

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİM ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ENGELLİ ÇOCUK SAHİBİ ANNE BABALARIN AİLE
HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI İLE
KABUL RED DÜZEYİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz RÜSTEMOVA

100036869

İSTANBUL 2018

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİM ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ENGELLİ ÇOCUK SAHİBİ ANNE BABALARIN AİLE
HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI İLE
KABUL RED DÜZEYİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz RÜSTEMOVA

100036869

Danışman:

Doç. Dr. Cihad DEMİRLİ

İSTANBUL 2018

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Yüksek Lisans programı öğrencisi Aile Danışmanlığı ve Eğitimi 'nın
Engelli Çocuk Sahibi Anne Babaların Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme
Tutumları ile Kabul Red Düzeyi İlişkisinin İncelenmesi başlıklı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulu 25.05.2018 tarih ve 2018/1475/12 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI, ADI SOYADI

İMZA

TEZ DANIŞMANI : Doç. Dr. Cihad Demirli

JÜRİ ÜYESİ : Dr. Öğr. Üyesi Hanifi Parlak

JÜRİ ÜYESİ : Prof. Dr. Ahmet Şirin

A. Şirin

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ETİK KURALLARA UYGUNLUK YAZISI

Yüksek lisans tezimde, hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Nergiz Rüstemova

TEŞEKKÜRLER

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile yol gösteren, tezimin konusunun belirlenmesinde, araştırma aşamasında, yön tayininde ve tamamlanmasında tüm desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım sayın Doç. Dr. Cihad Demirli'ye saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimde yapmış olduğumuz çalışmalar için bize sağladığı kolaylıklardan ve her türlü desteğinden dolayı İstanbul/ Sarıyer de bulunan Melek Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezinin kurucusu olan, aynı zamanda İstanbul Ticaret Üniversitesinin yetiştirmiş olduğu sayın Uzm. Psikolog Cüneyt Bulut'a ve başta Sevgi Karagöl olmakla, çalışan tüm personel ekibine bu zorlu iş süreçlerinde bizlerle ilgilenip, değerli vakitlerini ayırdıkları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmamın her aşamasında benden desteğini, sabrını ve güler yüzünü hiç esirgemeyen, yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendirerek çalışma şevkimi ve motivasyonumu artıran, teşvik edici desteği ile bana kıymetli zamanından ayıran değerli arkadaşım Uzm. Aile danışmanı ve Sosyolog Gönül Turan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tez sürecim boyunca sevgi ve hoşgörüsü ile daima yanımda olan sevgili nişanlım Ferhad'a ve onun değerli ailesine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimi, Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim süresince ve hayatımın her evresinde tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen, maddi ve manevi açıdan her zaman yanımda olan, sevgisini ve desteğini daima üzerimde hissettiğim **değerli ailem; annem, babam ve ablama** ithaf ediyorum.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, engelli çocukları olan ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul red düzeyi ilişkilerinin incelenerek ortaya konulmasıdır. Çalışma kapsamında zihinsel engel ve alan yazındaki durumu ele alınarak zihinsel engelli çocuklar ve zihinsel engele etki eden sorunlar dile getirilmiştir. Zihinsel engelli çocuk ve ebeveyn ilişkisi ile her ikisinin de karşılaştıkları sorunlar, güçlükler ve ebeveynlerin kabul-red durumları incelenmiştir. Bu çerçevede ise çeşitli ölçme araçları kullanılmış ve bunlar katılımcılara uygulanmıştır. Bu uygulamalar sonucunda da zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuğu kabul etme/reddetme düzeylerine arasında kimi boyutlarda farklılaşma olduğu ve bunlardan hareketle de araştırmanın ilgili alan yazın için önemli sayılabilecek sonuçlara sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zihin ve zihinsel engel ve ebeveynler ile zihinsel engelli çocuklar, çocuk yetiştirme tutumu, kabul-red durumu.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the relationship between child rearing attitudes, family life and rejection levels of parents with mentally handicapped children. Within the scope of the study, mentally handicapped children and mentally retarded problems were addressed by taking into consideration the mental disability and the situation of the child. Problems, difficulties, and acceptance / rejection cases of parents with mentally retarded child and parent relationship are examined. In this framework, various measuring instruments were used and these were applied with participation. As a result of these practices, it is concluded that there are differences in the dimensions between the childrearing attitudes of children with mentally retarded parents and the level of accepting / rejecting children with disabilities, and with these movements, it is concluded that the research has important results for the related field literature.

Keywords: Mental and intellectual disabilities, mentally disabled children and parents, childrearing attitude and acceptance-rejection status.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
ETİK KURALLARA UYGUNLUK YAZISI.....	iv
TEŞEKKÜRLER.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ZİHİN VE ZİHİNSEL ENGEL.....	3
1.1. Zihinsel Engel	3
1.1.1. Zihinsel Engelli Çocuklar	8
1.1.2. Zihinsel Engele Etki Eden Çevresel Faktörler	12
1.2. Aile.....	18
1.2.1. Zihinsel Engelli Çocuk ve Ebeveyn	19
1.2.2. Zihinsel Engelli Çocuk ve Ebeveyn Yaşamı	21
İKİNCİ BÖLÜM: ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUK VE EBEVEYN.....	25
2.1. Zihinsel Engelli Çocuğun Ebeveynlerinin Karşılaştıkları Sorunlar	25
2.2. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadıkları Güçlükler	27
2.3. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuğa Karşı Tutumları.....	29
2.4. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Kabul-Red Durumu	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Evren ve Örneklem	37
3.3. Verilerin Toplanması	37
3.4. Veri Toplama Araçları	37
3.5. Verilerin Çözümlemesi	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR	43
4.1. Ebeveynlere ve Çocuklarına Ait Demografik Analizler	43
4.2. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Anlamlılık Analizleri.....	50
4.3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin Kişisel Özelliklere Göre Ne Düzeyde Farklaştığına İlişkin Analizler.....	52
4.3.1. Cinsiyet – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi.....	53
4.3.2. Yaş – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi	55
4.3.3. Medeni Durum-Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi	60
4.3.4. Eğitim Düzeyi- Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi	64
4.3.5. Gelir Düzeyi – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi	69
4.3.6. Çocuğun Cinsiyeti – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi	74
4.4. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği Toplam ve Alt Ölçekleri Puanları ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Toplam Puanı ve Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişki	76
BEŞİNCİ BÖLÜM	78
5.1. Sonuç	78
5.2. Tartışma	83
5.3. Öneriler	85
KAYNAKLAR	86
EKLER	94
ÖZGEÇMİŞ	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Aşırı Koruyucu Annelik Alanındaki Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Plot Eğrisi.....	58
Şekil 2.Sıcaklık-Sevgi Alanındaki Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Plot Eğrisi ...	69
Şekil 3. Ayrılmamış Reddetme Alanındaki Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Plot Eğrisi.....	69

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Zekâ Testlerine Göre Sınıflandırma	6
Tablo 2.Oluşum Zamanına ve Türüne Göre Zihinsel Engel Nedenleri	13
Tablo 3. Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Beklentilerinin Özur Türüne Göre Dağılımı.....	26
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Cinsiyet Dağılımı	43
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Yaş Dağılımı	44
Tablo 6.Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	44
Tablo 7.Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	44
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	45
Tablo 9.Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı	45
Tablo 10.Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı	46
Tablo 11. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı	46
Tablo 12. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Kaynaştırma/Özel Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	46
Tablo 13. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Yardım Alma Durumlarına Göre Dağılımı	47
Tablo 14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı	47
Tablo 15. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı	47

Tablo 16. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Yaşına Göre Dağılımı	48
Tablo 17. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Sırasına Göre Dağılımı	48
Tablo 18. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Planlı Olmasına Göre Dağılımı	49
Tablo 19. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Evliliğin Kaçınıcılığında Doğduğuna Göre Dağılımı	49
Tablo 20. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Kaç Yıldır Eğitim Aldığına Göre Dağılımı	49
Tablo 21. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Düzenli Olarak Okula Gitme Durumuna Göre Dağılımı	50
Tablo 22. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Başka Engeli Bulunması Durumuna Göre Dağılımı	50
Tablo 23. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri	51
Tablo 24. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri	52
Tablo 25. Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	53
Tablo 26. Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	54
Tablo 27. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Yaşlarına Göre Dağılımı	55
Tablo 28. Yaşlarına Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	56
Tablo 29. Yaşlarına Göre Ebeveynlerin Aşırı Koruyucu Annelik Alanına İlişkin Görüşleri Arasındaki Farkların Kaynakları	57
Tablo 30. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Yaşlarına Göre Dağılımı	58
Tablo 31. Yaşlarına Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	59
Tablo 32. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	60
Tablo 33. Medeni Durumlarına Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	61
Tablo 34. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	62
Tablo 35. Medeni Durumlarına Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	63

Tablo 36. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı	64
Tablo 37. Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	65
Tablo 38. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	66
Tablo 39.Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	67
Tablo 40. Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Sıcaklık-Sevgi ve Ayrışmamış Reddetme Alanlarına İlişkin Görüşleri Arasındaki Farkların Kaynakları.....	68
Tablo 41. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı	70
Tablo 42. Gelir Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	71
Tablo 43. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	72
Tablo 44. Gelir Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	73
Tablo 45. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar	74
Tablo 46. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar.....	75
Tablo 47. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği Toplam ve Alt Ölçekleri Puanları ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Toplam Puanı ve Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişki.....	76

KISALTMALAR

DSM Diagnostic And Statistical Manuel Of Mental Disorders (Akli Bozuklukların Tanısal Ve İstatistiksel Yönergeleri)

IQ Intelligence Quotient (Zekâ Katsayısı)

MR Mental Retardasyon (Zihinsel Gerilik)

AEP Aile Eğitim Programı

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

ZEDEP Zihinsel Engelliler Destek Programı

ZİÇEV Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukları Yetiştirme Vakfı

MEGEP Mesleki ve Teknik Eğitim Programlar ve Öğretim Materyalleri

TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

STK Sivil Toplum Kuruluşları

SHÇEK Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

SYDV Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı

Ö Öğrenci

E Ebeveyn

s Sayfa

GİRİŞ

Toplumun en temel birimi olan aile, insanın gelişimindeki en önemli ögedir. Aile, evlilik bağı ile başlayıp, akrabalık ve sosyal bağlar ile yayılan, birçok farklı rolü içeren, çeşitli dinamiklerin etkileşimlerini kapsayan, genellikle aynı evde birlikte yaşayan kişilerden meydana gelen, üyelerin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimlerini karşılayan toplumun en küçük birimidir (Özgüven, 2001)Çocukların sağlıklı birer birey olarak büyüyeceği aile, sorunlu veya sorunsuz tüm çocukların sağlıklı gelişim gösterebilmek için ihtiyaç duyduğu evrensel ve önemli bir kurumdur. Ailede birliğin güçlenmesi ve gelişmesi adına çocuğa yüklenen anlam büyüktür.

Her aile, içine doğduğu kendi çekirdek ailesinin, içinde yaşadığı topluma ve kültüre ait değerleri ile toplumun beklentilerini tümüyle karşılayabilecek özellikler taşıyan sevilen insanların ortak noktalarını temsil edebilecek mükemmel bir çocuk hayal eder. Ancak farklı gelişim gösteren bir bebeğin dünyaya gelmesi veya farklı gelişimin doğumdan sonra fark edilmesi ile ailenin tüm olumlu beklenti ve hayallerinin yıkılması, yoğun duygu ve kaygıların yaşanmasının yanı sıra, bir takım uyum problemlerinin de yaşanmasının sonucunu da beraberinde getirir (Şahsuvaroğlu, 2014).

Ana babalar, sıklıkla bu tanıyı kabul etmekte zorlanmakta, farklı duygusal ve bilişsel süreçlerden geçerek yaşadıkları şok ile mücadele etmektedirler. Aileye engelli bir bireyin katılması, aile üyelerini ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ana babalar hem evlilik sürecinde hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorunlar yaşayabilmektedirler. Çocuğun bakımının gerektirdiği zaman, para, enerji ve bunlarla birlikte gelen duygusal sorunlar, ebeveynlerin sıkıntı yaşamasına sebep olmaktadır. Çocuğun engele sahip olması değiştirilemeyen ve sürekli bir durum olduğu için ihtiyaçlarının giderilmesi hem ana babalar, hem de yakın çevredekiler için yorucu ve stresli olabilmektedir (Floyd & Gallagher, 1997).Zihinsel engelli çocuğun getirdiği ek bir yük günlük yaşamda olağan sayılabilecek zorluklar aile içerisindeki mevcut sorunları arttırabileceği gibi ailede stres kaynağı olduğu da vurgulanmıştır (Özsoy ve ark., 2006).

Bu durumdaki bireyler stresle mücadele etme konusunda, özellikle zihinsel açıdan başarılı olamadıkları takdirde, stresin birikmiş etkisinden dolayı ortaya korku, depresyon, endişe, kaygı gibi sorunlar çıkabilmektedir (Aydoğan, 1999).Bu sorunlarla yüzleşmekte olan aile çocuklarını kabul red durumu ile ilgili farklı tutumlar sergilemektedir.Bu çerçevede tutuma bakıldığında, bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, motivasyon ve bilgilerine dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimi olarak ifade edilebilir. Bu anlamda tutum sadece bir duygu değil, düşünce- duygu-davranışın bütünleşmesi gibi söylenebilir (Çelik, Bindak, 2005; Kağıtçıbaşı,1988)

Bütün bunlar dikkate alındığında bu konuyla ilgili bir çalışma seçilmesinin sebebi,araştırmacının lisans ve devamında da alanıyla ilgili yüksek lisans eğitimini bütünleştirecek olmasıdır. Bu nedenle zihinsel engelli çocukların, ailelerinde yaratmış olduğu kaygının ebeveynlerinin psikolojik durumlarına hangi düzeyde etki ettiği aslında araştırmacının alan bilgisine de katkı sağlamasından da seçtiği söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM: ZİHİN VE ZİHİNSEL ENGEL

1.1.Zihinsel Engel

Zekâ öğrenmemizi ve akılda tutmamızı sağlayan aynı zamanda öğrenilenden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Yani doğuştan var olan ve hayat boyunca deneyimlerle gelişen problem çözme gücü olarak bilinir. Bu güçle insan kendisini ve çevresini anlamakta, olayları muhakeme etmekte, sonuçlar çıkarmakta ve uyumla hayatını devam ettirmektedir. Bunların yanında zekânın aslında kendini basit zihni öğelerden ziyade kavrama, hüküm verme, akıl yürütme gibi açıklanamayan işlemlerde ortaya çıktığı görülmektedir. Özgüven zekâyı ifade ederken insan beyninin karmaşık yeteneğini olarak dile getirmektedir. Zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan yetenekler bileşeni diye ifade edilmektedir. Yeteneklerin uyumlu ve birbiriyle ilişkili çalışması sonucu zihinsel fonksiyonlar yürütülmektedir. Zekâ kendini bireyin davranışlarında göstermekte ve bilinçli olan her davranışın ürünü zekâyaya dayandırılmaktadır. Wechsler, zekâyı, “*Bir bütün olarak gayeli hareket etme, mantıki düşünme ve çevresine tesir edebilme konularında bireyin bir genel kapasitesi*” olarak tanımlamaktadır (Özgüven, 1994).

Storrdad (1943) ise zekâyı, “*Bireyin zor, karmaşık, soyut, ekonomik, gayeye uygun, sosyal değeri olan ve orijinal nitelikler taşıyan zihinsel davranışları yapabilme ve bu koşullar altında bireyin enerjisini davranışlar üzerine toplayabilme ve heyecanlara karşı koyabilme yeteneği*” olarak adlandırmıştır (Özgüven, 1994). Köknel (1997) ise zekânın bu tanımlarını göz önünde tutarak zekâyı kişinin yeni durum, engel ve sorunlar karşısında deneyimlerinden ve öğrendiklerinden yararlanarak o an için gerekeni yapması, uyumunu sağlayabilmesi, yeni çözümler bulabilme yeteneği olarak tanımlamıştır.

Zekânın Özellikleri

Piaget, zekâ için katı, bağlayıcı ve sınırlı tanımlar vermekten kaçınmıştır. Piaget’e göre zekânın özelliklerine bakıldığında şunları söylemek mümkündür:

- Biyolojik uyumun özel bir halidir.

- Bir çeşit denge ve zihinsel yapı ile çevre arasında devamlı olarak gelişen bir kavramdır.
- Yaşayan ve eylemlerde bulunan zihinsel işlemler sistemidir. Bilgi edinmek için eylem gereklidir. Çocuklar eylemlere girilerek, çevresini keşfedecek ve bir şeyler öğrenecektir.

Zekânın gelişim sürecindeki aşamalarına bakıldığında ise özellikle zekânın doğuştan getirdiği potansiyele bağlı olarak yaşla birlikte gelişim gösterdiğini Piaget ileri sürmüş ve belli başlı dört zekâ aşaması ortaya koymuştur. Bunlar:

- Duyu-hareket zekâsı
- Sezgisel veya operasyon zekâsı
- Somut operasyonlar dönemi zekâsı
- Soyut işlemlerle veya formal operasyonlar dönemi zekâsı

Kulaksızoğlu'na göre zekâ doğuştan var olan ve hayat boyunca deneyimlerle gelişen problem çözme gücü olarak ifade edilmiştir. Bu güçle insan kendisini ve çevresini anlamakta, olayları muhakeme etmekte, sonuçlar çıkarmakta ve uyumlu hayatını devam ettirmektedir.

Zihinsel Engelin Tanımı

Engelli, doğuştan veya sonradan bir kaza yada hastalık nedeniyle, zihinsel, fiziksel, duygusal, ruhsal ve sosyal melekelerini çeşitli boyutlarda yitirmiş, alışılmış hayatın gereklerine uymayan bireyler olarak tanımlanmaktadır. (World Health Organization, 1981). 5378 Sayılı Özürlüler (Engelliler) Kanunu'na göre ise; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle, zihinsel, duygusal, fiziksel, ruhsal ve sosyal yetilerini türlü seviyelerde yitirmesi nedeniyle toplumsal yaşama adapte olma ve günlük gereksinimlerini giderme zorlukları olan ve bakım, iyileştirme, danışmanlık, destek ve korunmaya ihtiyaç duyan bireyler özürlü (engelli) olarak tanımlanmaktadır.

Zihinsel engellilikte, gelişimsel dönem olarak kastedilen dönem 18 yaşına kadar olan zaman dilimidir. Zihinsel engelli bireyler kişisel bakım, çevreye uyum, dil, iletişim ve duygusal motor becerilerinde yaşlarına göre geç ve yavaş gelişmektedirler. Diğer bir konu da zekâ geriliği meselesidir. Zekâ geriliği, Amerikan Psikiyatri Derneği (2000) DSM-IV-TR'de zekâ geriliğini kişisel bakım, iş, sağlık ve güvenlik gibi belirli beceri alanlarında "genel entelektüel işlemin ortalamanın kayda değer oranda altında olması

ve uyum işlevlerinde buna eşlik eden kayda değer eksiklikler” olarak ifade etmiştir. Tanının konulması için bu sorunlar 18 yaşın altında başlamış olması gerekmektedir. Zekâ geriliği zekânın yanı sıra başarı düzeyi bağlamında da olması gerekmektedir. Yani nedensel etkenler üzerine söylenemez ve bunların temelinde biyolojik, psikolojik, sosyo-kültürel olup bunların bir kombinasyonu olabilmektedir. Tanımın gereği olarak 17 yaşından sonra başlayan ve zekâ geriliğinin bir dengi olan herhangi bir problem zekâ geriliği olarak değil, demans olarak ele alınmalıdır (Butcher ve arkadaşları., 2013).

Zihin engelinin ne olduğuna dair yapılan çalışmalarda pek çok farklı tanıma rastlandığı görülmektedir. Günümüzde en sık kullanılan en güncel tanım ise Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği'nin (AAIDD-American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) yapmış olduğu tanımdır. AAIDD'nin 2010 yılında yapmış olduğu tanıma göre zihin engeli, “*zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği; bilişsel, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik*” türüdür. Bu yetersizliğin 18 yaşından önce ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda yapılan tanımlarda üç temel nokta üzerinde durulduğu anlaşılmakta ve bunlar da zihinsel işlevler, uyumsal davranışlar ve destek sistemleri olarak ayrılmaktadır (Akmanoğlu ve Tekin, 2012: 20).

Zihin Engelli Bireylerin Sınıflandırılması

Zihin engeli olan çocuklar birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Buradan hareketle zihin engeli olan bireyler belirli özellikleri doğrultusunda sınıflandırılmaktadır. Genellikle dört tür sınıflandırma bulunmaktadır; Bunlar; tıbbi sınıflandırma, eğitsel sınıflandırma, zihin engelinin ağırlık derecesine göre sınıflandırma ve bireyin gereksinim duyduğu destek miktarına göre yapılan sınıflandırma olarak ifade edilmektedir. Kısaca bunları açıklamak gerekirse;

Tıbbi Sınıflandırma: Bu sınıflandırma türü en eski sınıflandırma türüdür. Tıbbi sınıflandırmada zihin engeli olan bireyler; debil, moron, embesil ve idiot şeklindedir.

Eğitsel Sınıflandırma: Bu sınıflandırma türünde zihin engeli olan bireyler eğitim gereksinimlerine göre; eğitilebilir (hafif derecede zihin engeli olan birey), öğretilebilir (orta derecede zihin engeli olan birey) ve ağır derecede zihin engelinden etkilenmiş bireyler olarak üç gruba ayrılmaktadır.

Ağırlık Derecesine Göre Sınıflandırma: Bireyin zekâ testlerinden aldıkları puana göre yapılan sınıflandırmadır.

Tablo 1. Zekâ Testlerine Göre Sınıflandırma

Psikolojik Tanı	IQ	Eğitsel Tanı
Hafif düzey Zihinsel Yetersizlik	70-75	Eğitilebilir
Orta düzey zihinsel yetersizlik	50-55	Öğretilbilir
Ağır düze zihinsel yetersizlik	25-35	Bağımlı
Çokağır düzey zihinsel yetersizlik	25-altı	Tam bağımlı

Hafif Derecede (Eğitilebilir) Zihinsel Engelliler

Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyma durumu olarak tanımlamaktadır (TTK, 2009). Zekâ bölüm puanı 50-55 ile 70 arasındadır. Motor gelişimlerinde normal gelişim gösteren çocuklara göre biraz gerilik görülür. Bu çocuklar akranlarına göre daha zor öğrenirler. Temel okuma-yazma ve sayma becerilerini kazanmada problem yaşarlar. Dikkatleri dağınık ve kısa sürelidir. Grup etkinliklerine katılma ve kurallara uymada güçlük çekerler. Kendilerine güvenleri azdır. Erken tanı ve erken eğitim ile bu çocukların başarılı olabildikleri görülebilmektedir (Aral ve Gürsoy 2007).

Hafif Derecede Zekâ Geriliği olan bireyler, sağlıklı olan bireylerle kıyaslandığında daha fazla sağlık problemi yaşarlar ancak tıbbi tedaviye çok fazla ihtiyaç duymamaktadırlar. Bireylerde zekâ düzeyi düştükçe sağlık problemleri ortaya çıkmaktadır ve tıbbi tedaviye olan ihtiyaçları da çoğalmaktadır (Friend, 2006).

Orta Derecede (Öğretilebilir) Zihinsel Engelliler

Orta düzey zekâ engeli, bireyin temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında yoğun özel eğitim ihtiyacı olması durumudur. Bu düzeydeki bireylerin zekâ bölümleri 36-49 puan arasında yer almaktadır. Bu gelişim tablosunu gösteren bireyler, özel eğitimle kendi öz-bakım becerilerini yerine getirmeyi öğrenebilirler. Orta zekâ geriliğine sahip bireyler anne ve babalarının yardımıyla ve yeterli eğitim aldıklarında gündelik kişisel bakımlarını, sosyal uyum becerilerini, korunaklı aileye ve çevreye sahip olduklarında kısmi olarak bağımsızlık düzeyine gelebilirler.

Ağır Derecede (Bağımlı) Zihinsel Engelliler

Sürekli gözetim ve bakıma ihtiyaçları vardır. Ciddi biçimde konuşma ve dil gelişim bozukluğu, sosyal, duygusal ve davranış problemleri görülebilir. Temel özbakım becerilerini öğrenmede gecikmeler söz konusudur. Elbiselerini giyer, ancak ufak düğmeleri ve paltonun fermuarını kullanmada yardıma gereksinim duyarlar. Banyo yapabilir, ancak bir başkasının yardımına ihtiyaç duyarlar. Yeterli bir düzeyde olmasa da ellerini yıkayabilir ve kurulayabilir, tuvaletini yapmayı kısmen öğrenir, ancak bakımları için sürekli olarak birisine ihtiyaç duyarlar. Algısal yetenekleri çok zayıftır. Sözel yönergeleri anlamada güçlük çekerler. Çok basit bir dille çevreleriyle iletişim kurabilirler (Akdemir 2006, Algozzine 2006).

Kendilerine sunulan eğitimden bir derece yarar görebilir ve denetim altında basit mesleki görevleri yerine getirebilirler. Ağır derece zihinsel engellilerin özellikleri ve eğitim gereksinimleri

Zekâ Bölümleri (IQ): 20-35, (0-19 çok ağır)

Zekâ Yaşları (ZY) : 4-6, (4 altı çok ağır)

Dikkat Süreleri: En çok 10 dakika

Çok Ağır Derecede (Tam Bağımlı) Zihinsel Engelliler

Bu bireylerin kendilerine söylenenleri ve istenenlerini anlama ve uyabilme yetileri ileri derecede sınırlıdır. Çoğunluğu hareket edemez ya da hareketleri ileri derecede kısıtlıdır. Temel gereksinimlerini sağlayacak yetileri ileri derecede kısıtlı olup ömür boyu bakıma muhtaçtırlar (Çoban Esen, 2003: 12-13).

Çok ağır derecede (tam bağımlı) zihinsel engelliler

Zekâ bölümleri 35 ve daha düşüktür. Gerilikleri doğuştan fark edilir. Bazı basit özbakım becerilerini öğrenebilirler (en azından kısmen). Ancak yaşamları boyunca sürekli ve yoğun bakım ile yardıma gereksinim gösterirler (Eripek, 1996: 22-24)

1.1.1. Zihinsel Engelli Çocuklar

Zihin engellilik, gelişimsel dönemde ortaya çıkan, uyumsal davranışlarda görülen yetersizliğe ilaveten genel zekâ fonksiyonları açısından normalin altında olma durumudur. Zihinsel engellilikte, gelişimsel dönem olarak kastedilen dönem 18 yaşına kadar olan süredir. Zihinsel engelli çocuklarda uyumsal davranışlarda görülen yetersizlik çocuğun kendi yaşından beklenen ve içinde bulunduğu toplumun bireylerinden beklediği sosyal davranışları gösterememe durumu olarak bilinmektedir.

Zihinsel engelli çocuklarında normal çocuklar gibi yemek yeme, içme gibi biyolojik, sevme, sevilme, başarılı olma, kabul edilme, toplumda kendine uygun bir işe sahip olma gibi psikolojik ve sosyal gereksinimleri bulunmaktadır. Zihinsel engellilerle normal gelişim gösteren çocuklar arasındaki fark ise beden, zihin, dil ve sosyal gelişimlerinde kendi ellerinde olmayan nedenlere bağlı olarak normlardan geri olmaları, gelişimlerinin sınırlı ve gelişim ritimlerinin yavaş olmasıdır (Çağlar 1979: 22-23).

Zihinsel engelli çocukların fiziksel görünüşleri ve sağlık durumları engelin ağırlık derecesine göre değişmektedir. Hafif derecede zihinsel engelli olan çocukların görünüş ve motor becerileri genelde normal yaşlılarından farklı değildir. Ancak öğrenmeleri daha yavaş ve güç olmaktadır. Zihinsel engelin ağırlık derecesi arttıkça öğrenmeleri yavaşlamakta ve zorlaşmaktadır. Hafif derecede zihinsel engelliler grubuna çocukların okuma-yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebilecekleri kabul edilmektedir. Orta ve ağır derecede zihinsel engelli olan çocuklarda ise bu durum farklı olabilmektedir. Orta derecede zihinsel engelliler grubuna giren çocukların ise; akademik becerilerde eğitilemezlerse de, gündelik yaşamın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve özbakım becerileri (giyinme, yemek yeme, kişisel temizlik becerileri vb.) gibi becerileri öğrenebilecekleri beklenmektedir. Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocuklar ise yaşamları boyunca sürekli bakım ve yardıma gereksinim duymaktadırlar (Sucuoğlu, 2009).

Zekâ geriliği gösteren çocuklar grup olarak kendi içlerinde önemli bireysel farklılıklar gösterirler. Yinede bazı tipik psikolojik ve davranış özelliklerinden bahsedilebilir. Ancak bundan zekâ geriliği gösteren tüm çocukların bu özelliklere sahip oldukları anlamı çıkartılmamalıdır (Ataman, 2003: 164).

Bıyıklı vd., (1995), Zihinsel engelli bireylerin özelliklerini aşağıda sıralanacağı gibi açıklamaktadır.

- Öğrenmede güçlük \ yavaşlık,
- Dikkat dağınıklığı,
- Konuşma bozuklukları,
- Sosyal becerilerde yetersizlik,
- Günlük yaşama ilişkin becerilerde yetersizlik,
- Duyu-motor problemler,
- Edinilen bilgilerin transfer edilememesi,

Bu özellikler genel olarak tüm zihinsel engelli bireylerde görülmekte olup bu becerilerdeki başarısı zihinsel engelin derecesine göre değişim göstermektedir.

Zihin Engelli Çocukların Bilişsel Özellikleri

Zihinsel engelli bireyler, dikkat dağınıklığı yaşamaktadır. Akademik anlamda öğrenme için dikkatlerini odaklaştırma konusunda problem çekmektedirler. Dikkatleri dağınık ve kısa sürelidir. Belli bir alanda karşılarna çıkan engeller sebebiyle özgüvenlerini kaybedebilirler, çok çabuk bıkkınlık yaşayıp vazgeçebilirler ya da yön değiştirme yaşayabilirler. Bu nedenle karşılarna çıkan engel ve problemleri çözmek için başka kişilerin yardımlarına ihtiyaç duyabilmektedirler (Çiftçi, 2007; Turan, 2004).

Bu özellikler genel olarak tüm zihin engelli çocuklarda görülmekte ancak bu becerilerdeki başarısı zihin yetersizliğinin derecesine göre değişmektedir. Örneğin hafif derecede zihin yetersizliği olan çocuklar okuma-yazma, matematik gibi okul ile ilgili temel becerileri kazanabilirler. Orta derecede yetersizliği olan çocukların çoğunluğu ise okuma-yazma ve aritmetik becerileri ancak, sık karşılaştıkları bazı sözcükleri, işaretleri ve sayıları tanıyabilirler (Weis, 2013).

Zihin Engelli Çocukların Sosyal ve Duygusal Özellikleri

- Sosyal ipuçlarını kavramada zorlanırlar ve sosyal ilişkilerinde grup içinde daima başkalarına bağımlı olmayı tercih ederler.
- Kendi kendilerine bir işi başlatma ve devam ettirmekte zorlanırlar, genellikle başkalarının yardımına gereksinim duyarlar.
- Başkalarının bakış açısını anlama ve başkalarının yerine kendini koyarak düşünebilme gibi becerileri geç ve güç kazanırlar.
- Toplumsal görgü kurallarına uymada güçlük gösterirler. Sosyal ilişkilerde her şeyin kendilerine ait olmasını isterler (Çiftçi ve Tekinarslan, 2011).

Yaşlılarından kabul gördüklerinde hafif derecede zihin yetersizliği olan çocuklar onlarla bir arada olup kolayca anlaşabilirler. Orta derecede yetersizliği olan çocuklar daha çok kendi yaş grubu ile değil, kendinden küçük çocuklarla arkadaşlık edip, oyun oynarlar ancak sıklıkla yalnızlığı tercih etme eğilimindedirler. Oyun ve sosyal kurallara uymakta güçlük çekmektedirler (Nowicki, Brown & Stepien, 2014).

Zihin Engelli Çocukların Dil ve Konuşma Özellikleri

- Karşılıklı konuşma becerilerinde konuşmayı başlatmada güçlük yaşarlar, alıcı ve ifade edici dil becerileri sınırlıdır
- Gecikmiş konuşma, ses üretimi bozukluğu, kekemelik ve artikülasyon (ses ekleme-düşürme, hece ekleme-düşürme gibi) bozukluğu yaşarlar.

Bu anlamda dil gelişiminde zihin engelinin derecesi önemli bir etmendir. Bu nedenle zekâ bölümü puanı 50'nin üzerinde olan çocukların dil becerilerinde belli derecede yetersizlik ortaya çıkmakta, zekâ bölümü puanı 50'nin altında olan çocuklarda ileri derecede dil ve konuşma problemleri görülmektedir. Ağır derecede zihin engelli çocukların hafif derecede zihin engelli çocuklara göre zihin yetersizliğine bağlı olarak konuşmaları daha geç gelişmekte ve daha fazla konuşma bozukluğu göstermektedirler. Diğer taraftan hafif derecede zihin yetersizliği olan çocuklar normal yaşlılarına göre daha geç konuşmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Sözcüklerde bazı sesleri atlama, bazı sesleri ekleme veya sesleri yanlış söyleme gibi konuşma bozuklukları görülmektedir. Sınırlı sözcük ve cümlelerle de olsa çevresindekilerle konuşarak iletişim kurabilirler. Orta/ağır derecede zihin yetersizliği olan çocuklar konuşma problemlerine ek olarak çok

daha sınırlı sözcük ve cümlelerle duygu, düşünce ve isteklerini ifade edebilirler. Konuşmanın çok sınırlı ya da hiç olmadığı durumlarda isteklerini ifade etmek içinsesler ya da işaretler kullanabildikleri anlaşılmaktadır(Weis, 2013).

Zihin Engelli Çocukların Davranışsal Özellikleri

Zihin engelli çocukların sınırlı zihinsel yeteneklerinden dolayı, normal gelişim gösteren akranlarına göre problemlerle baş etme yetenekleri sınırlıdır. Zihin yetersizliğine bağlı olarak ortaya çıkan anlama, kavrama ve problemlerle baş etmedeki bu güçlükler çocukların sosyal ortamlarda uygun davranışları sergilemelerinde, sosyal kuralları anlamaları ve uygulamalarında sorunlar yaşamalarına sebep olduğu görülmektedir (Çıkılı, 2013).

Bununla birlikte zihinsel engelli çocuklar, gerekli ihtiyaçlarını ifade edememe ve diğer bireylerle iletişim kuramama gibi yetersizlikleri sonucu hırçınlık ve inatçılık gibi uygun olmayan davranışlar sergileyebilmektedirler. Uygun olmayan davranışların temel amacı ise dikkat çekmedir. Zihin engelinin derecesi arttıkça bu davranışların görülme sıklığı da artmaktadır. Özellikle ağır derecede zihin engelli çocuklarda tekmeleme, vurma, saç çekme, tükürme, kendini yaralama gibi uygun olmayan davranışlar daha yaygındır. Zihin engelli çocukların uygun olmayan davranışlarının giderilmesi için özel eğitim alanında birçok farklı yöntem ve teknik kullanılmaktadır (Ageranioti & dğr., 2012).

Zihin Engelli Çocukların Fiziksel ve Sağlık Özellikleri

Zihin engelli çocukların psiko-motor gelişimleri akranlarına göre belirgin derecede geri olabilmektedir. Özellikle denge, hareket, el-göz koordinasyonunu sağlamada ve ritmik hareketlere uymada güçlük yaşarlar. Büyük kas ve küçük kas becerilerini gerektiren işlerde zorlanabilmektedirler. Büyük kas ve küçük kas dediğimizde ne anlıyoruz isterseniz büyük kas ve küçük kas becerilerine örnekler verelim: Yürüme, tırmanma, koşma, atlama, zıplama, sıçrama, atma, yakalama, havada olan bir şeye Hafif derecede zihin yetersizliği olan çocukların görünüş ve psiko-motor becerileri genelde normal yaşlılarından farklı değildir. Bununla birlikte yetersizlik derecesi arttıkça fiziksel farklılıklar artmakta, bu durum genellikle Down sendromu ya da hidrosefali gibi organik problemler zihin engeline yol açtığı zaman ortaya çıktığı görülmektedir (Sucuoğlu, 2009).

Zihin engelli çocukların sağlık problemleri söz konusu olduğunda ise normal gelişim gösteren çocuklara göre daha fazla sağlık sorunları yaşamakta ve daha sık hastalanmaktadırlar (Çiftçi ve Tekinarslan, 2011).

Zihin engelli çocuklarda yaşanan sağlık problemlerini şu şekilde sıralanabilir:

- Beslenme, yutma, kusma, mide ve bağırsaklarda sorunları olabilmekte,
- Kemiklerinde ve eklemlerinde sorunlar olabilmekte,
- Kalpte ritim bozuklukları görülebilmekte,
- Tiroid bozuklukları olabilmekte,
- Solunum yolları, kulak, akciğer rahatsızlıkları olabilmekte,
- Havale geçirebilir, epilepsi hastalığı olabilir.
- Görme ve /veya işitme sorunları olabilmektedir.

Zihin yetersizliği düzeyi düştükçe, ek sağlık sorunları ve tıbbi tedavi ihtiyacı da artmaktadır. Bazı nedenler zihin yetersizliğine yol açmakla beraber işitme ya da görme yetersizliklerine ya da başka ek engellere de yol açabilmektedir (Çiftçi ve Tekinarslan, 2011).

1.1.2. Zihinsel Engele Etki Eden Çevresel Faktörler

Zihinsel engelliliğin nedenleri engel durumuna göre değişebilmekte ve çok • Alıcı ve ifade edici dil becerileri sınırlıdır çeşitli olabilmektedir. Bazı durumlarda engelliliğin oluşum nedenleri bilinmemekle birlikte genel olarak bilinen nedenler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası oluşan nedenler olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilmektedir (MEGEP, 2015).Zihinsel engelin nedenleri genellikle oluşum zamanına ve türüne göre incelenmektedir.

Tablo 2.Oluşum Zamanına ve Türüne Göre Zihinsel Engel Nedenleri

Zaman	Tıbbi	Sosyal	Davranışsal	Eğitimsel
Doğum öncesi	1-kromozom bozuklukları 2-sendromlar 3-metabolik bozukluklar 4-kaba beyin hastalıkları 5-annenin hastalıkları 6-annenin doğum yaşı	1-yoksulluk 2-annenin yetersiz beslenmesi 3-aile içi şiddet 4-doğum öncesi annenin bakımının yetersizliği	1-uyuşturucu kullanımı 2-alkol kullanımı 3-sigara içme	1-ailenin bilişsel güçlüğüne destekten yoksun olma 2-ebeveynliğe hazırlıkta yetersizlik
Doğum anı	1-prematürelite 2-doğum incinmeleri 3-yeni doğan hastalıkları	1-doğum bakımının yetersizliği	1-ailenin çocuk bakımını reddetmesi 2-ailenin çocuğu terk etmesi	1-tıbbi servislerden yoksun olma
Doğum sonrası	1-travmatik beyin yaralanmaları 2-yetersiz beslenme 3-menenjit 4-havale 5-dejeneratif bozukluklar	1-yetersiz çocuk bakıcılığı 2-uyarıcı eksikliği 3-ailenin yoksulluğu 4-ailede kronik hastalıklar 5-kurum hastalığı	1-çocuk istismarı ve ihlali 2-aile içi şiddet 3-güvenlik önlemlerinin yetersizliği 4-sosyal yoksulluk 5-zor çocuk davranışları	1-yetersiz çocuk bakımı 2-gecikmiş teşhis 3-yetersiz erken önleme servisleri 4-yetersiz özel eğitim servisleri 5-yetersiz aile desteği

Kaynak: (MEGEP, 2015). Çocuk gelişimi ve zihinsel engeller modülü (s. 15-16)

Doğum öncesi nedenler:

Bulaşıcı Hastalıklar ve Zehirlenmeler: Hamilelik esnasında geçirilen bulaşıcı hastalıklar bebekte zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Kızamıkçık (rubella), menenjit, ensefalit (beyin iltihabı), AİDS ve toksoplazma (kan zehirlenmesi) gibi hastalıklar bebeğin doğum öncesindeki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca hamilelikte annenin ilaç, alkol, sigara, LSD, eroin, morfin ve kokain gibi maddeleri kullanımı ve kurşun zehirlenmesi de bebekte zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Doğum sonrasında çocuğun geçirdiği menenjit, beyin iltihabı gibi bulaşıcı hastalıklar ve zehirlenmeler beyinde çeşitli bozukluklara sebeptir. Bundan dolayı çocuğun zihinsel işlevlerinde çeşitli derecelerde yetersizlikler meydana gelmektedir. Beynin sinir sisteminde meydana gelen bozukluğu iyileştirmek günümüzün tıbbi olanaklarıyla çoğu kez mümkün olmamaktadır(MEB, 2015).

Yaralanma ve fiziksel etkiler:

Doğmamış ya da yeni doğmuş bir bebeğin beyin yapısı, travma ve fiziksel etkilere açık olmaktadır. Çocuk doğmadan önce, doğum esnasında ve doğum sonrasında meydana gelen hasarlar (örneğin beyne yeterli oksijen gitmemesi sonucu), çocuk istismarı ve ihmali nedeniyle (örneğin dayak, düşme, çarpma trafik kazaları gibi) meydana gelen fiziksel hasarlar, doğum esnasında ve bebek doğduktan sonra röntgen ışınlarına maruz kalma zihinsel engelliliğe neden olabilir. Bu durumlar beyinde çeşitli yetersizliklere neden olabilmektedir.

Metabolizma ve beslenme bozuklukları:

Özellikle sağlıklı bireylerde alınan besin maddeleri vücutta belirli bir biçim ve sıra içerisinde birtakım işlemlerle değişikliklere uğramaktadır. Metabolizma olarak adlandırılan bu süreç bazı bireylerde çeşitli nedenlerle sağlıklı olarak işlememektedir. Bu durumda ortaya çıkan zehirli maddeler, organizmanın bütününe gelişimini dolayısıyla beyin gelişimini engellemektedir. Bu maddeler vücutta birçok sorunun yanında beyin hasarına da neden olmaktadır. Günümüzde en sık rastlanan metabolizma hastalıkları “fenilketonüri, galaktozemi ve endokrin”bozukluklarıdır. Akraba evliliğinin yaygın olduğu ülkemizde batı ülkelerine göre genetik metabolizma hastalıkları daha sık görülmektedir. Örneğin ciddi zihinsel engelliğe neden olan fenilketonüri hastalığının batılı ülkelerde 10 binde bir, ülkemizde 3-4 binde bir görülen bir hastalıktır. Erken tanı ve sıkı diyet tedavisi ile tamamen sağlıklı gelişme sağlanmaktadır. Erken önlem alındığında zihinsel yetersizliğin oluşmamasını ya da daha hafif düzeyde görülmesini sağladığı düşünüldüğünde, metabolizma ve beslenme bozukluklarının tanınması büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde hamile annenin yeterli besin alamaması ya da doğan bebeğin yeterince beslenememesi de beyin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (MEB, 2015).

Kaba beyin hastalıkları:

Beyinde engel ya da hasara neden olan, bunun sonucu olarak zihinsel engellilik durumunu yaratan ur (tümör) ve diğer hastalıkları içermektedir. Bu hastalıkların meydana gelmesinde bazen kalıtım, bazen de çevre etkili olmaktadır. Kaba beyin hastalıkları oldukça geniş bir hastalık grubunu temsil etmektedir.(Eripek, 2005).

Doğum Öncesi Bilinmeyen Nedenler:

Doğum öncesinde ve sonrasında bilinmeyen bazı nedenler zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Bunların başında kafatasının gelişimindeki anormallikler ve diğer beyin engelleri gelmektedir. Örneğin hidrosefali (sulu kafalılık) ve mikrosefalinin nedenleri tam olarak anlaşılmış değildir. Tedavi edilmediği takdirde her iki anormallikte zihinsel geriliğin de ağır formuyla eşlik ettiği çoklu (multipl) engel meydana gelmektedir.

Kromozom anormallikleri:

Kromozom açısından bakıldığında sağlıklı insanların hücrelerinde 23 çift kromozom bulunmaktadır. Bunlar insanın çeşitli özelliklerini belirleyen genleri taşımaktadır. Fakat bazen kromozom yapılarında bozukluklar görülebilmektedir. Bu durum kalıtım ya da sonradan meydana gelen faktörlerle açıklanmaktadır. Bu faktörlerin başlıcaları, radyasyon, ilaçlar, kimyasal maddeler, virüsler bağışıklık mekanizması, yaşlı yumurta ve sperm hücreleri olmaktadır. Kalıtsal ya da bazı çevresel etkenler sonucu kromozom yapısında görülen bozukluklar olarak bilinmektedir. Kromozom anormallikleri içerisinde en sık rastlanan Down sendromudur. Dünyaya gelen 600 çocuktan ortalama birinde Down Sendromu görülmektedir(MEB, 2015).

Gebelik bozuklukları

Gebelik bozukluklarında ilk akla gelen normal gebelik süresinden sapmalardır. Erken doğum (prematüre) ve düşük doğum ağırlığı gibi gebelik bozuklukları zihinsel engellilik için risk faktörleridir. Ayrıca, geç doğum da zihinsel gerilik nedenleri içindedir. Her durumda normalden sapmanın derecesi arttıkça bebeğin zihinsel engelliliğe ek olarak çeşitli engeller gösterme olasılığı da artmaktadır. Erken doğum, geç doğuma oranla daha sık olarak engele neden olmaktadır. Erken doğum bebeğin 37. haftadan önce doğması, geç doğumun sınırı ise genellikle normal gebelik süresinin yedi gün sonrası olarak kabul edilmektedir.

Ruhsal Bozukluklar

Her ne kadar çocukluk döneminde yaşanan ağır ruhsal problemler (çocukluk şizofrenisi gibi) zihinsel yetersizliğe neden olabilmekle birlikte, ruhsal bozukluk ile zekâ düzeyi arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemektedir. Ancak bazı durumlarda ruhsal bozukluğa temel oluşturan sinirsel bozuklukların doğrudan zihinsel engelliliğe

neden olduğu bilinmektedir. Yine de ruhsal bozuklukların zihinsel engellilikle ilişkisi konusunda bilinenler sınırlıdır (MEGEP, 2015).

Çevresel nedenler

Annenin hamilelik sırasında hastalık geçirmesi, sağlıklı beslenememesi, ilaç kullanması gibi nedenlere bağlı olarak çoğunlukla zihinsel engelli durumu ortaya çıkmaktadır (Kırcaali, 1998). Kötü beslenme, uzun bir süredir fetüsün erken gelişiminde protein gibi temel besinlerin yetersiz olması, onarılamaz fiziksel ve zihinsel hasar arasında bağlantı olduğu düşünülmektedir (Ricciuti, 1993). Kötü beslenmenin zihinsel gelişimi dolaylı olarak, çocukta öğrenme ile ilgili merak, tepki ve motivasyonu değiştirerek etkilediğini gösteren verilerin arttığına dikkat çekmektedir (Butcher, 2013).

İyonlaştırıcı radyasyon İyonlaştırıcı radyasyon üreme hücreleri ve diğer bedensel hücreler ve dokular üzerindeki zararlı etkileri bilimin dikkatini çekmiştir. Radyasyon döllenmiş yumurtayı doğrudan etkilemiş ve anne ve babanın ya da her ikisinin de cinsellik hücrelerinde kusurlu çocuğa yol açabilecek gen mutasyonlarına neden olabilir (Butcher ve arkadaşları., 2013).

Enfeksiyonlar ve zehirli maddeler Zekâ geriliği viral ensefalit ya da genital herpes gibi enfeksiyondan kaynaklı çok çeşitli durumlarla ilişkili olabilir. Hamile olan kadın frengi ya da HIV-1 virüsü taşıyor olması veya kızamıkçık çıkarıyorsa çocuğun beyin hasarı oluşma riski vardır. Karbon monoksit ve kurşun gibi zehirli maddeler fetüsün gelişimi sırasında ya da doğum sonrası beyin hasarına neden olabilir (Kaski, 2000).Bazen ender örneklerde tetanosa karşı serum veya tifo aşısı gibi bağışıklık üyeleri de beyin hasarına neden olabilir. Bunun gibi benzer şekilde uyuşturucular ve aşırı alkol hamile kadınlar tarafından kullanıldığında da doğuştan gelen sakatlıklara neden olabilir (West ve arkadaşları, 1998).

Bebeğe uyuşturucu verilmesi de beyin hasarına neden olabilir. Bazı ender vakalarda görülen anne ve fetüsün kan gruplarının uyuşmaması da beyin hasarı nedenlerindedir. Yapılan erken teşhis ve kan nakli bu tip uyuşmazlıkların önüne geçmesinde hasarı en aza indirmiştir (MEGEP, 2015).

Kalıtım ve çevre tartışması

Bireyin zekâsının ne kadarının çevresel özelliklerin, ne kadarının kalıtımsal yapısı sonucunda oluştuğu konusu, özel eğitim ve psikoloji bilimlerinin en eski tartışma

konularından biridir. Bu tartışma bir süre daha devam edeceğe benzemektedir. Günümüzde kabul edilen görüş, insan zekâsının bu iki etmenin karşılıklı etkileşimi sonucunda geliştiğidir. Bu yönüyle kalıtım bireyin ulaşabileceği zihinsel gücün sınırını çizmekte, çevre etmenleri ise bireyin bu sınıra ulaşma derecesini belirlemektedir.

Doğum anı nedenleri

Doğum sırasında ya da hemen doğum sonrası ortaya çıkan sorunlardır. Doğumda fiziksel yaralanmalar zekâ geriliğine yol açabilir (Kaski, 2000). Gebelik sırasında sıvı dolu plasenta bebeği sağlıklı bir şekilde korur, kafatası doğumdaki baskılara dayanabilecek şekilde tasarlanmıştır. Böyle görünmesine rağmen doğum sırasında ve sonrasında kazalar görülebilir. Doğumda fetüsün yanlış duruşundan kaynaklı zorluklar veya başka komplikasyonlar bebeğin beyinde düzelmeyecek hasarlar bırakabilir. Beyin içinde kanama büyük çoğunlukla bu tip travmaların en yaygını olarak görülür. Hipoksi, geciken nefes alma veya başka sebeplerden dolayı beyne yeterince oksijen gitmemesi de beyne zarar verebilen bir doğum travmasıdır (Butcher ve ark., 2013).

Erken doğum Çok erken doğum, düşük kiloya bağlı olarak gelişen engelli durumu ortaya çıkmaktadır. En yaygın biçimi zihinsel engelliler ve işitme engellileridir (Kırcaali, 1998). Oksijen yetmezliği Doğum anında, uzun süren doğum, zor doğum yapma gibi nedenlerden dolayı zihinsel engelli olma durumu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bu gibi nedenlerden serebral palsy gibi engellilik durumu ortaya çıkmaktadır.

Doğum sonrası oluşan nedenler

Beden sağlığıyla ilgili olan nedenler: Yetersiz beslenme, geçirilen kazalar, hastalığa bağlı olan nedenler, bazı engel durumuna sebep olabilmektedir. Örneğin; Menenjit, geçirilen kazalarda beyin travmalarına bağlı zihinsel engelin oluşması (Kırcaali, 1998). Eğitsel nedenleri Aile ve eğitim ortamları çocukların eğitsel gereksinimlerini karşılamadığı durumlarda engellilik durumu ortaya çıkmaktadır. Çocuğun gelişimi için doğduğu andan itibaren uygun yaşamın sağlanması gerekir. Ailenin çocuğun eğitiminde rolü çok büyüktür. Çocuk çevresinde olup biteni merak eder ve çevresini keşfe çıkar. Aile çocuğa ne kadar destek sunar, öğrenmesine yardımcı olursa çocuğun gelişimini sağlamış olmaktadır (MEGEP, 2015).

Duygusal ve toplumsal nedenlere bakıldığında çocuğun gereksinimlerini karşılayan anne çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermediği takdirde çocukta bağlanma

sorunu gelişebilir. Çocuk sevmek ve kabul görme duygusu yaşar. Çocuğun toplumsal gereksinimleri yeterince karşılanmadığında yeterince önemsenmediğinde ihmal edildiğinde çocukta engelli durumu ortaya çıkmaktadır. Öğrenme güçlüğü, duyu ve davranışsal bozukluklar görülmektedir. Bu ise en yaygın engel türü olarak görülür (Kırcaali, 1998). Bazı zihinsel gerilik vakaları, organik beyin patolojisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu vakalar genellikle orta ya da genellikle şiddetlidir. Ender olarak görülen ağır zihinsel gerilik ise belirgin organik bozukluk her zaman görülmektedir. Organik nedene bağlı gerilik, esas olarak, demansa benzer, fakat önceki işleyiş geçmişi farklılık göstermektedir(Kaski, 2000).

1.2.Aile

Aile, toplumun en küçük birimidir ve çocuklardan oluşur. Toplumun geleceği olarak görülen çocukların hem aile içinde hem de toplum içindeki önemi tartışılmazdır. Aile için çocuk yeni umutlar, hayaller anlamına gelmektedir ve çocuk aile yaşamında bir neşe kaynağı olmaktadır (Eripek, 1996). Fakat zihinsel engelli çocuğa sahip olduğunun öğrenilmesi ebeveynler için oldukça üzüntü verici bir olay olmaktadır. Yaşanılan sevinç yerini üzüntüye, yetersizlik ve umutsuzluğa bırakabilmektedir. Böyle bir durumla karşı karşıya gelen ebeveynler zihinsel engelli çocuğunu kabullenme durumuna uyum sağlama ve hayatlarını yeniden şekillendirme ile karşı karşıya gelirler (Bilal, 2005). Bu durum ebeveynler için stres yaratan bir olaydır. Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmak ailenin tüm yaşamını önemli ölçüde etkiler ve aileye bu durum bir takım görevler, yükler getirebilmektedir. Bu tür aileler diğer ailelere göre daha fazla sorumluluk ve görev yüklenmek zorunda kalabilmektedir (Küçüker, 1997).

Ailelerin çocuk sahibi olmaları yaşantılarında yeni düzenlemeler ve değişiklikler yapmalarını gerektiren, mutluluk verici olduğu kadar zorlayıcı yanları da olan bir yaşam olayıdır. Birçok annenin sağlıklı ve “normal” bir çocuk dünyaya getirme hayali bulunmaktadır. Bu dileğin gerçekleşmemesi, diğer bir deyişle çocuğun engelli olduğunun öğrenilmesi durumunda, çocuğun dünyaya gelmesiyle hissedilen sevinç yerini şok duygusu ve yoğun bir kedere bırakabilmektedir. Özellikle çocuğun zihinsel engelli olduğunun öğrenilmesi ailelerde ciddi krizler yaşanmasına neden olmaktadır. Ebeveynler genellikle bu tanıyı kabullenmekte zorlanmaktadır. Farklı duygusal ve

bilişsel süreçlerin hâkim olduğu aşamalardan geçerek yaşadıkları şokla başa çıkmaya çalışırlar (Okanlı ve diğ., 2004: 3)

Zihinsel engelli ailelerin çocuğunu kabullenme aşamasında ciddi anlamda özellikle anneler, bundan böyle baş etmek zorunda oldukları birçok yeni durumla kalacaklarını düşünerek duygusal olarak bir çöküntüye girebilirler. Zihinsel engelli bir çocuğun ailesi olmak, normal çocuğu olan ailelere oranla daha fazla sorumluluk, ilgi ve çaba gerektiği bilinen bir gerçektir.

1.2.1. Zihinsel Engelli Çocuk ve Ebeveyn

Bir çocuğun engelli olduğunun öğrenilmesi ise yetersizliğin derecesi ne olursa olsun ailesi için yüksek derecede stres verici bir olaydır. 2 Ailede engelli bir çocuğun doğumu, aile üyelerinin yaşamlarını duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Zihinsel engelli çocuğun doğumu ailelerin yaşam biçimlerini önemli ölçüde değiştirdiği özellikle anneye daha fazla görev ve yük getirdiği bilinmektedir. Sorumluluğun büyük kısmı annenin bireysel ve sosyal yaşamı zihinsel engelli çocuğun üzerine yoğunlaşmıştır. Sorunun getirdiği sorumluluğu farklı bir boyutta yaşayan babalar ise, yoğun üzüntü, kaygı, sorunu görmezden gelme ya da ret etme şeklinde duygulanımlarla yaşamakta oldukları, bunun yanı sıra durumsal ve geleceğe yönelik maddi yükümlülüklerinin de artması onları oldukça zorladığı da görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2015).

Çocuğa zihinsel engel tanısı konduktan sonra aileler bu durumu kabul edip, duruma uyum sağlama sürecinde çeşitli aşamalardan geçmektedir. Bu yaklaşımda aile çeşitli aşamalardan sonra kabul ve uyum sürecini tamamlar. Engelli bir çocuğu olduğunu öğrenen ailelerin ilk aşaması duygusal karmaşadır. Davranış, düşünce ve hareketlerinde karmaşa ve kaygı söz konusudur. Bu sürecin sonunda yas, aşırı üzüntü, hayal kırıklığı, red, suçluluk ve savunma mekanizmalarının yoğun yaşandığı ikinci aşama olarak tepkisel aşama gelir. Bu aşamayı ise uyum ve duruma alışma süreci izler. Bu süreçte aileler bilgi ve becerilerini geliştirmeye, engelli çocukları ve kendileri için geleceği düşünmeye başlarlar (Eracar, 2003). Çocuklarının engelli olduğunu öğrenmek ailelerin yaşayabileceği en sarsıcı durumlardandır.

İnsanlar, üstesinden gelemedikleri bir problemle karşılaştıkların da çeşitli duygusal tepkilerde bulunmaktadır. Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olan ailenin yaşadığı duygular ve gösterdikleri tepkiler her ailede ve aile içindeki her bireyde farklılık göstermektedir.

Birincil tepkiler:

Şok: Çocuklarının engelli olduğunu öğrenen ailelerde gözlenen ilk tepki şoktur. Genellikle bu durum; ağlama, tepkisiz kalma, çaresiz kalma şeklinde kendini göstermektedir (Darıca vd., 1992).

Reddetme: Bu aşamada aileler, çocuklarının engelli olduğunu kabul etmek istemezler. Teşhisin yanlış konulmuş olabileceğini öne süren aileler gerçeği kabul etmemektedirler. Çocuğun gelecekte yapabileceklerine yönelik duyulan endişeler, yüklenilmesi gereken sorumluluklar, ‘ çocuğumuza ne olacak ?’ sorusuna verilen yanıtlar yetersiz kalmakta ve ailelerin bu durumu reddetmesine neden olmaktadır (Darıca vd., 1992; Şahin 1994).

Öfke ve Depresyon: Bazı aileler çocuklarına tanı koyan uzmanlara karşı öfkelenmektedirler. Ancak bu öfkenin asıl hedefi çocuğun kendisidir. Anne-babanın çocuğa yönelik; “engelli olmak zorunda mıydın, neden normal bir çocuk olarak doğmadın?” gibi açığa vurulamayan düşünceleri bulunmaktadır. Bazı aileler ise, engelli bir çocuğa sahip olmaktan dolayı kendilerine veya birbirlerine karşı öfkelenmektedirler. Bu öfkenin en temel nedeni, bireyin kendisini veya eşini sağlıklı bir çocuk dünyaya getirecek kadar yeterli olmamasıdır. Öfke, çoğu zaman ebeveynin farkındalık geliştirip, kabullenmelerini engelleyebilmektedir. Zaman geçtikçe öfke depresyona dönüşebilmektedir. Ailelerin, engelli bir çocuğa sahip olmaktan dolayı yaşadığı depresyon, neredeyse kaçınılmaz bir tablodur. Depresyon bazı ailelerde yaşam boyu sürebilmektedir (Sarıhan, 2007).

İkincil Tepkiler:

Suçluluk: Suçluluk duygusunu en yoğun olarak anneler yaşamaktadır. Suçluluk duyma, genel olarak kişinin ‘keşke’ şeklindeki düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Aileler çocuklarının engelli olmasının nedeni olarak, geçmişte yapmış oldukları bazı hatalar yüzünden cezalandırıldıklarını düşünmektedirler (Kurt, 2001) .

Utanç: Engelli çocuğun toplumdaki diğer bireyler tarafından kabul edilmemesi karşısında aileler utanç hissedilmektedir. 9 Engelli çocuğun anne–babası, çocuğuna karşı toplum içindeki diğer bireylerin geliştirdikleri acıma veya reddetme gibi olumsuz duygu ve düşüncelerle zaman zaman karşılaşabilmektedirler. Aileler, çocuklarının çevre tarafından alay konusu edileceği düşüncesi karşısında, utanma duygusunu geliştirebilmektedir (Darıca vd., 1992).

Pazarlık: Pazarlık etmek ya da karşılıklı olarak ortak amaçlar doğrultusunda uzlaşmaya varmak gibi davranışların görüldüğü bu dönem de ailelerin kabullenme sürecine doğru ilerlediklerini gösteren aşamalardan biridir (Girli, 2004). Uyum: Modelin son aşaması uyumdur. Yukarıda tanımlanmış olan aşamaları başarıyla geçirmiş ebeveynler, artık yaşadıkları yoğun kaygıya rağmen, yaşam tarzlarını ve değer sistemlerini yeniden gözden geçirmeye başlamaktadırlar. Anne babalarda çocuğun engelinin tartışma, soruna ilişkin bilgi toplama, müdahale sürecine katılma, çocuğuyla birlikte toplumda zaman geçirme ve toplumsal aktivitelerde bulunmak gibi davranışlar gösterebilmektedir. Uyum evresine ulaşmış ebeveynlerin çoğu olumlu bir sonuca ulaşarak, kendileri için daha sağlıklı bir yaşam oluşturmaya çalışmaktadırlar (Doğan 2001).

1.2.2. Zihinsel Engelli Çocuk ve Ebeveyn Yaşamı

Aileye katılan yeni doğmuş çocukların aile yaşamında olumlu değişimler oluştururken bunun yanı sıra karmaşıklığı da sebep olabilir. Aile üyelerinin yaş ve cinsiyetlerine uygun kendilerine atfedilmiş rolleri vardır. Aile üyelerinin rol beklentileri her zaman sosyal durumla uyumlu olmayabilir. Her aile içte ve dışta kendilerini etkileyen güçlerle ilgili aile rollerini ve davranışlarını değiştirmeye meyillidir (Özsoy ve dv., 2006). Çocuğun aileye katılmasıyla sosyal hayatlarında yaşamsal boyutlarında değişiklikler görülür. Bu durumda genellikle ailelerin çocuklarına ilişkin beklentileri vardır. Anne ve baba kendisinin olmak istediği mesleki ve becerileri çocuklarında beklenti haline dönüştürebilir. Hayalleri umutları bu beklentiler üzerine kuruludur

Genellikle, ailelerin zihinsel engellilikle ilgili bir deneyimi yoktur ve çocuklarıyla nasıl ilgilenilmesi ve onlara nasıl davranılması ile ilgili bir birikimine sahip değildir. Bu nedenle yoğun endişelerle ellerinden geleni yapmaya gayret

ederler. Önceleri çocuğunu kabul etmekte zorlanır ve var olan sorunu inkâr etmeye veya geçici bir sorun olduğunu düşünmeye çalışır. Bu süreçte annede oluşan kaygı ve depresyon düzeyi giderek artar, duygusal, düşünsel ve davranışsal olarak zor bir döneme girer. Çoğunlukla öfke, çaresizlik, ümitsizlik ve suçluluk duyguları tabloya hâkim olur (Kulaksızoğlu, 2015).

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de aileler zihinsel engelli çocuklarının tedavisi, eğitimi ve bakımı ile ilgili yeterli bilgiye sahip değildirler. Şan, (2000) ailede zihinsel engelli çocuğun varlığı, bir bütün olarak ailenin yapısında, işleyişinde, aile üyelerinin rollerinde önemli değişiklikler yapabilmekte, aile üyelerinin yaşamlarını, duygu ve düşüncelerini olumsuz yönde etkileyebilen ek bir stres kaynağına dönüşebildiğini ifade etmiştir. Aile yaşamının doğasına bağlı olarak, zaman zaman eşlerin evlilik ilişkisini, anne-baba-çocuk ilişkilerini ve kardeşler arası ilişkileri de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Werth ve Oseroffa (1987; akt: Küçüker, 1993) göre çocuğun engeli nedeniyle suçluluk ve keder duymak, özrünün çeşitli yönleriyle baş etmede yetersizlik duygusu yaşamak, uzmanların yönlendirmelerine aşırı derecede bağımlı olmak, çocuğu aşırı derecede koruyup kollamak ya da engelini inkâr etmek gibi olumsuz yaşantılar da aile ilişkilerini ve işleyişini bozabilir. Çocuğun doğumu, ailenin yaşamında yeni bir dönüm noktası oluşturur. Ailenin, alışlagelmiş düzeninde ani değişiklikler olur ve aile üyelerinin bu değişikliklere ayak uydurması zaman alır.

Girli (1995)'ye göre çocuğun, ailenin beklentilerini karşılayamaması ve ailesi ile iletişim problemlerinin olması stresin oluşmasında önemli etkidir. Ayrıca çocuğun bireysel özelliklerine göre, ebeveynin stres düzeyi ve çocukta var olan davranış problemi arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Aile stresinde çocuğun ebeveyne olan bağımlılığı da etkili olmaktadır. Engelli çocukla ilgili sorumlulukları büyük oranda yüklenen anneler, bu durumdan daha çok etkilenmektedirler. Annenin yaşamış olduğu bu güçlükler, annenin ilgisinin, zamanının ve enerjisinin çoğunu engelli çocuğuna vermek zorunda kalması, çocuğun bakımı için gerekli olan zaman, enerji, para gibi gereksinimlerinin karşılanmasında zorluk yaşaması, anneyi eşinden, çevresinden, normal gelişim gösteren diğer çocuklarından uzaklaştırmakta, annenin diğer aile bireylerine göre daha fazla yorulmasına ve kendini yalnız hissetmesine neden olmaktadır.

Babalar ise annelere göre engelli çocuğun getirdiği ekonomik ve mali yük konusunda daha çok endişelenmekte, bu tür endişeler, babayı çocuktan uzaklaştırmaktadır. Bunlar, babaların çocuklarını annelere göre daha olumsuz algılamalarına neden olmaktadır. Engelli çocukların günlük bakımlarından daha fazla sorumlu olan anneler, boş zaman aktivitelerinin kısıtlılığında ve kendilerini tamamen engelli çocuğuna adamalarından dolayı zamanla ailenin diğer bireylerine ve sosyal çevrelere karşı yabancılaşabilmektedir. Bu durum eşlerin birbirine karşı eş olma rollerinin yitirilmesine de neden olabilmektedir. Engelli çocuğu olan eşlerin en çok yaşadıkları duygulardan biri, engelli çocuktan dolayı birbirlerini suçlamalarıdır. Doğan (2001)'a göre ebeveynler bu durumun sorumluluğunu paylaşmaktansa birbirlerini suçlama yoluna giderler. Bu suçlamalar zamanla evliliğin sağlamlığını önemli ölçüde zedelemektedir. Çocukların engelli olmasının anne babalarının evlilik uyumunu etkilediği konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde; bazı çalışmalarda, engelli çocuğun evlilik ilişkisi üzerinde olumsuz bir etki yaptığı, bazılarında hiçbir etkinin bulunmadığı bazılarında ise engelli çocukların evliliği güçlendirdiği görülmüştür. Gargiulo'e (1985) göre engelli bir çocuk, eşler arasında evlilik çatışmalarının başlamasına neden olabildiği gibi, var olan evlilik çatışmalarını körükleyerek şiddetlenmesine de yol açabilmektedir.

Fiziksel, sosyal ve maddi zorlanmalar başlamakta; bu durum aile içi ilişkileri de bozabilmektedir. Gerçeklik algılarına, kendi ailelerinden, yakın çevrelerinden aldıkları desteğe sosyoekonomik düzeylerine, sahip oldukları imkânlarla ve ihtiyaç duydukları hizmetlere ulaşma şansına bağlı olarak ailelerin bu yeni durumun güçlükleriyle baş edebilme becerileri de farklılık göstermektedir. Ailenin bu yeni duruma uyum sağlama ihtiyacı strese yol açmakta bununla birlikte, anksiyete ve depresif belirtiler ortaya çıkarabilmektedir (Kingsley, 2012). Okanlı ve diğ. (2004), engelli bir çocuğa sahip olmanın ailede bir krize yol açtığını, bu krizle başa çıkma sürecinin de aşamalar halinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Aileler giriştikleri çare bulma arayışının çocuğun engel durumunu ortadan kaldırmadığını anladıklarında “depresyon” duygusu yaşayabilmektedir. “Kabul” aşamasında ise aileler, çocuklarının durumunu kabul etmeleri gerektiğini anlamaya, çocuklarına nasıl yardımcı olabileceklerini daha gerçekçi bir şekilde ele almaya başlamaktadır. Anne ve babanın çocuğuna karşı olan tutumları genellikle “demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve ilgisiz olmak üzere dört grupta incelenebilir. Değişik anne ve baba tutumları, çocuğun kişiliğinin gelişiminde farklı

şekillerde etki etmektedir. Aileler çocuklarının engelini öğrendikten sonra, anne ve baba çocuğa yönelik bazı tutum ve davranışlarda bulunmaktadır(MEB, 2015).

1. Engelli çocuğa fazla koruyucu tutum: Çocuk ailesi dışında alay edilme, ayıplama, aşağılama gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Aile bu gibi durumdan dolayı engelli çocuğu yaşadığı ortam içinde tutmaktadır
2. Engelli çocuğa ayrıcalıklı aile tutumları: Bu tutumda aile normal yaşantısının dışına çıkar bütün ilgi ve alakasını engelli çocuklarına verirler
3. Öz Aile çocuğunun engelini kabul etmez: Çocuklarının sağlıklı olduğuna kendileri de inanır bu nedenle kendi çevrelerine de bunu ispatlamaya çalışırlar bu türlü ebeveyn davranışı çocuğun engelini ret eden tutum gösterir.
4. Engelli çocuğuna normal tutum: Normal tutuma sahip ebeveynler çocuklarının engelini kabul ederler. Çocuklarına sağlanacak tüm imkânlardan faydalanır, çocuğunun gelişimine katkı sağlarlar.

Zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin yaşadıkları krizle başa çıkabilmesi için bir takım uyumsal görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Çocuğun durumunu kabul etme: Aileler bu görevi başa çıkma becerilerini kullanarak gerçekleştirebilirler. Çocuğun durumunu günlük olarak değerlendirme: Aileler gelecekte ne olacağı kaygısından uzaklaşıp; çocuklarının şu an için gereksinimlerini karşılayarak gelişimini destekleme konusunda profesyonellerle işbirliği içinde çalışmalıdırlar. Çocuğun normal gelişimsel gereksinimlerini karşılama: Aileler “yetersizlik” odaklı davranmak yerine, çocuğun doğal gereksinimlerini karşılamaya yönelmelidir. Bu durum da çocuğun yetersizliğini kabul etmekle gerçekleşebilmektedir. Ailenin diğer üyelerinin gelişimsel gereksinimlerini karşılama: Ebeveyn, tüm enerjisini yetersizlik gösteren çocuğa yöneltmek yerine ailenin bir bütün olarak gelişimini desteklemek zorundadır. Süregelen stres ve periyodik krizle yaşama: Ailelerin yaşamlarındaki süreğen stres ve sağlık problemleri gibi periyodik krizlerle başa çıkabilecek beceriler kazanması ya da geliştirebilmesi için profesyoneller tarafından da desteklenmesi gerekmektedir. Duygularla başa çıkma ise ailelerin engelli bir çocuğa sahip olmakla ilgili olumsuz duygularını paylaşabilmesi bu duygularla başa çıkmasına katkı sağlamaktadır (MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü).

İKİNCİ BÖLÜM: ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUK VE EBEVEYN

2.1. Zihinsel Engelli Çocuğun Ebeveynlerinin Karşılaştıkları Sorunlar

Engellilik, süreklilik gösteren ve değiştirilmesi mümkün olmayan bir durumdur. Bir ömür boyu devam edecek engel durumu aileleri çok fazla olumsuz yönde etkilemektedir. Bu zorlu süreç pek çok kriz durumu demektir ve anne babaların sürekli olarak krize ve strese karşı uyum yapmalarını gerektirmektedir. Engelli çocuğun özel bakım gereksinimleri, eğitim sorunları, çocuğun sahip olduğu özür durumuna ilişkin toplumsal tutum ve yargılar, çocuğa tanınması gereken haklar ve bu hakların kullanılması için imkânların belirsizliği ile çoğu zaman bunlara eklenen ekonomik yetersizlikler bu aileler için sürekli stres kaynağı oluşturmaktadır (Haber Engelliler, 2016).

Toplumun temelini oluşturan aile kendi iç dinamiklerinden etkilenir. Aileye bir çocuğun katılımı başlı başına yeni dengeleri oluşturur. Birde çocuğun engel durumu varsa aile içi ve aile dışı ilişkiler değişikliğe uğrar. Çekirdek ailede ebeveynler, eş olarak birbirlerinden, farklı beklentilere girerken yine hayattan, yaşam sırasında karşılaşıacağı kişilerden, mesleklerinden, yakın çevreden ve toplumdan destek görmek ihtiyacında kalırlar. Bu durum insanların ilgisizliği ve kayıtsızlığı ile karşılık görünce aile içindeki iletişim ve işlevleri olumlu ya da olumsuz yönde etkide bulunur. Örneğin, engelli çocuğu olduğunu öğrenen ebeveynlerin hayattan beklentileri azalıp kendi kısıtlı çevrelerinde daralırken hem ebeveynler hem çocukları için hak olan durumların bile peşine düşecek güçlerini kaybettikleri görülebilir (Özşenol ve ark., 2003).

Engelli çocuğu olan ailelerde çocuğun bakımına yönelik sorumluluğun büyük bir kısmını anneler üstlendiği için, annelerin sahip oldukları diğer rollerden vazgeçtikleri, sosyal aktivitelere katılım ve sosyal yaşamlarında azalma olduğu görülmektedir. Engelli çocuğa sahip anneler bir yandan engelli olarak dünyaya gelen çocuklarına nasıl yardımcı olacaklarını öğrenmek, bu konuda bilgi sahibi olmak isterken, diğer yandan da bu yeni durumla başa çıkabilmek için psikolojik desteğe gereksinim duyarlar

Ailelerin zorluklarla baş etmelerini olumlu yönde etkileyen en önemli yardım ve destek faktörlerinden biri eğitimidir. Eğitim bireylerin zorluklarla baş edebilmesi için gerekli olan bilgi, beceri ve motivasyonu sağlayan bir destek sistemidir. Eğitim,

ailelerin içinde buldukları duruma uyum sağlamaları, çocuklarını anlamaları ve onları yetersiz yönleriyle kabul etmelerine yardımcı olabilmeleri açısından yol göstericidir. Eğitim düzeyleri düşük olan aileler, yeterli bilgiye sahip olmadığında çocuklarından beklentileri sınırlıdır. Engelli çocuğun kazanabileceği bazı beceriler olsa bile çocuklarına bu olanakları sağlayamazlar (Cangör ve ark., 2006).

Genel olarak engelli çocuk sahibi ailelerin sorunları incelendiğinde;

- Sosyal çevreden destek görmediklerini ve anlamadıklarını,
- Suçlama ve suçlanma duygusunu hissettiklerini
- Aile içi problemler konusunda düzenli danışma hizmeti ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir (Özsoy ve ark., 2006).

Tablo 3. Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Beklentilerinin Özur Türüne Göre Dağılımı

Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentiler	Toplam	Görme		İşitme		Dil ve konuşma		Ortopedik		Zihinsel		Ruhsal ve duygusal		Süreğen hastalık		Çoklu Özürlülük	
		özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü	özürü
Sosyal yardım ve desteklerin artırılması	85,7	85,1	85,3	74,1	84,4	85,0	84,9	86,7	87,0								
Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi	77,0	74,4	73,5	66,3	73,8	74,1	75,0	82,0	79,2								
Bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması	40,4	33,8	25,4	23,4	38,0	35,4	41,4	48,0	47,0								
İş bulma olanaklarının artırılması	28,7	45,5	43,5	31,0	40,5	21,9	28,7	27,0	23,5								
Eğitim olanaklarının artırılması	25,6	17,4	33,3	54,4	17,4	43,0	17,6	13,4	21,4								
Fiziksel çevre ve ulaşım imkanları konusunda düzenlemelerin yapılması	17,7	23,0	15,1	13,2	23,0	12,3	14,3	19,6	20,4								
Hiçbir beklentisi olmayanlar	2,2	1,8	2,5	4,3	2,0	2,6	5,0	1,8	1,9								
Diğer	8,6	7,0	8,5	16,0	8,0	11,6	10,4	6,1	7,7								

Kaynak: TÜİK, 2011

Kayıtlı olan özürlü bireylerin % 85,7'si sosyal yardım ve desteklerin artırılmasını istemektedir. Kayıtlı olan özürlü bireylerin % 77'si sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, % 40,4'ü bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması, % 28,7'si iş bulma olanaklarının artırılması, % 25,6'sı eğitim olanaklarının artırılması, % 17,7'si fiziksel çevre ve ulaşım imkânları konusunda düzenlemelerin yapılması yönünde kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri olduğunu belirtmektedir.

2.2. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadıkları Güçlükler

Zihinsel engelli çocuklar, zihinsel engel derecelerine bağılı olarak sürekli dikkat, bakım ve hizmete gereksinim duymaktadırlar. Uzun ve zahmetli bir sağlık bakımı ile özel eğitim ve rehabilitasyon sürecinin yanında zihinsel engelli bireyin bakım sorumluluğu ve yüklü bakım masrafı başta anne baba olmak üzere yakın aile üyelerinin günlük yaşamını doğrudan etkilemektedir (Cangör ve ark. 2006).

Zekâ geriliğinin dereceleri bakıldığında şunlar söylenebilir:

Hafif derece zekâ geriliği: 50-69 arasında zekâ bölümü olan çocuklar bu grupta yer alır. Zekâ geriliklerinin %8' i bu gruptandır. Ne yazık ki bu grupta zekâ geriliği olması okula başlamadan önce anne babalar tarafından çoğunlukla fark edilemez. Sosyal uyumu en iyi olan gruptur. Destek altında ilköğretimi tamamlayabilirler. Yetişkin yaşamda uygun bir destekle kendi başlarına yaşayabilirler.

Orta derecede zekâ geriliği: 35-49 arasında zekâ bölümü olan çocuklar bu grupta yer alır. Denetim ve yardımla kişisel bakım ve karışık olmayan sosyal faaliyetlere katılabilirler. Özel eğitim uygulanırsa ikinci sınıf düzeyinde okuma yazma öğrenebilir ama bu düzeyden ileri gidemezler.

Ağır derecede zekâ geriliği: 20-34 arasında zekâ bölümü olan çocuklar bu gruptadır. sadece öz bakım becerileri için eğitilebilirler. Yaşam boyu özel desteğe ihtiyaç duyarlar (Altıntaş, 2014).

Zekâ geriliği olan çocuklarda hangi ruhsal ve fiziksel hastalıklar daha fazla görülür.

Eğer çocukta zekâ geriliği bulunuyorsa fiziksel olarak hemen hemen yarısında

- Konuşma ve dil ile ilgili sorunlar görülür. (dil gelişimi geri, dilin içeriği sınırlı ve artikülasyonu ve ritminde bozukluklar eşlik etme oranı yüksektir.)
- Görme bozukluğu %10
- İşitme kaybı: zekâ geriliğinin nedenine bağlı olarak değişen derecelerde

işitme kaybı

- Epilepsi (havale) :MR da kendini yaralama, aşırı tepkisel davranışlar dalgınlık epileptik bir nöbete ait bir belirti olabilir. Epilepsi bu çocuklarda normal gelişen çocuklara göre daha yüksek oranda görülür.

Zekâ geriliği yaşayan çocuklar kendilerini daha zor ifade ettikleri için ruhsal hastalıkların tanınması da zorlaşıyor. Zekâ geriliği olan her dört çocuktan bir tanesinde ruhsal bozukluklar gelişiyor. Bunlara bakacak olursak;

- Saldırgan ve yıkıcı davranışlar
- Tekrarlayıcı tekdüze hareketler (sallanma, dönme, kanat çırpma, pika)
- Kendini yaralama davranışı (başını vurma, kendini ısırma)
- Aşırı hareketlilik, dürtüsellik ve dikkat dağınıklığı
- Cinsel sorunlar
- Kazanılmış becerilerde yıkım ve gerileme: Acil başvurulmalı
- Uyku sorunları :%30-50
- Beslenme ve kilo sorunları
- Psikotik bozukluklar
- Depresyon: Zekâ geriliği yaşayan çocuklar farklılıklarının getirdiği her

türlü zorluğa bağlı olarak depresyon geçirmeye çok daha yatkındırlar. Bu yatkınlık biyolojik bir yatkınlık olabildiği gibi sosyal ortamlarda çok ilişkilidir. Ailesi tarafından kabul edilmekte zorlanan, yaşlılarıyla aralarındaki köprünün kurulmasına izin verilmeyen ve yaşlıları tarafından dışlanan çocuklar mutsuz olurlar.

- Anksiyete Bozukluğu: Bu çocukların hayattaki deneyimleri anlamlandırma sürecinde sıkıntı olduğundan çoğu normal yaşam koşulu onlar için korkutucu olabilir. Buna yanıt olarak bedensel belirtiler gösterebildikleri gibi giysilerin içinde ellerin saklanması, bakan kişiye aşırı bağlanma ve o olmadığı ortamda yoğun korku belirtileri, terleme, kızarma, saldırgan huzursuz ve tekrarlayıcı davranışların artması görülebilir.

- Otizm: Otistik çocukların 2/3 zekâ geriliğine sahiptir. Bu sebeple tanı doğru koyulmalıdır (Altıntaş, 2014).

Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin karşılaştıkları güçlüklerin;

- Çocuğun tedavi aşamasındaki zorlukları, hayal kırıklığını,
- Çocuğun engeli hakkında davranışını kontrol etmede zorluk çekmesi (ailelerin çocuğun tedavi sürecinde güçlük yaşadığı, çocuğun olumsuz davranışlarıyla başa çıkmada sorun yaşadıkları, çocuklarına bazı becerileri kazandırmada zorlandıkları belirlenmiştir.)

- Çoğu zaman gelecek kaygısını ve çocuğa ilişkin sürekli bir kaza ya da yaralanma korkusunu yaşadıkları saptanmıştır (Özsoy ve ark., 2006)

•

Ailelerin en çok kaygılandıkları konu çocuklarının gelecekleri ile ilgili olmuştur. Bu kaygının giderilmesi ve çocukların topluma kazandırılmasında erken dönemde tanılama çok önemlidir. Bu nedenle toplum taramalarının yapılması ve eğitim programlarının geliştirilmesi önemlidir (Kurt ve ark.,2008).

2.3. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuğa Karşı Tutumları

Anne-babalar engelli bir çocuğa sahip olduklarını ilk öğrendiklerinde yaşadıkları şok, çaresizlik ve diğer duygular zamanla yerini aşırı üzüntü, psikolojik çökkünlük, çevre tarafından kendilerine acınarak bakıldığı duygusuna bırakmaktadır. Bu nedenlerden dolayı engelli çocuğa sahip olmak aileleri duygusal yönden sarsan bir durumdur. Ailelerin geçirdiği bu sarsıntı çocukları da etkilemektedir. Ebeveynlerin dış dünyanın tutumuyla yüz yüze gelmekten kaçınma, hayal kırıklığı, kendine güven ve saygı duymada azalma şeklinde bazı duyguları ve tepkileri ortaya koydukları görülmektedir (Özmen ve Çetinkaya, 2012).

Toplumun engellilere yönelik tutumlarının genellikle olumsuz ve kalıplaşmış olduğu, öğretmenlerin tutumlarının bile toplumun tutumlarından farklı olmadığı belirtilmektedir. Literatürde, öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumları bu araştırmalarda öğretmenlerin tutumlarının genellikle olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Bazı sınıflarda hiç kaynaştırma öğrencisi bulunmazken diğer sınıfta orantısız dağılım kaynaştırma öğrencisi bulunması idari bazı eksikliklere de işaret etmektedir (Diken ve Sucuoğlu, 1999).

Toplumun olumsuz tepkileri ebeveynleri dışlanma korkusu ile daha da güç duruma sokmakta dolayısıyla hem psikolojik açıdan hem sosyal açıdan yaşadıkları güçlükleri engelli çocuklarına karşı üzüntüyle yansıtmaktadırlar. Yalnız bırakılan ailelerin bu güç durumlarla baş edebilmesi hayli zordur. Çocukların zihinsel engelinin derecesi arttıkça ebeveynlerin daha fazla karamsarlık, umutsuzluk, depresiflik gösterdiği, yaşam doyumlarının düştüğü ve stres düzeylerinin arttığı ortaya konmuştur. Bunların yanı sıra, ailelerin gelir düzeyleri düştükçe umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin de arttığı saptanmıştır (Köksal ve Kabasakal, 2012)

Zihinsel engelli çocukların en yakınındaki kişiler çoğunlukla anne-babalarıdır. Tüm engel gruplarındaki çocuklar arasında, zihinsel engele sahip çocuklar, zihinsel işlevler noktasında anne-babalarına tam bağımlı yaşamaktadırlar. Bundan dolayı anne babaların özel eğitim alanına etkide bulunan beden eğitimi ve sporu ne ölçüde tanıdıkları, çocuklarının fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini doğrudan ya da dolaylı hangi seviyede etkilediğini bilmeleri, onlara az veya çok bağımlı olarak yaşamlarını sürdüren zihinsel engelli çocuklarını beden eğitimi ve spora yönlendirmeleri bakımından önemli olduğu düşünülmektedir (İlhan, 2009; akt. Kardeş ve ark., 2017).

Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Kardeş İlişkileri: Engelli bir çocuğun aileye katılımı engelin doğası nedeniyle aile içi ilişkileri etkilediği gibi kardeş ilişkilerini de etkilemekte, ailenin dengesini değiştirmekte ve tekrar bu dengeyi kurmak için aile üyelerini zorlamaktadır. Bazı aileler çocuklarından engelli kardeşini kabul etmelerini bekleyebilirler. Bu durum normal gelişim gösteren kardeşlerin kaygı ve kıskançlık gibi içsel duygular yaşamalarına neden olabilir. Ebeveynler çocuklarının mutsuzluğunu fark edebilir ve problem durumunu reddedebilirler. Kardeşler, bir vekil ebeveyn olarak kendi ebeveynlerinin sağladığı yardım ve destek ile bir ailenin her zamankinden daha çok sorumluluğunu üstlenirler. Engelli kardeşlerin bakımı konusunda aldıkları sorumluluktan baskı hissedebilirler. Engelli olmayan çocuklar engelli kardeşinden ailenin ev işlerine yardımcı olmaları beklenmemesinden dolayı kıskançlık duyabilirler. Engelli kardeşlerine duydukları kıskançlık, düşmanlık, kırgınlık duygularından dolayı normal gelişim gösteren çocuklar suçluluk duyabilirler. Kendini diğer çocuklardan, ailesini diğer ailelerden farklı görebilir. Engelli kardeşlerini kendi

akran gruplarına dâhil etme konusunda arkadaşlarına gücenebilir ve engelli bir kardeşe sahip olmaları nedeniyle akran tepkilerini yaşayabilirler. Engelli kardeşin fiziksel özellikleri veya uygun olmayan davranışları nedeniyle utanma hissedebilirler (SOMET, 2017).

Günümüzde değişen beslenme alışkanlıkları tüm çocukları etkilediği gibi zihinsel engel durumu olan çocukları çok daha fazla etkilemektedir. Davranış kontrolünün denetlenmesi aileler tarafından sağlanamadığında oldukça olumsuz sonuçlar yaşanabilmektedir.

Obezite zihinsel engelli çocuklarda çok sık karşılaşılan bir sağlık sorunudur. Aşırı yeme, doyma hissinin olmaması, tatlı, çikolata ve çok şekerli içecek tüketme gibi nedenlerle ortaya çıkabildiği gibi fiziksel aktivite azlığına bağlı olarak da obezite bu çocuklarda görülebilmektedir. Yeterli ve dengeli bir beslenme şeklinin olmaması, zihinsel engelli çocukların hareketlerindeki sınırlılıklar, büyük kas becerilerindeki yetersizlikler, ek engel durumları, ailelerin zihinsel engelli çocuklara yönelik uygulanan diyet programlarında esnek davranması, zihinsel yetersiz çocuklarda obezite durumu ile karşılaşıldığında sağlık kurumlarından yararlanılmaması ve ailenin ne yapacağını bilmemesi bu çocuklarda obezite durumunun görülmesinde önemli olan etkenlerdir (ZİÇEV, 2016).

Sporun tüm insanlar için gerekli uğraşlardan biri olması sebebiyle engelli bireyler için de ayrıca bir önemi bulunmaktadır. Yaşamları boyunca birçok engelle karşılaşan ve bu engellerin yarattığı stresle başa çıkmak zorunda kalan engelli bireylere spor yeni bir pencere açmaktadır. Spor, bireyin engel türü ve derecesi ne olursa olsun hareket etme, sportif aktivitelere katılma, bireyin mutlu olmasını sağlama ve motivasyonunu yükselterek yaşam kalitesini arttırmaktadır. Ebeveynlerin eğitim durumları yükseldikçe zihinsel geriliği olan çocukların sporla etkileşimine olumlu tutum geliştirdikleri anlaşılmıştır (Kardaş ve ark., 2017).

2.4. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Kabul-Red Durumu

Her aile sağlıklı bir çocuk sahibi olmayı bekler. Ancak bunun aksi durumlar toplumda mevcut olsa bile hiçbir zaman bir gün kendi başlarına geleceği düşüncesi akıllarına gelmez. Bu nedenle ebeveynlerin ve yakın çevresinde bulunanların kabullenme aşamaları oldukça zorlu biçimde yaşanır. Aileler hem psikolojik hem ekonomik açıdan zorlanırlar.

İnsanlar üstesinden gelemedikleri bir problemle karşılaştıklarında çeşitli duygusal tepkilerde bulunurlar. Yaşanan bu travmatik durumda verilen tepkiler; derin üzüntü, şok, suçluluk, derin keder, reddetme, depresyon, utanma ve kızgınlık olmaktadır. Bununla beraber bazı aileler karşılaştıkları bu probleme ya da yeni duruma oldukça yapıcı bir biçimde yaklaşmakta, gerçekleri kabul etmekte ve çocukları için yararlı olacak yardım ve hizmetleri öğrenmeye yönelmektedirler (Cangör ve ark., 2006)

Engelli çocuğa sahip olmayı bazı aileler geçmişte yaşadıkları olaylarla ilişkilendirerek bir cezalandırılma şekli olarak görmektedirler. Bazen anne-babalar birbirlerini suçlayabilirler. Böyle suçlamalar, kendi aralarındaki iletişimi yıkıcı yönde etkileyebilir. Araştırmalar, engelli çocuğa sahip ailelerde boşanma ve eşlerden birinin evi terk etme durumlarına, hatta intihar olaylarına ve alkol bağımlılığına sıklıkla rastlanıldığını ortaya koymuştur (Eripek, S.1993; akt. Özşenol,, 2003).

Kardeş İlişkileri

Reddetme; Normal gelişim gösteren çocuklar engelli kardeşlerini reddedebilirler. Yetişkinler bile nasıl davranacakları konusunda yeterli sabır ve anlayışı sağlayamazken normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerini anlamasını beklemekte mümkün olamamaktadır. Normal gelişim gösteren çocuklar, engelli kardeşlerini reddetme, kardeşin durumundan dolayı sevgi ve ilgi göstermeme şeklinde tepkiler verebilmektedir. Ayrıca kızgınlık, düşmanlık, suçluluk, keder, korku, utanma ve sıkılma gibi karmaşık duyguları aşma çabasında kalabilirler (SOMET, 2017).

Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Bilmesi Gereken Tüm Yasal Haklar

- Anayasanın 10. Maddesine ilave edilen (2010 yılı referandumunda) cümlede pozitif ayrımcılık gereği “engelliler hakkında alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olamayacağı” ifadesi yer alır.
- Anayasanın 42. Maddesi 8. Fıkrası “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır”.
- Anayasanın 49. Maddesi, “ Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.”
- Anayasanın 50. Maddesi 2. Fıkrası, “Bedeni veya ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.”
- Anayasanın 70. Maddesi, “Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.”
- Anayasanın 70. Maddesi 2. Fıkrası, “Hizmete alınmada, görevin getirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.”
- 5378 Sayı Engelliler Yasası Madde 15 “Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelli çocuklara gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve engelli olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır.” Engelli hakları konusundaki taleplerimizin yasal dayanakları; Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinden ve Anayasa ile 5378 Sayılı Engelliler Yasasında yer alır (Kamuhaber, 2014).

Evde Bakım Ücreti: Ağır engelli olup yasaya göre uygun şartları taşıyan engelli çocuk ailelerine “evde bakım ücreti” ödenir. Bu miktar asgari ücretin üçte ikisidir. Hane içinde birden fazla bakıma muhtaç engelli var ise birinci engelliden sonraki engelli iki kişi sayılır.

Evde bakım parasının alınabilmesi için yalnızca engelli bireyin şartları taşıması da yetmemektedir. Engelliye bakacak olan bireyin de gerekli olan şartları taşıması gerekmektedir. Evde bakım parasının alınabilmesi için akrabalık da şarttır. Engelliye bakacak olan kişinin engelliyle aynı kanı taşıması gerekmektedir. Yakın bir akrabası yoksa engelliye bakacak birey uzak bir akrabası veya üvey bir akrabası da olabilir. Ayrıca engelliye bakacak kişiyle engellinin ikamet adresi aynı olmalıdır. Çünkü aynı evde bir yaşam sürülmediği takdirde, engellinin bakımı tam anlamıyla gerçekleştiremeyebilir (Haber Engelliler, 2016).

Evde bakım parası nasıl alınır?

Engellilerin gündelik hayatlarını sürdürebilmeleri için başkasının bakımına muhtaç olmaları söz konusu. Engellilerin gündelik bakım hizmetlerinin genellikle kendi evlerinde ve bir akrabaları tarafından gerçekleştirildiği görülüyor. Bakım hizmetini gerçekleştiren kişiye evde bakım parası ödenebiliyor. Ancak bunun için bazı şartlar söz konusu.

Engelliye bakan kişinin evde bakım parası alabilmesi için ilk şart, engellinin en az yüzde 50 oranında engeli olduğunun sağlık kurulu raporuyla tespit edilmesidir. Bununla birlikte, engellinin sağlık kurulu raporunda “ağır engelli” ibaresinin yer alması şarttır. Yüzde 50’den daha düşük bir engellilik oranı tespit edilmiş ise evde bakım parası alınamaz. Evde bakım parası alınabilmesi için engellinin sağlık kurulu raporunda bakıma muhtaç olduğunun da belirtilmesi gerekmektedir (Kılıç, 2018).

2016-2017 ve 2018 Evde Bakım Maaşı Miktarları

- 2016 yılı ilk altı ayı için: 880.69 tl
- 2016 yılı ikinci altı ayı için: 924.73 tl
- 2017 yılı için ilk altı ay için: 952.47 tl
- 2017 yılı ikinci altı ayı için: 990.57 tl (Haber Engelliler, 2016)
- 2018 yılı için ilk altı aylık 1085.5 TL.(Kılıç, 2018)
- 2018 yılı ikinci altı aylık maaş miktarı 15 temmuz itibariyle belirlenmiş olacaktır. Tez yazım aşamasında henüz belli olmamıştır.

Evde Bakım Maaşı Başvuruları SYDV'lere

Evde bakım parası ve engelli aylığı alınabilmesi için başvuruların ikamet edilen yerdeki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il veya ilçe müdürlüklerine yapılması gerekiyor. Evde bakım parası alınması için başvuru esnasında engellinin bulunması gerekmiyor. Gerekli belgelerle yapılan başvurular değerlendirilerek evde bakım parası bağlanması işlemleri gerçekleştiriliyor. Engelli aylığından yararlanmak isteyen kişiler SYDV'lerden aldıkları sevk ile sağlık kurulu raporu vermeye yetkili hastanelere gidiyorlar. Alınan bu sevkle gidilen hastanede verilecek sağlık kurulu raporu için ücret

alınmıyor. Raporda belirlenen engellilik oranı sonrası muhtaçlık değerlendirmesi yapılıyor ve engellilik oranına göre belirlenen engelli aylığı bağlanıyor (Kılıç, 2018).

Zihinsel engellilerin eğitim ve bakımında toplumsal aktörlerin pozisyon ve işlevi:

- Hizmet bekleyenler: Zihinsel engellilik nedeniyle hizmet talep edenler.
- Hizmet kalitesi ve yaygınlığını arttırmayı amaçlayan kuruluşlar: Dernekler, vakıflar; yani sivil toplum kuruluşları (STK),
- Hizmet vermesi için baskı altına alınanlar: Belediyeler,
- Hizmet veren kurumlar: Okullar ve eğitim – rehabilitasyon merkezleri,
- Hizmetin lokal olarak uygulatıcıları: İl SHÇEK ve MEB müdürlükleri,
- Hizmeti planlayıp kuralları koyan ve uygulayanlar: SHÇEK ve MEB, Özürlüler İdaresi
- Hizmetin uluslararası standartlarda olması için araştırma ve öneri geliştirenler: Üniversiteler.

Yukarıda büyük harflerle kodlanan grupların işlevselliği şöyledir:

- Burada ülkemiz genelinde zihin engelliler için belirleyici tüm karar ve yetki (F) kodlu kurumlardadır. Diğerleri edilgen veya nötr durumdadır.
- Hizmet bekleyenler (A) ya hizmet alamamakta ya da aldığı hizmetten memnun olmamaktadırlar.
- (A) kodlular yukarıdaki nedenle sürekli dernek ve vakıflar kurmaktadır. Türkiye’de var olan zihin engellilerle ilgili dernek sayısı 89, vakıf sayısı 12’dir¹⁰. Bu kişiler kurdukları kurumlarla hem kaynaklar oluşturmaya çalışmakta hem de en kolay ulaşabildikleri yerel yönetimlere-belediyelere sürekli baskı yapmaktadırlar.
- Belediyeler de sorumlulukları ve seçmen tabanları nedeniyle bu hizmetlerde gönüllü veya zorunlu çeşitli şekillerde roller almak istemektedirler.
- Ancak bütün bu yaygın talep, sivil örgütlenmeye ve hizmet ihtiyacına karşın tüm hizmetin plan ve programı Ankara Merkez’de dar bir grup tarafından yapılmaktadır. Yaptırıcı grubun uzmanlığı tartışılabilir, hiç

biri zihin engelli kişi yakını veya bakıcısı değildir, sorunu yaşamamaktadır ve bu grup maalesef siyasi, özel veya çıkar gruplarının tesirlerine açıktır.

- Lokal, yani illerdeki kuruluşlar ise sadece merkezin koyduğu kuralları uygulatmak ve denetlemekle yükümlüdür.
- Bu zeminde üniversiteler ise kendi hallerinde etkisiz bir konumdadırlar (SOMET, 2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Korelasyonel modele uygun olarak tasarlanan bu çalışmada, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin demografik özellikleri ile çocuk yetiştirme tutumları ve kabul/red düzeyleri arasındaki ilişki düzeyi incelenmiştir. Korelasyonel modelle yapılmış araştırmalar, değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamak ve sonuçları tahmin etmeye çalışırlar. İki ya da daha fazla değişken veya puanlar arasındaki ilişki derecesini ölçmek ve istatistiksel olarak test etmek amacıyla kullanılmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma kapsamında, İstanbul Sarıyer İlçesi Melek Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezi ve İstanbul Kağıthane İlçesi İlk Evre Özel Eğitim Merkezinde 7-12 yaş grubu zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerden random örnekleme yoluyla seçilen 50 kişi örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırmaya katılan kişilere “Kişisel Bilgiler Formu”, “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği” ve “Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği” uygulanmış ve elde edilen veriler elektronik ortamda kayıt altına alınarak SPSS 25 istatistiksel çözümleme programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Yapılan işlemlerle ilgili tarihsel bilgiler, kullanılan ölçme aracı ile yapılan istatistiksel işlemlere ilişkin detaylar alt başlıklarda verilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Veriler, 7-12 yaş grubu zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynler arasında, 20-30 Mayıs 2018 tarih aralığında toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgiler Formu kullanılmıştır. Formda yer alan konular ebeveynlere dönük

bilgiler ve çocuklara dönük bilgiler olmak üzere iki kısımdır. Ebeveynler hakkında toplanan bilgiler: *Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Meslek, Evlilik Süresi, Çocuk Sayısı, Gelir Durumu, Çocuğun Kaynaştırma Eğitimi Alma Durumu, Eğitim Yardımı Alma Durumu, Evde Yaşayan Kişi Sayısı* hakkında iken; çocuklar hakkında toplanan bilgiler: *Çocuğun Cinsiyeti, Çocuğun Yaşı, Kaçınıcı Çocuk Olduğu, Planlı Ebeveynlik Durumu, Çocuğun Evliliğin Kaçınıcı Yılında Doğduğu, Çocuğun Kaç Yıldır Eğitim Aldığı, Çocuğun Düzenli Olarak Okula Gitme Durumu, Çocuğun Başka Engelinin Bulunma Durumu* konularındadır.

Yanı sıra araştırma kapsamında katılımcı ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek amacıyla “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği” ve aynı ebeveynlerin 7-12 yaş aralığındaki zihinsel engelli çocuklarını kabul/red düzeylerini belirlemek için de “Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği” adlı ölçekler kullanılmıştır. Ölçekler nihai uygulama öncesi iç tutarlılık testine tabi tutulmuş ve güvenilirlik değerleri (Cronbach’s Alpha) Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği için; **.89**, Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği için ise; **.85** olarak ölçülmüştür.

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRO) ebeveynin çocuğunu kabul etme ve reddetme davranışlarına ait algılarını ölçmektedir. 1980 yılında Rohner, Savedra ve Granum (Akt. Anjel, 1993) tarafından geliştirilen form 60 maddeden oluşmakta ve sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayırışmamış red olmak üzere dört alt boyut içermektedir. Ölçeğin sıcaklık-sevgi boyutu, sıcaklık, sevgi ve şefkatin yer aldığı ebeveyn tutumlarını ölçmektedir (ben çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim). Düşmanlık- saldırganlık boyutu çocuğa karşı hissedilen kızgınlık, nefret, kötü niyet gibi duyguları ölçmektedir (çocuğum kötü davrandığında onu küçümseyerek azarlarım). Kayıtsızlık-ihmal boyutu ebeveynin çocuğa karşı ilgisiz, kayıtsız olma durumunu (çocuğum sanki orada yokmuş gibi davranırım), ayırışmamış red boyutu ise red davranışlarının ortada olmamasına karşın çocuğun kendisini sevilmeyen, istenmeyen veya reddedilmiş gibi hissetmesine neden olabilecek tutumları (çocuğumu gerçekten sevip sevmediğimden şüphe ediyorum) ölçmektedir. Ölçek ‘hemen hemen her zaman doğru’, ‘bazen doğru’, ‘nadiren doğru’, ‘hiçbir zaman doğru değil’ seçenekleri olan 4’ten 1’e doğru puanlanan dört dereceli likert tipi bir ölçektir (Uçar Çabuk, 2013)

Form ilk kez 1988 yılında Polat ve Sunar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra Anjel ve Erkman (1993) tarafından geri çeviri işlemleri yapılmıştır. Her iki dildeki formlar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür. Madde toplam ve madde alt test korelasyon analizinde bazı maddeler düşük korelasyon ($p < .20$) göstermiştir. Ölçeği daha sağlıklı kılmak amacıyla bir pilot çalışma yapılmış ve üç farklı eğitim düzeyinden seçilen 139 anne ölçeği cevaplamışlardır. Tüm grup için alt test toplam korelasyonları .63 ve -.89 arasında; Cronbach alfa değerleri toplam .90 olarak bulunmuştur. Daha sonra maddelerden 8'i çıkarılmıştır. Bu işlemin ardından ölçeğin alt test toplam ve Cronbach alfa korelasyonları yükselmiştir. Test tekrar test güvenirliliği için Ebeveyn Kabul Red Ölçeği 48 ebeveyne iki üç hafta aralıkla iki kez verilmiştir. Ölçeğin test tekrar test korelasyonu düşük (toplam .46) bulunmuştur. Formun iç tutarlılığı ve bütünlüğü Cronbach alfa ve Pearson çarpım korelasyonları ile araştırılmıştır. Tüm ölçek için Cronbach alfa değeri .90 olarak bulunmuştur. Alt testlerle toplam puan arasındaki korelasyonlar .75 ile .86 arasında değişmektedir. Madde toplam korelasyonları ise .16 ile .59 arasında değişmektedir. Alt testlerden alınan puanlar toplanıp toplam reddetme (total rejection) puanına ulaşılmaktadır. Toplam puan ne kadar yüksekse annenin çocuğunu reddetme oranı da o kadar yüksek demektir. Toplam puan düşükçe ebeveynin çocuğunu kabul etmesi de artmaktadır (Uçar Çabuk, 2013).

PARI (Parental Attitude Research Instrument) Schaefer ve Bell (1958) tarafından geliştirilmiştir. PARI aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarını ve çocuk davranışlarını ölçmeye yönelik ilgilerin sonucu geliştirilmiştir. 115 maddesinin her biri aile hayatının, çocuk yetiştirmenin ve aile içi ilişkilerin bir yönünü kapsamaktadır. Ölçeğin maddeleri deneysel çalışmalardan ve araştırmalarda kullanılmak üzere geliştirilmiştir (Schaefer ve Bell, 1958'den akt. Tamer, 2010). Kuramsal olarak çocuğun kişilik gelişimine, anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının ve aile hayatının doğrudan etkili olduğu ilkesine dayandırılmıştır. Daha önce bu konuda yapılan çalışmaların gözden geçirilmesi sonucunda geliştirilen ölçeğin her biri 5 maddelik 23 alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek toplam 115 madde içermektedir. Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin orijinalinde bulunan 115 maddeden, geçerlik ve anlaşılabilirliği yüksek 60 madde seçilmiştir ve 5 alt boyuttan meydana gelen ölçek oluşturulmuştur.

Ölçek Güney LeCompte, Ayhan LeCompte ve Serap Özer tarafından 1978 yılında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Türkiye koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenen ölçekte 60 madde bulunmaktadır. Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek için kullanılan ölçek “aşırı annelik” (aşırı koruyuculuk), “demokratik tutum ve eşitlik tanıma”, “ev kadınlığı rolünü reddetme”, “geçimsizlik (aile içi çatışma)” ve “sıkı disiplin” alt boyutu (baskı ve disiplin) olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Her madde için; “hiç uygun bulmuyorum”, “biraz uygun buluyorum”, “oldukça uygun buluyorum” ve “çok uygun buluyorum” şıklarından birinin seçilmesi ve yanıtlanması istenmektedir. Maddeler soru şeklinde olmayıp olumlu veya olumsuz ifadeler şeklindedir (Şanlı, 2007'den akt. Tamer, 2010).

Testin puanlamasında, maddelere verilen “hiç uygun bulmuyorum” yanıtına 1 puan, diğerlerine sırasıyla 2, 3 ve 4 puan verilir. Ancak 2, 29 ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. 1 puanlık yanıt 4 puan, 2 puanlık yanıt 3 puan, 3 puanlık yanıt 2 puan, 4 puanlık yanıt 1 puan verilmektedir. Her alt boyut için ayrı puan elde edilir. Toplam puan yoktur. Alt boyut puanları birbirleriyle karşılaştırılmaz. Her alt boyut puanının yüksekliği o boyutta yansıtılan tutumun onaylandığını göstermektedir. Aşırı annelik için alınabilecek en yüksek puan 64, demokratik tutum ve eşitlik tanıma için alınabilecek en yüksek puan 36, ev kadınlığı rolünü reddetme için alınabilecek en yüksek puan 52, geçimsizlik için alınabilecek en yüksek puan 24, baskı ve disiplin alt boyutu için alınabilecek en yüksek puan 64'tür.

Ölçeğin Alt Boyutları (Tamer, 2010):

Aşırı Annelik (Aşırı Koruyuculuk) Alt Boyutu: Annenin çocuğa müdahalesini ve çocuğun anne babasına bağımlılığını ölçer. 16 madde içerir. Bu maddeler şunlardır; 1, 3, 4, 7, 11,12, 14, 26, 27, 28, 32, 34, 36, 46, 51, 57. En düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu: Çocuğa eşit haklar tanıma, çocuğun düşüncelerini açıkça belirtmesini destekleme, çocukla arkadaşlık kurma ve paylaşımdır. Anne babanın cesaret verici yaklaşımlarını ve paylaşımını ölçer. Bu maddeler şunlardır; 2, 13, 18, 22, 29, 37, 44, 45, 59. En düşük puan 9, en yüksek puan 36'dır. Yüksek puan alınması olumlu olarak değerlendirilir.

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu: Annenin kendi annesi ya da başkalarına bağımlılığı, sinirlilik, çocukla uzun süre bir arada kalmaktan hoşlanmama ve yeni doğan bebeğin bakımından ürkemektir. 13 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 6, 9, 16, 17, 21, 23, 31, 38, 41, 42, 49, 52, 55. En düşük puan 13, en yüksek puan 52'dir. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Geçimsizlik (Aile İçi Çatışma) Alt Boyutu: Eşler arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirmedeki rolü, eşin anneye yardımcı olmayışı ve düşüncesizliğidir. 6 madde içerir. Bu maddeler şunlardır; 8, 19, 33, 40, 48, 54. En düşük puan 6, en yüksek puan 24'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Sıkı Disiplin Alt Boyutu (Baskı ve Disiplin): Diğer dört faktör ile belirgin korelasyon göstermeyip kendi arasında korelasyon gösteren maddelerin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Cezalandırma, sıkı disiplin, cinsel ve saldırgan davranışları bastırma, anne babanın mutlak hâkimiyetine inanma durumlarını kapsar. 16 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 5, 10, 15, 20, 24, 25, 30, 35, 39, 43, 47, 50, 53, 56, 58, 60. En düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma örnekleminde yer alan zihinsel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerden elde edilen verilerin çözümlemesinde; öncelikle alt ölçeklerden elde edilen madde puanlarının normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla kolmogorov-smirnov ve shapiro-wilk normallik testleri yapılmış ve aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği ile ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinin maddelerinin normal dağılım sergiledikleri gözlenmiş ve ölçekler üzerinde parametrik testler yapılması kararlaştırılmıştır. Devamında birbirinden bağımsız iki grubun bağımlı bir değişkene göre ortalamalarının karşılaştırılarak ortalamalar arasındaki farkın belirli bir anlamlılık düzeyinde (.05), istatistiksel olarak anlamlı, önemli olup olmadığını test etmek amacıyla; ikili küme karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t-testi ile ikiden çok küme karşılaştırmalarında tek yönlü varyans çözümlemesinden ANOVA yararlanılmıştır. İkiden çok küme karşılaştırmalarında gruplar arasında anlamlı farklılık çıktığı

durumlarda, varyansların homojenliğini görmek amacıyla Levene's testi kullanılmış, homojenliğin sağlandığı görüldüğü durumlarda da Tukey HSD testi ile gruplar arasındaki anlamlı düzeydeki puan ortalaması farklılığının kaynağı tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan ebeveynlerden elde edilen veriler üzerinde yapılan istatistiksel çözümlenmelere yer verilmiştir. Öncelikle ebeveynlere ve çocuklara ait demografik veriler çözümlenmiş, arkasından ebeveynlerin ve çocuklarının kişisel özelliklerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve kabul/red düzeyleri incelenmiştir. Bu amaçla ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve kabul/red düzeylerinin onların kişisel özelliklerine göre farklılaşma düzeyleri betimlenmiştir.

4.1. Ebeveynlere ve Çocuklarına Ait Demografik Analizler

Bu kısımda araştırmaya katılan ebeveynlerin ve onların çocuklarının kişisel özellikleri “*Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Meslek, Evlilik Süresi, Çocuk Sayısı, Gelir Durumu, Çocuğun Kaynaştırma Eğitimi Alma Durumu, Eğitim Yardımı Alma Durumu, Evde Yaşayan Kişi Sayısı, Çocuğun Cinsiyeti, Çocuğun Yaşı, Kaçınıcı Çocuk Olduğu, Planlı Ebeveynlik Durumu, Çocuğun Evliliğin Kaçınıcı Yılında Doğduğu, Çocuğun Kaç Yıldır Eğitim Aldığı, Çocuğun Düzenli Olarak Okula Gitme Durumu, Çocuğun Başka Engelinin Bulunma Durumu*” değişkenlerine göre betimlenmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Kadın	44	88,0	88,0
Erkek	6	12,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu (%88) kadındır.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
20-35 YAŞ	25	50,0	50,0
36- 45 YAŞ	18	36,0	86,0
45 VE ÜZERİ	7	14,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısı (%50) 20-35 yaş aralığındadır. Onları 36-45 yaş aralığındaki (%36) ebeveynler izlemektedir. Tablo 5, ebeveynler arasında görece daha genç yaşlardakilerin daha fazla sayıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
İLK EŞİMLE BİRLİKTE	45	90,0	90,0
BOŞANDIM	2	4,0	94,0
EŞİM VEFAT ETTİ	2	4,0	98,0
DİĞER	1	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan Ebeveynlerin onda dokuzunu (% 90) ilk eşiyile birlikte yaşayan ebeveynler oluşturmaktadır. Onları boşanmış olan, eşi vefat eden ve diğer gruptaki ebeveynler takip etmektedir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
OKURYAZAR	2	4,0	4,0
DEĞİL			
İLKOKUL	21	42,0	46,0
LİSE	20	40,0	86,0
LİSANS VE ÜSTÜ	7	14,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Ebeveynlerin yakını (%44) ilkokul mezunu iken, onda dördü (%40) lise mezunudur. Lisansüstü mezunu olan ebeveynler bütünü %14'ünü oluştururken, araştırmaya en az katılımı %2 ile okuryazar olmayan ebeveynler yapmıştır.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
ÇALIŞIYORUM	11	22,0	22,0
ÇALIŞMIYORUM	38	76,0	98,0
DİĞER	1	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan ebeveynlerin yaklaşık dörtte üçü (%76) herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çalışanların oranı ise %22'dir. Diğer seçeneğini işaretleyen ebeveyn katılımcı bütünü %2'sini oluşturmaktadır.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
1-5 YILDIR	2	4,0	4,0
6-15 YILDIR	30	60,0	64,0
16-25 YILDIR	16	32,0	96,0
26 YIL VE ÜZERİ	2	4,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Evlilik sürelerine bakıldığında katılımcı ebeveynlerin onda altısı (%60) 6-15 yıldır evli iken, yaklaşık onda üçü (%32) 16-25 yıl arasında evliliği sürdürmektedir. 1-5 yıldır evli olanlar ile 26 yıl ve üzeri evli olan katılımcılar aynı orandadır (%4).

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
1 TANE	15	30,0	30,0
2 TANE	19	38,0	68,0
3 TANE	14	28,0	96,0
4 VE ÜZERİ	2	4,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Katılımcı ebeveynlerin %38'i 2 tane çocuğa sahipken, onda üçü (%30) tek çocuğa, yaklaşık onda üçü (%28) üç tane çocuğa sahiptir. 4 ve üzeri çocuk sahibi olanlar bütünün %4'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 11. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
0-1000 TL ARASI	4	8,0	8,0
1001-2000 TL ARASI	22	44,0	52,0
2001-3000 TL ARASI	19	38,0	90,0
3001 TL VE ÜZERİ	5	10,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Aylık gelirlerine bakıldığında katılımcı ebeveynlerin %44'ü aylık 1001-2000 TL arasında gelir elde ederken, yaklaşık onda dördü (%38) 2001-3000 TL arasında gelir elde etmektedir. 3000 TL üzerinde geliri olanların oranı %10 iken, 1000 lira ve aşağısında geliri olan ebeveynler bütünün %8'idir. Bu bulgular katılımcıların orta ve alt gelir grubunda olduğunu göstermektedir.

Tablo 12. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Kaynaştırma/Özel Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
VAR	6	12,0	12,0
YOK	44	88,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan Ebeveynlerin çocukları için büyük oranda (%88) kaynaştırma, özel eğitim almadıkları gözlenmiştir. Kaynaştırma ve özel eğitim alanların oranı ise %12'dir.

Tablo 13. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Yardım Alma Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
EVET	6	12,0	12,0
HAYIR	44	88,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan Ebeveynlerin %88'i çocuklarının durumları ile ilgili olarak yardım almadıkları söylerken, %12 yardım aldığını ifade etmektedir.

Tablo 14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
2 KİŞİ	1	2,0	2,0
3 KİŞİ	12	24,0	26,0
4 KİŞİ	20	40,0	66,0
5 VE ÜZERİ KİŞİ	17	34,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Katılımcı ebeveynlerin ifadelerine göre evlerinde 4 kişi kalanlar bütünün %40'nı oluştururken, 5 kişi ve üzerinde evinde kişi kalan ebeveynler bütünün %34'dür. Evinde üç kişi kalan ebeveynler toplam sayının yaklaşık dörtte birini (%24) oluştururken, evinde iki kişi kalan ebeveyn ise bütünün %2'sidir.

Tablo 15. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
KIZ	13	26,0	26,0
ERKEK	37	74,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan ebeyenlerin %74'ünün çocukları erkek iken, %26'sının kız çocuğu vardır.

Tablo 16. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Yaşına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
7 YAŞINDA	23	46,0	46,0
8 YAŞINDA	4	8,0	54,0
9 YAŞINDA	5	10,0	64,0
10 YAŞINDA	4	8,0	72,0
11 YAŞINDA	3	6,0	78,0
6 YAŞINDA	11	22,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Ebeveynlerin yaklaşık yarısının (%46) 7 yaşında çocuğu varken, 6 yaşında çocuğu olanlar bütünü %22'sidir. Onları sırasıyla 9 yaşında çocuğu olanlar (%10), 8 (%8) yaşında çocuğu olanlar, 10 yaşında çocuğu olanlar (%8) ve 11 yaşında çocuğu olanlar (%6) takip etmektedir.

Tablo 17. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Sırasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
İLK ÇOCUĞUM	26	52,0	52,0
ORTANCALARDAN BİRİ	13	26,0	78,0
SON ÇOCUĞUM	11	22,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Katılımcı ebeveynlerin çocuğunun sırasına bakıldığında yarısının (%52) ilk çocukları olduğu, bahse konu olan çocuğun ortancalardan biri ya da son çocuk olma durumunun ise aynı oranda olduğu (%26) olduğu görülmüştür.

Tablo 18. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Planlı Olmasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
EVET	36	72,0	72,0
HAYIR	14	28,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Ebeveynlerin %72'si planlı çocuk yaptıklarını söylerken, %28'i ise plansız bir biçimde çocuk sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 19. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Evliliğin Kaçınıc Yılında Doğduğuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
İLK YILDA DOĞDU	12	24,0	24,0
2.-3. YILDA DOĞDU	14	28,0	52,0
3.-5. YILDA DOĞDU	5	10,0	62,0
DİĞER	19	38,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Bahse konu olan çocuğun evliliğin kaçınıc yılında dünyaya geldiği konusunda ebeveynlerin %38'i diğer seçeneğini işaretlerken, evliliğin ilk yılında çocuk sahibi olanlar bütünü %24'ünü, evliliğin ikinci ya da üçüncü yılında çocuk sahibi olanlar %28'ini, evliliğin üçüncü ve beşinci yılları arasında çocuk sahibi olanlar ise %10'unu oluşturmaktadır.

Tablo 20. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Kaç Yıldır Eğitim Aldığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
1 YILDIR	11	22,0	22,0
2-3 YILDIR	12	24,0	46,0
4-5 YILDIR	12	24,0	70,0
DİĞER	15	30,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Katılımcı ebeveynlerin %24'ü çocuklarının 2-3 yıldır destek eğitimi aldığını söylerken, 4-5 yıldır destek eğitimi aldığını söyleyenlerin oranı da aynıdır (%24). 1 yıldır çocuklarına eğitim verilen ebeveynlerin oranı %22'dir. Ebeveynlerin onda üçü ise (%30) çocuklarının ne kadar süredir destek eğitimi aldıkları konusunda diğer seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 21. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Düzenli Olarak Okula Gitme Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
GİDİYOR	35	70,0	70,0
GİTMİYOR	15	30,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Katılımcı ebeveynlerin %70'inin çocukları düzenli olarak okula gidiyorken, bu oran düzenli olarak okul gitmeyenlerde %30'dur.

Tablo 22. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Kişisel Özelliklerinin Çocuğunun Başka Engeli Bulunması Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
VAR	11	22,0	22,0
YOK	39	78,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Araştırmaya katılan ebeveynlerin yaklaşık onda sekizinin (%78) çocuklarının başka engeli bulunmazken, % 22'sinin ise başka engelleri bulunmaktadır.

4.2. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Anlamlılık Analizleri

Bu araştırmada yanıtı aranan ikinci soru ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin alt ölçekleri hakkındaki görüşleri ile ilgilidir. Bu amaçla ebeveynlerin, “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği”nden elde ettikleri puan ortalamaları hesaplanmıştır. Yanı sıra her bir alt ölçeğin puan ortalaması madde sayısına bölünerek standardize edilmiş puanlar hesaplanarak, ilgili ölçeğin altına eklenmiştir. Ebeveynlerin

alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamaları, puan dağılımlarının standart sapmaları ile her bir alt ölçekteki madde sayısı Tablo 23'te ve Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 23. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri

	Madde Sayısı	Minimum	Maksimum	\bar{X}	Std. Sapma
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	15	1,13	2,88	2,1212	,46914
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	9	1,33	2,78	2,0778	,33087
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	13	1,31	3,31	2,5938	,51097
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	6	1,00	3,50	2,2500	,57168
Baskı ve Disiplin Boyutu	16	1,13	3,44	2,4362	,54097

Tablo 23'e göre, araştırmaya katılan ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu ölçeğinin alt ölçeklerinden elde etmiş oldukları standardize puanlar incelendiğinde en yüksek puan ortalamasını ($\bar{X}=2,59$, $SS=.51$) *ev kadınlığını reddetme boyutu* adlı alt ölçekten elde ettikleri görülmektedir. Ebeveynlerin diğer alt ölçeklerden elde ettikleri puan ortalamaları sırasıyla; baskı ve disiplin boyutunda ($\bar{X}=2,43$, $SS=.54$), karı-koca geçimsizliği boyutunda ($\bar{X}=2,25$, $SS=.57$), aşırı koruyucu annelik boyutunda ($\bar{X}=2,12$, $SS=.47$) ve demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutunda ($\bar{X}=2,07$, $SS=.33$) şeklindedir.

Her alt testteki puanın yüksekliği o alt testte yansıtılan tutumun onaylandığını gösterir. Burada ebeveynlerin ev kadınlığını reddetme boyutunda en yüksek puan ortalamasını elde etmeleri dikkat çekicidir. Bu durum üzerinde araştırmaya katılan kadın ebeveynlerin aile içerisindeki iş yüklerinin ve çocuk bakımı konusundaki sorunlarla baş etme zorluğunun etkisinin olduğu söylenebilir. Diğer taraftan demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutunda en düşük puan ortalamalarını elde etmeleri de ebeveynlerin bu konuda yaşadıkları sorunların bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Tablo 24. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri

	Madde Sayısı	Minimum	Maksimum	\bar{X}	Std. Sapma
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	20	1,30	3,25	2,2920	,29003
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	15	1,60	3,47	2,5600	,30743
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	15	1,47	3,27	2,2160	,29556
Ayrılmamış Reddetme Boyutu	10	2,40	3,60	2,9580	,26961

Tablo 24'e göre, araştırmaya katılan ebeveynlerin Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin alt ölçeklerinden elde etmiş oldukları standardize puanlar incelendiğinde en yüksek puan ortalamasını ($\bar{X}=2,95$, $SS=.27$) *ayrılmamış reddetme boyutu* adlı alt ölçekten elde ettikleri görülmektedir. Ebeveynlerin diğer alt ölçeklerden elde ettikleri puan ortalamaları sırasıyla; düşmanlık-saldırganlık boyutunda ($\bar{X}=2,56$, $SS=.31$), sıcaklık-sevgi boyutunda ($\bar{X}=2,29$, $SS=.29$) ve kayıtsızlık-ihmal boyutunda ise ($\bar{X}=2,21$, $SS=.30$) şeklindedir.

Ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların yüksekliği onların red tarafına, düşük puanlar ise kabul tarafına yönlendiklerini göstermektedir. Bulgular incelendiğinde ebeveynlerin en düşük puan ortalamasını kayıtsızlık-ihmal boyutunda elde ettikleri, en yüksek ortalamayı ise ayrılmamış reddetme boyutunda elde ettikleri görülmektedir. Ebeveynlerin red düzeylerinin görece düşük olduğu söylenebilir.

4.3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin Kişisel Özelliklere Göre Ne Düzeyde Farklaştığına İlişkin Analizler

Yanıtı aranan diğer soru ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin alt ölçeklerine ilişkin görüşlerinin onların demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ortaya koymaya yöneliktir. Ebeveynlerin alt ölçeklerine ilişkin görüşlerinin; "*Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Meslek, Evlilik Süresi, Çocuk Sayısı, Gelir Durumu, Çocuğun Kaynaştırma Eğitimi Alma Durumu, Eğitim Yardımı Alma Durumu, Evde Yaşayan Kişi Sayısı*" değişkenlerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla, Ebeveynlerin "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği"nin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamalarının standart sapmaları onların; *Cinsiyet,*

Yaş, Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Meslek, Evlilik Süresi, Çocuk Sayısı, Gelir Durumu, Çocuğun Kaynaştırma Eğitimi Alma Durumu, Eğitim Yardımı Alma Durumu, Evde Yaşayan Kişi Sayısına göre hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler birbirleriyle karşılaştırılmış, bir farklılık gözlenmesi durumunda ise söz konusu farkın istatistiksel olarak taşıdığı anlamı belirlemek için ikili küme karşılaştırmalarında t testinden, ikiden çok küme karşılaştırmalarında ise; “tek yönlü varyans çözümlemesi” ile “yinelene ölçümler için tek faktörlü varyans çözümlemesinden” (ANOVA) yararlanılmıştır.

4.3.1. Cinsiyet – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi

Tablo 23 ve 24’te gösterilen dağılımın cinsiyete göre değişkenlik gösterip göstermediğini irdelemek için yapılan 2 (cinsiyet) x 5 (çocuk yetiştirme tutumu) ile 2 (cinsiyet) x 4 (kabul/red) istatistiksel analiz sonucunda faktörlerin geneli bağlamında cinsiyete göre farklılık gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul/red konusuna ilişkin görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi çözümlemesinde elde edilen değerler Tablo 25 ve 26’de verilmiştir.

Tablo 25. Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Ölçek	Küme Cinsiyet	(N)	(\bar{X})	(SS)	(t)	(SD)	(p)																																												
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Kadın	44	2,1847	,43842	2,76	48	.08																																												
	Erkek	6	1,6563	,45715				Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Kadın	44	2,0556	,32372	- 1,30	48	.20	Erkek	6	2,2407	,36796	Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Kadın	44	2,6101	,51785	.61	48	.55	Erkek	6	2,4744	,48264	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Kadın	44	2,2008	,56328	- 1,68	48	.10	Erkek	6	2,6111	,54433	Baskı ve Disiplin Boyutu	Kadın	44	2,4702	,52784	1,21	48	.23
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Kadın	44	2,0556	,32372	- 1,30	48	.20																																												
	Erkek	6	2,2407	,36796				Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Kadın	44	2,6101	,51785	.61	48	.55	Erkek	6	2,4744	,48264	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Kadın	44	2,2008	,56328	- 1,68	48	.10	Erkek	6	2,6111	,54433	Baskı ve Disiplin Boyutu	Kadın	44	2,4702	,52784	1,21	48	.23	Erkek	6	2,1875	,62249								
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Kadın	44	2,6101	,51785	.61	48	.55																																												
	Erkek	6	2,4744	,48264				Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Kadın	44	2,2008	,56328	- 1,68	48	.10	Erkek	6	2,6111	,54433	Baskı ve Disiplin Boyutu	Kadın	44	2,4702	,52784	1,21	48	.23	Erkek	6	2,1875	,62249																				
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Kadın	44	2,2008	,56328	- 1,68	48	.10																																												
	Erkek	6	2,6111	,54433				Baskı ve Disiplin Boyutu	Kadın	44	2,4702	,52784	1,21	48	.23	Erkek	6	2,1875	,62249																																
Baskı ve Disiplin Boyutu	Kadın	44	2,4702	,52784	1,21	48	.23																																												
	Erkek	6	2,1875	,62249																																															

Kadın ve erkek ebeveynlerin, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçekleri ile ilgili olarak elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sınavında elde edilen değerler şunlardır: Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu ($t_{(48)} = 2,76, p > .05$),

Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu ($t_{(48)} = -1.30, p > .05$), Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu ($t_{(48)} = .61, p > .05$), Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu ($t_{(48)} = .42, p > .05$), Baskı ve Disiplin Boyutu ($t_{(48)} = 1.21, p > .05$).

Bulgular, ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında Aşırı Koruyucu Annelik, Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma, Ev Kadınlığını Reddetme, Karı-Koca Geçimsizliği, Baskı ve Disiplin alanlarındaki farkların istatistiksel olarak önemli olmadığını göstermektedir. Bulgulara dayalı olarak; Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin görüşlerinin ölçeğin alt maddelerine göre farklılaşmadığı söylenebilir.

Tablo 26. Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)							
Ölçek	Küme Cinsiyet	(N)	(\bar{X})	(SS)	(t)	(SD)	(p)
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Kadın	44	2,2750	,28844	-1.25	48	.26
	Erkek	6	2,4167	,29609			
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Kadın	44	2,5333	,30870	-1,69	48	.10
	Erkek	6	2,7556	,23349			
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Kadın	44	2,2091	,30145	-,44	48	.66
	Erkek	6	2,2667	,26667			
Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Kadın	44	2,9500	,26807	-,56	48	.56
	Erkek	6	3,0167	,29944			

Kadın ve erkek ebeveynlerin, ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçekleri ile ilgili olarak elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sınavında elde edilen değerler şunlardır: Sıcaklık-Sevgi Boyutu ($t_{(48)} = -1,25, p > .05$), Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu ($t_{(48)} = -1.69, p > .05$), Kayıtsızlık-İhmal Boyutu ($t_{(48)} = -.44, p > .05$), Ayrışmamış Reddetme Boyutu ($t_{(48)} = -.56, p > .05$).

Bulgular, ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Reddetme alanlarındaki farkların istatistiksel olarak önemli olmadığını göstermektedir. Bulgulara dayalı olarak; Ebeveynlerin kabul/red durumlarına ilişkin görüşlerinin ölçeğin alt maddelerine göre farklılaşmadığı söylenebilir.

4.3.2. Yaş – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi

Tablo 23 ve 24’te gösterilen dağılımın yaşa göre değişkenlik gösterip göstermediğini irdelemek için yapılan 3 (yaş) x 5 (çocuk yetiştirme tutumu) ile 3 (yaş) x 4 (kabul/red) istatistiksel analiz sonucunda faktörlerin geneli bağlamında yaşlara göre farklılık gözlemlenmiştir (Tablo 27 ve Tablo 30). Yaş değişkeni için ölçeklerin normal dağılım testleri yapılmış (kolmogorov-smirnov ve shapiro-wilk) ve ölçek maddelerinin normal dağılım gösterdiği gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul/red konusuna ilişkin görüşlerinin yaşlarına göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans çözümlemesinde (ANOVA) elde edilen değerler Tablo 28 ve Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 27. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş		Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Baskı ve Disiplin Boyutu
20-35	\bar{X}	2,2975	2,0711	2,6646	2,3067	2,5375
	N	25	25	25	25	25
	Std.	,45511	,38607	,57129	,57066	,59210
36- 45	\bar{X}	1,9097	2,0432	2,4658	2,1667	2,3090
	N	18	18	18	18	18
	Std.	,40912	,23536	,46189	,64423	,47476
45 ve üzeri	\bar{X}	2,0357	2,1905	2,6703	2,2619	2,4018
	N	7	7	7	7	7
	Std.	,47167	,34969	,38130	,39508	,50628
Toplam	\bar{X}	2,1212	2,0778	2,5938	2,2500	2,4362
	N	50	50	50	50	50
	Std.	,46914	,33087	,51097	,57168	,54097

Ebeveynler yaşlarına göre, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Ebeveynlerin yaş gruplarına göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını Aşırı koruyucu annelik, karı-koca geçimsizliği ile baskı ve disiplin boyutlarında 20-35 yaş grubu ebeveynler, demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutu ile ev kadınlığını reddetme boyutlarında

ise 45 ve üzeri yaşlardaki ebeveynler elde etmişlerdir. Bu bulgulara göre; farklı yaşlardaki ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin boyutlarında farklı puan ortalamaları elde ettikleri, puan ortalamalarının 20-35 yaş grubu ile 45 yaş ve üzeri yaş grubunun puanları ile 36-45 yaş grubu arasındaki ebeveynlerin puanları arasında farklılaştığı gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 28’de sunulmuştur:

Tablo 28. Yaşlarına Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Gruplar arası	1,633	2	,817	4,194	,021*
	Grup-içi	9,151	47	,195		
	Toplam	10,784	49			
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Gruplar arası	,112	2	,056	,499	,610
	Grup-içi	5,253	47	,112		
	Toplam	5,364	49			
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,461	2	,231	,879	,422
	Grup-içi	12,332	47	,262		
	Toplam	12,793	49			
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Gruplar arası	,206	2	,103	,307	,737
	Grup-içi	15,808	47	,336		
	Toplam	16,014	49			
Baskı ve Disiplin Boyutu	Gruplar arası	,556	2	,278	,948	,395
	Grup-içi	13,784	47	,293		
	Toplam	14,340	49			

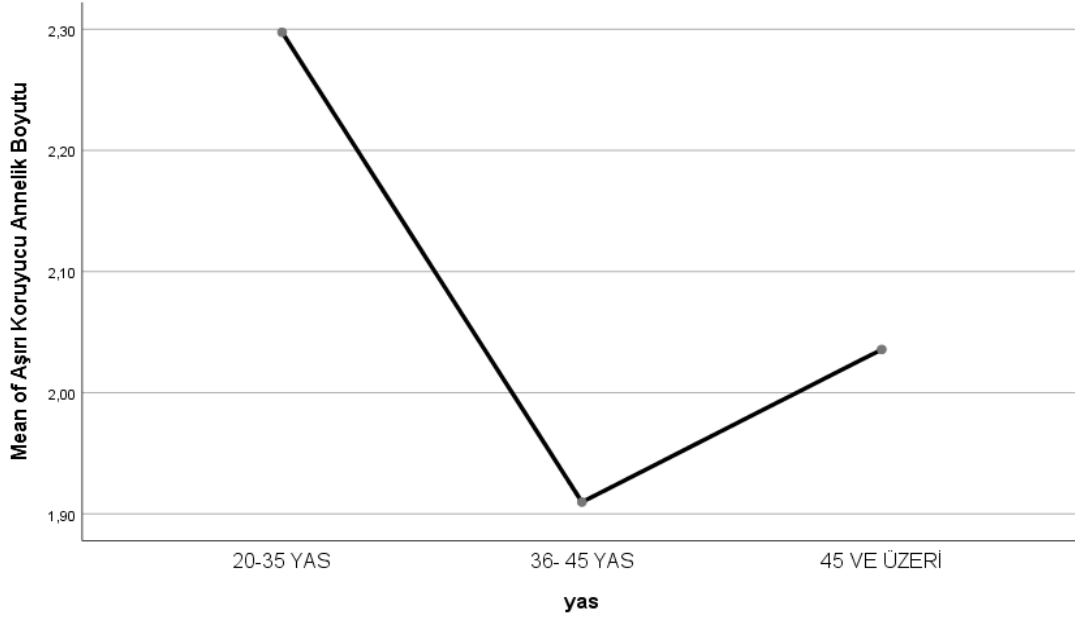
Yaşlarına göre ebeveynlerin, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği alanları ile ilgili olarak elde ettikleri sayısal değerler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans sınavında (ANOVA) elde edilen değerler incelendiğinde: Ebeveynlerin yaşlarına göre *aşırı koruyucu annelik* ($F = 4.194, p < .05$) alanındaki görüşleri arasında istatistiksel olarak

anlamli düzeyde farklılıklar bulunmaktadır. Sonuç olarak; Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin, aşırı koruyucu annelik alt alanına ilişkin görüşlerinin onların yaşlarına göre farklılaştığı söylenebilir. Diğer taraftan; ebeveynlerin yaşlarına göre, karı-koca geçimsizliği ile baskı ve disiplin, demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutu ve ev kadınlığını reddetme alanlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılıklar söz konusu değildir. Farklı yaş gruplarındaki ebeveynlerin aşırı koruyucu annelik boyutuna ilişkin ortalamaları arasındaki anlamlı farklılığın hangi gruplar arasındaki farklılıktan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Levene testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojenliği sınanmış ($F=30, p>.05$) ve homojen dağılım gözlemlendiği için puan farklılığının kaynağını belirlemek için Tukey HSD testi yapılmıştır. Test sonunda Tablo 29'daki değerler elde edilmiştir.

Tablo 29. Yaşlarına Göre Ebeveynlerin Aşırı Koruyucu Annelik Alanına İlişkin Görüşleri Arasındaki Farkların Kaynakları

(N=50)			
Alan	Yaş Grubu	36-45	20-35
<i>Aşırı koruyucu annelik</i>	36-45	-	.40
	20-35	-40*	-

Çözümlemede elde edilen sonuçlara göre, ebeveynlerin aşırı koruyucu annelik alanındaki puan ortalamaları arasındaki fark, 20-35 yaş grubundakiler ile 36-45 yaş grubundaki ebeveynlerin puan ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu bulguya dayalı olarak, puan ortalamaları arasındaki farkın, 20-35 yaş grubundaki ebeveynler lehine çıktığı söylenebilir.

Şekil 1. Aşırı Koruyucu Annelik Alanındaki Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Plot Eğrisi

Tablo 30. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş		Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Ayrışmamış Reddetme Boyutu
20-35	\bar{X}	2,3540	2,5680	2,2907	3,0240
	N	25	25	25	25
	Std.	,30752	,31158	,32482	,26502
36-45	\bar{X}	2,2472	2,5593	2,1370	2,9000
	N	18	18	18	18
	Std.	,27411	,33148	,27294	,28076
45 ve üzeri	\bar{X}	2,1857	2,5333	2,1524	2,8714
	N	7	7	7	7
	Std.	,24616	,26667	,18344	,22887
Toplam	\bar{X}	2,2920	2,5600	2,2160	2,9580
	N	50	50	50	50
	Std.	,29003	,30743	,29556	,26961

Ebeveynler yaşlarına göre, ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Ebeveynlerin yaş gruplarına göre alt

ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını Sıcaklık-Sevgi Boyutu, Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu, Kayıtsızlık-İhmal Boyutu ve Ayrışmamış Reddetme Boyutunda 20-35 yaş grubu ebeveynler elde etmişlerdir. Bu bulgulara göre; farklı yaşlardaki ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde farklı puan ortalamaları elde ettikleri gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümü yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 31’de sunulmuştur:

Tablo 31. Yaşlarına Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Gruplar arası	,211	2	,106	1,270	,290
	Grup-içi	3,911	47	,083		
	Toplam	4,122	49			
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Gruplar arası	,007	2	,003	,033	,967
	Grup-içi	4,625	47	,098		
	Toplam	4,631	49			
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Gruplar arası	,280	2	,140	1,644	,204
	Grup-içi	4,001	47	,085		
	Toplam	4,281	49			
Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,222	2	,111	1,561	,221
	Grup-içi	3,340	47	,071		
	Toplam	3,562	49			

Tablo 31 incelendiğinde katılımcıların ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında .05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık gözlenmemiştir. Bu bulguya dayalı olarak ebeveynlerin kabul/red durumlarının onların yaşlarına göre değişmediği söylenebilir.

4.3.3. Medeni Durum-Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi

Tablo 23 ve 24’te gösterilen dağılımın medeni duruma göre değişkenlik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan 4 (medeni durum) x 5 (çocuk yetiştirme tutumu) ile 4 (medeni durum) x 4 (kabul/red) istatistiksel analiz sonucunda faktörlerin geneli bağlamında medeni duruma göre farklılık gözlemlenmiştir. (Tablo 32 ve Tablo 34). Medeni Durum değişkeni için ölçeklerin normal dağılım testleri yapılmış (kolmogorov-smirnov ve shapiro-wilk) ve ölçek maddelerinin normal dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul/red konusuna ilişkin görüşlerinin medeni durumlarına göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans çözümlemesi (ANOVA) testinden elde edilen değerler Tablo 33 ve 35’te verilmiştir.

Tablo 32. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum		Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Baskı ve Disiplin Boyutu
İLK EŞİMLE BİRLİKTE	\bar{X}	2,1319	2,0741	2,5795	2,2593	2,4264
	N	45	45	45	45	45
	Std.	,49000	,33333	,52342	,59835	,55556
BOŞANDIM	\bar{X}	1,9375	2,2778	2,6154	2,2500	2,6563
	N	2	2	2	2	2
	Std.	,17678	,23570	,54393	,35355	,75130
EŞİM VEFAT ETTİ	\bar{X}	2,0313	1,7778	2,9615	2,1667	2,3125
	N	2	2	2	2	2
	Std.	,30936	,15713	,38075	,23570	,00000
DİĞER	\bar{X}	2,1875	2,4444	2,4615	2,0000	2,6875
	N	1	1	1	1	1
	Std.
Toplam	\bar{X}	2,1212	2,0778	2,5938	2,2500	2,4362
	N	50	50	50	50	50
	Std.	,46914	,33087	,51097	,57168	,54097

Ebeveynler medeni durumlarına göre, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Ebeveynlerin medeni durumlarına göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını; Aşırı koruyucu annelik, karı-koca geçimsizliği ile baskı ve disiplin boyutlarında *ilk eşiyle birlikte yaşayan* ebeveynler, demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutunda *boşanmış olan* ebeveynler, ev kadınlığını reddetme boyutunda ise *eşi vefat etmiş olan* ebeveynler elde etmişlerdir. Bu bulgulara göre; farklı medeni durumlardaki ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin boyutlarında farklı puan ortalamaları elde ettikleri, puan ortalamalarının ilk eşiyle birlikte yaşayan ebeveynler ile boşanmış olan ve eşi vefat etmiş olan ebeveynlerin puanları arasında farklılaştığı gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 33'te sunulmuştur:

Tablo 33. Medeni Durumlarına Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar (N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Gruplar arası	,093	3	,031	,134	,939
	Grup-içi	10,691	46	,232		
	Toplam	10,784	49			
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Gruplar arası	,395	3	,132	1,219	,313
	Grup-içi	4,969	46	,108		
	Toplam	5,364	49			
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,298	3	,099	,366	,778
	Grup-içi	12,495	46	,272		
	Toplam	12,793	49			
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Gruplar arası	,080	3	,027	,077	,972
	Grup-içi	15,934	46	,346		
	Toplam	16,014	49			
Baskı ve Disiplin Boyutu	Gruplar arası	,195	3	,065	,211	,888
	Grup-içi	14,145	46	,307		
	Toplam	14,340	49			

Medeni durumlarına göre ebeveynlerin, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği alanları ile ilgili olarak elde ettikleri sayısal değerler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans sınavasında (ANOVA) elde edilen değerler incelendiğinde: Ebeveynlerin medeni durumlarına göre, aşırı koruyucu annelik, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin, demokratik davranma ve eşitlik tanıma ile ev kadınlığını reddetme alanlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılıklar söz konusu değildir.

Tablo 34. Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum		Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Ayrışmamış Reddetme Boyutu
İLK EŞİMLE BİRLİKTE	\bar{X}	2,3078	2,5659	2,2341	2,9622
	N	45	45	45	45
	Std.	,29522	,31865	,30405	,27160
BOŞANDIM	\bar{X}	2,1000	2,4333	2,1000	2,9500
	N	2	2	2	2
	Std.	,28284	,14142	,04714	,21213
EŞİM VEFAT ETTİ	\bar{X}	2,3000	2,6667	2,0333	3,1000
	N	2	2	2	2
	Std.	,07071	,18856	,23570	,14142
DİĞER	\bar{X}	1,9500	2,3333	2,0000	2,5000
	N	1	1	1	1
	Std.
Toplam	\bar{X}	2,2920	2,5600	2,2160	2,9580
	N	50	50	50	50
	Std.	,29003	,30743	,29556	,26961

Ebeveynler medeni durumlarına göre, ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Ebeveynlerin medeni durumlarına göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını, Sıcaklık-Sevgi Boyutu ile

Kayıtsızlık-İhmal Boyutunda ilk eşiyle birlikte yaşayan ebeveynler, Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu ve Ayrışmamış Reddetme Boyutunda ise eşi vefat etmiş olan ebeveynler elde etmişlerdir. Bu bulgulara göre; farklı medeni durumdaki ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde farklı puan ortalamaları elde ettikleri gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 35’te sunulmuştur:

Tablo 35. Medeni Durumlarına Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Gruplar arası	,202	3	,067	,790	,506
	Grup-içi	3,920	46	,085		
	Toplam	4,122	49			
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Gruplar arası	,108	3	,036	,365	,778
	Grup-içi	4,523	46	,098		
	Toplam	4,631	49			
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Gruplar arası	,155	3	,052	,576	,634
	Grup-içi	4,126	46	,090		
	Toplam	4,281	49			
Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,251	3	,084	1,163	,334
	Grup-içi	3,311	46	,072		
	Toplam	3,562	49			

Tablo 35 incelendiğinde katılımcıların ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında .05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık gözlenmemiştir. Bu bulguya dayalı olarak ebeveynlerin kabul/red durumlarının onların medeni durumlarına göre değişmediği söylenebilir.

4.3.4. Eğitim Düzeyi- Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi

Tablo 23 ve 24’te gösterilen dağılımın eğitim düzeyine göre değişkenlik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan 4 (eğitim düzeyi) x 5 (çocuk yetiştirme tutumu) ile 4 (eğitim düzeyi) x 4 (kabul/red) istatistiksel analiz sonucunda faktörlerin geneli bağlamında medeni duruma göre farklılık gözlemlenmiştir (Tablo 36 ve Tablo 38). Eğitim düzeyi değişkeni için ölçeklerin normal dağılım testleri yapılmış (kolmogorov-smirnov ve shapiro-wilk) ve ölçek maddelerinin normal dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul/red konusuna ilişkin görüşlerinin eğitim düzeylerine göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans çözümlemesi (ANOVA) testinden elde edilen değerler Tablo 37 ve Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 36. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi		Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Baskı ve Disiplin Boyutu
Okuryazar değil	\bar{X}	2,1875	1,8889	3,0000	2,8333	2,0625
	N	1	1	1	1	1
	Std.
İlkokul	\bar{X}	2,1165	2,1313	2,6084	2,1591	2,3438
	N	22	22	22	22	22
	Std.	,40838	,29224	,45965	,44388	,43676
Lise	\bar{X}	2,1250	1,9778	2,6308	2,2917	2,5438
	N	20	20	20	20	20
	Std.	,56994	,32763	,55616	,67727	,68047
Lisans ve Üstü	\bar{X}	2,1161	2,2222	2,3846	2,3333	2,4732
	N	7	7	7	7	7
	Std.	,42913	,42552	,57392	,65263	,40159
Toplam	\bar{X}	2,1212	2,0778	2,5938	2,2500	2,4362
	N	50	50	50	50	50
	Std.	,46914	,33087	,51097	,57168	,54097

Ebeveynler eğitim düzeylerine göre, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını; Aşırı koruyucu annelik, ev kadınlığını reddetme ve baskı ve disiplin boyutlarında *lise mezunu* ebeveynler, karı-koca geçimsizliği ile demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutunda ise *lisans ve üzeri* eğitim mezunu olan ebeveynler elde etmişlerdir.

Bu bulgulara göre; farklı eğitim düzeylerindeki ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin boyutlarında farklı puan ortalamaları elde ettikleri, puan ortalamalarının lise mezunu ebeveynler ile lisans ve üzeri dereceyle mezun olan ebeveynlerin puanları arasında farklılaştığı gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 37’de sunulmuştur:

Tablo 37. Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar (N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Gruplar arası	,005	3	,002	,008	,999
	Grup-içi	10,779	46	,234		
	Toplam	10,784	49			
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Gruplar arası	,445	3	,148	1,386	,259
	Grup-içi	4,919	46	,107		
	Toplam	5,364	49			
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,503	3	,168	,628	,601
	Grup-içi	12,290	46	,267		
	Toplam	12,793	49			
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Gruplar arası	,605	3	,202	,602	,617
	Grup-içi	15,408	46	,335		
	Toplam	16,014	49			
Baskı ve Disiplin Boyutu	Gruplar arası	,569	3	,190	,633	,597
	Grup-içi	13,771	46	,299		
	Toplam	14,340	49			

Eğitim düzeylerine göre ebeveynlerin, aile hayatı ve ocuk yetiştirme tutumu leği alanları ile ilgili olarak elde ettikleri sayısal değerler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans sınavında (ANOVA) elde edilen değerler incelendiğinde: Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre, aşırı koruyucu annelik, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin, demokratik davranma ve eşitlik tanıma ile ev kadınlığını reddetme alanlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılık söz konusu değildir.

Tablo 38. Ebeveynlerin Kabul/Red leğinin Alt leklerinden Elde Ettikleri Puanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Düşmanlık-Saldırıcılık Boyutu	Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Ayrışmamış Reddetme Boyutu	
	\bar{X}	2,2500	2,7333	2,0667	3,0000
Okuryazar değil	N	1	1	1	1
	Std.
	\bar{X}	2,1636	2,4576	2,1545	2,8318
İlkokul	N	22	22	22	22
	Std.	,25920	,29622	,27091	,26972
	\bar{X}	2,4275	2,6567	2,2800	3,0900
Lise	N	20	20	20	20
	Std.	,27168	,31215	,32703	,21001
	\bar{X}	2,3143	2,5810	2,2476	2,9714
Lisans ve st	N	7	7	7	7
	Std.	,30918	,28471	,29241	,28702
	\bar{X}	2,2920	2,5600	2,2160	2,9580
Toplam	N	50	50	50	50
	Std.	,29003	,30743	,29556	,26961

Ebeveynler eğitim düzeylerine göre, ebeveyn kabul/red leğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını, Sıcaklık-Sevgi, Kayıtsızlık-İhmal,

Düşmanlık-Saldırganlık ve Ayrışmamış Reddetme Boyutlarında *lise mezunu* ebeveynler elde etmişlerdir.

Bu bulgulara göre; farklı eğitim düzeyindeki ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde farklı puan ortalamaları elde ettikleri gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 39’da sunulmuştur:

Tablo 39.Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Gruplar arası	,735	3	,245	3,327	,028*
	Grup-içi	3,387	46	,074		
	Toplam	4,122	49			
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Gruplar arası	,451	3	,150	1,654	,190
	Grup-içi	4,180	46	,091		
	Toplam	4,631	49			
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Gruplar arası	,194	3	,065	,729	,540
	Grup-içi	4,086	46	,089		
	Toplam	4,281	49			
Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,702	3	,234	3,762	,014*
	Grup-içi	2,860	46	,062		
	Toplam	3,562	49			

Eğitim düzeylerine göre ebeveynlerin, kabul/red ölçeği alanları ile ilgili olarak elde ettikleri sayısal değerler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans sınavında (ANOVA) elde edilen değerler incelendiğinde: Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre *sıcaklık-sevgi* ($F = 3,327$, $p < .05$) ve *ayrışmamış reddetme* ($F = 3,762$, $p < .05$) alanlarındaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmaktadır. Sonuç olarak;

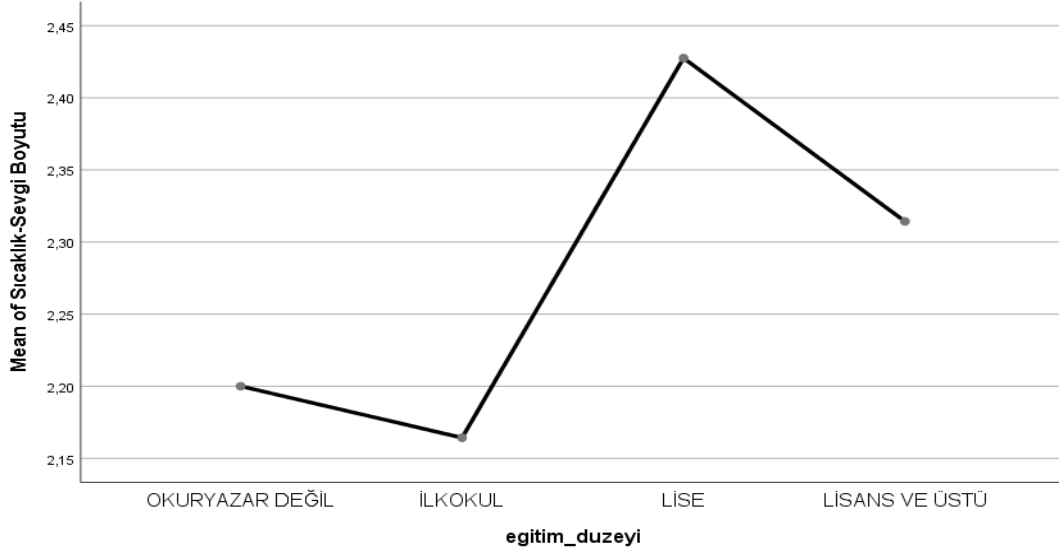
Ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin, sıcaklık-sevgi ve ayrışmamış reddetme alt alanlarına ilişkin görüşlerinin onların eğitim düzeylerine göre farklılaştığı söylenebilir. Diğer taraftan; ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre, düşmanlık-saldırganlık ile kayıtsızlık-ihmal alanlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılıklar söz konusu değildir. Farklı eğitim düzeylerindeki ebeveynlerin sıcaklık-sevgi ile ayrışmamış reddetme boyutlarına ilişkin ortalamaları arasındaki anlamlı farklılığın hangi gruplar arasındaki farklılıktan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Levene testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojenliği sınanmış ($Lf=.623, p>.05$; $Lf=2,704, p>.05$) ve homojen dağılım gözleendiği için puan farklılığının kaynağını belirlemek için Tukey HSD testi yapılmıştır. Test sonunda Tablo 40'taki değerler elde edilmiştir.

Tablo 40. Eğitim Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Sıcaklık-Sevgi ve Ayrışmamış Reddetme Alanlarına İlişkin Görüşleri Arasındaki Farkların Kaynakları

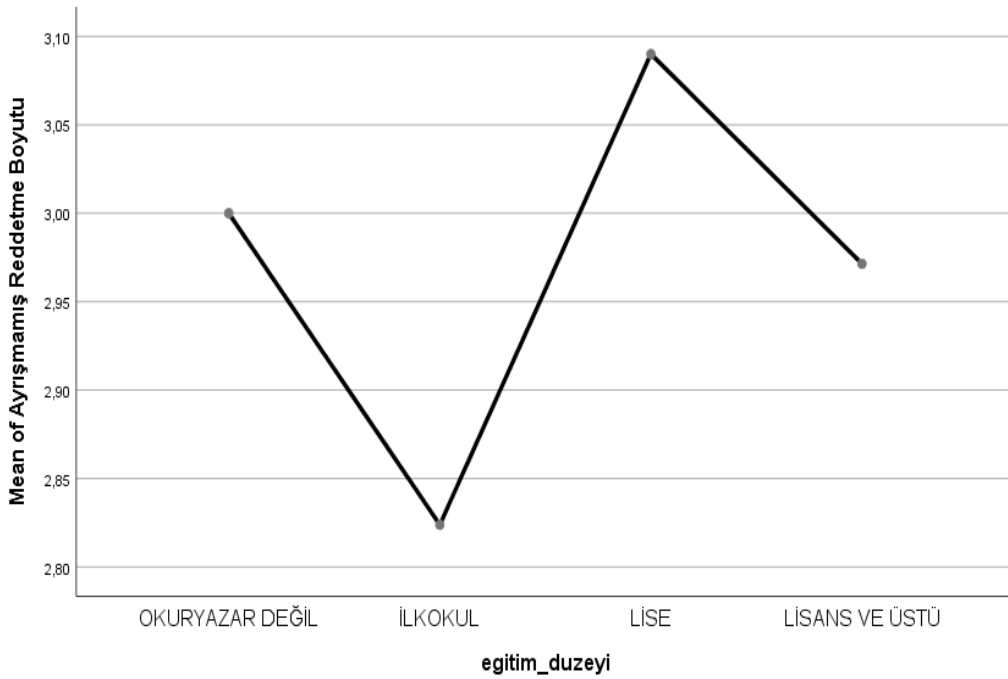
(N=50)

Alan	Eğitim Düzeyi	İlkokul mezunu	Lise mezunu
<i>Sıcaklık-Sevgi</i>	İlkokul mezunu	-	.26
	Lise mezunu	-26*	-
<i>Ayrışmamış Reddetme</i>	İlkokul mezunu	-	.27
	Lise mezunu	-.27	-

Çözümlemede elde edilen sonuçlara göre, ebeveynlerin sıcaklık-sevgi ve ayrışmamış reddetme alanlarındaki puan ortalamaları arasındaki fark, lise mezunu ebeveynler ile ilkokul mezunu ebeveynlerin puan ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu bulguya dayalı olarak, puan ortalamaları arasındaki farkın, lise mezunu ebeveynler lehine çıktığı söylenebilir.

Şekil 2.Sıcaklık-Sevgi Alanındaki Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Plot Eğrisi

Şekil 3. Ayrışmamış Reddetme Alanındaki Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Plot Eğrisi

4.3.5. Gelir Düzeyi – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi

Tablo 23 ve Tablo 24’te gösterilen dağılımın gelir düzeyine göre değişkenlik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan 4 (gelir düzeyi) x 5 (çocuk yetiştirme tutumu) ile 4 (gelir düzeyi) x 4 (kabul/red) istatistiksel analiz sonucunda faktörlerin geneli bağlamında medeni duruma göre farklılık gözlemlenmiştir (Tablo41 ve Tablo 43). Gelir düzeyi değişkeni için ölçeklerin normal dağılım testleri yapılmış (kolmogorov-smirnov

ve shapiro-wilk) ve ölçek maddelerinin normal dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul/red konusuna ilişkin görüşlerinin gelir düzeylerine göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans çözümlemesi (ANOVA) testinden elde edilen değerler Tablo 42 ve Tablo 44’te verilmiştir.

Tablo 41. Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Gelir Düzeyi		Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Baskı ve Disiplin Boyutu
0-1000 TL ARASI	\bar{X}	2,0000	1,8889	2,6731	2,1667	2,3125
	N	4	4	4	4	4
	Std.	,34233	,18144	,81499	,65263	,63738
1001-2000 TL ARASI	\bar{X}	2,1477	2,0909	2,5420	2,2045	2,4432
	N	22	22	22	22	22
	Std.	,44385	,32100	,49024	,50900	,54620
2001-3000 TL ARASI	\bar{X}	2,0921	2,1053	2,7206	2,3246	2,4309
	N	19	19	19	19	19
	Std.	,52472	,35229	,43681	,67007	,56860
3001 TL VE ÜZERİ	\bar{X}	2,2125	2,0667	2,2769	2,2333	2,5250
	N	5	5	5	5	5
	Std.	,54950	,42017	,59733	,50827	,48332
Toplam	\bar{X}	2,1212	2,0778	2,5938	2,2500	2,4362
	N	50	50	50	50	50
	Std.	,46914	,33087	,51097	,57168	,54097

Ebeveynler gelir düzeylerine göre, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Ebeveynlerin gelir düzeylerine göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını; Aşırı koruyucu annelik ve baskı ve disiplin boyutlarında 3001 TL ve üzeri geliri olan ebeveynler, karı-

koca geçimsizliği, demokratik davranma ve eşitlik tanıma ve ev kadınlığını reddetme boyutlarında ise 2001-3000 TL arası gelire sahip olan ebeveynler elde etmişlerdir.

Bu bulgulara göre; farklı gelir düzeylerindeki ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin boyutlarında farklı puan ortalamaları elde ettikleri, puan ortalamalarının 2001-3000 TL geliri olan ebeveynler ile 3001 TL ve üzeri gelire sahip ebeveynlerin puanları arasında farklılaştığı gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 42’de sunulmuştur:

Tablo 42. Gelir Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Gruplar arası	,132	3	,044	,190	,903
	Grup-içi	10,652	46	,232		
	Toplam	10,784	49			
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Gruplar arası	,161	3	,054	,476	,701
	Grup-içi	5,203	46	,113		
	Toplam	5,364	49			
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,892	3	,297	1,149	,339
	Grup-içi	11,901	46	,259		
	Toplam	12,793	49			
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Gruplar arası	,180	3	,060	,175	,913
	Grup-içi	15,834	46	,344		
	Toplam	16,014	49			
Baskı ve Disiplin Boyutu	Gruplar arası	,102	3	,034	,110	,954
	Grup-içi	14,238	46	,310		
	Toplam	14,340	49			

Eğitim düzeylerine göre ebeveynlerin, aile hayatı ve ocuk yetiştirme tutumu leği alanları ile ilgili olarak elde ettikleri sayısal değerler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans sınavasında (ANOVA) elde edilen değerler incelendiğinde: Ebeveynlerin gelir düzeylerine göre, aşırı koruyucu annelik, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin, demokratik davranma ve eşitlik tanıma ile ev kadınlığını reddetme alanlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 43. Ebeveynlerin Kabul/Red leğinin Alt leklerinden Elde Ettikleri Puanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Gelir Düzeyi		Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Düşmanlık-Saldırancılık Boyutu	Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Ayrışmamış Reddetme Boyutu
0-1000 TL ARASI	\bar{X}	2,0250	2,4167	1,8667	2,9250
	N	4	4	4	4
	Std.	,48391	,55611	,28284	,35940
1001-2000 TL ARASI	\bar{X}	2,3114	2,5636	2,2424	2,9636
	N	22	22	22	22
	Std.	,28155	,27351	,29352	,25550
2001-3000 TL ARASI	\bar{X}	2,3500	2,6035	2,2596	2,9842
	N	19	19	19	19
	Std.	,25658	,31621	,29888	,26302
3001 TL VE ÜZERİ	\bar{X}	2,2000	2,4933	2,2133	2,8600
	N	5	5	5	5
	Std.	,20616	,21909	,14453	,35071
Toplam	\bar{X}	2,2920	2,5600	2,2160	2,9580
	N	50	50	50	50
	Std.	,29003	,30743	,29556	,26961

Ebeveynler gelir düzeylerine göre, ebeveyn kabul/red leğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerine yakın değerler elde etmişlerdir. Eğitim düzeylerine göre alt ölçeklerden en yüksek puan ortalamalarını, Sıcaklık-Sevgi, Kayıtsızlık-İhmal,

Düşmanlık-Saldırganlık ve Ayrışmamış Reddetme Boyutlarında 2001-3000 TL arası gelire sahip olan ebeveynler elde etmişlerdir.

Bu bulgulara göre; farklı gelir düzeyindeki ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde farklı puan ortalamaları elde ettikleri gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 44'te sunulmuştur:

Tablo 44. Gelir Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Alt Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df-Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Gruplar arası	,400	3	,133	1,646	,192
	Grup-içi	3,722	46	,081		
	Toplam	4,122	49			
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Gruplar arası	,141	3	,047	,480	,698
	Grup-içi	4,490	46	,098		
	Toplam	4,631	49			
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Gruplar arası	,540	3	,180	2,212	,099
	Grup-içi	3,741	46	,081		
	Toplam	4,281	49			
Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Gruplar arası	,066	3	,022	,290	,832
	Grup-içi	3,496	46	,076		
	Toplam	3,562	49			

Tablo 44 incelendiğinde katılımcıların ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında .05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık gözlenmemiştir. Bu bulguya dayalı olarak ebeveynlerin kabul/red durumlarının onların gelir düzeylerine göre değişmediği söylenebilir.

4.3.6. Çocuğun Cinsiyeti – Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kabul/Red Düzeyi

Tablo 23 ve Tablo 24’te gösterilen dağılımın çocuğun cinsiyetine göre değişkenlik gösterip göstermediğini irdelemek için yapılan 2 (cinsiyet) x 5 (çocuk yetiştirme tutumu) ile 2 (cinsiyet) x 4 (kabul/red) istatistiksel analiz sonucunda faktörlerin geneli bağlamında çocuğun cinsiyetine göre farklılık gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul/red konusuna ilişkin görüşlerinin çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi çözümlemesinde elde edilen değerler Tablo 45 ve Tablo 46’da verilmiştir.

Tablo 45. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Ölçek	Küme Cinsiyet	(N)	(\bar{X})	(SS)	(t)	(SD)	(p)
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	Kız	13	1,9327	,41807	-1,718	48	.09
	Erkek	37	2,1875	,47324			
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	Kız	13	2,1282	,30714	,64	48	.53
	Erkek	37	2,0601	,34106			
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	Kız	13	2,4734	,49339	-,99	48	.33
	Erkek	37	2,6362	,51686			
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	Kız	13	2,1282	,64962	-,89	48	.38
	Erkek	37	2,2928	,54491			
Baskı ve Disiplin Boyutu	Kız	13	2,1346	,48870	-2,454	48	.02*
	Erkek	37	2,5422	,52375			

Kız ve erkek çocuk sahibi ebeveynlerin, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçekleri ile ilgili olarak elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sınamasında Baskı ve Disiplin Boyutunda ($t_{(48)} = -2,454$, $p < .05$) kız ve erkek çocuk sahibi ebeveynlerin puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Bulgular, ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında Aşırı Koruyucu Annelik,

Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma, Ev Kadınlığını Reddetme, Karı-Koca Geçimsizliği alanlarındaki farkların istatistiksel olarak önemli olmadığını göstermektedir. Bulgulara dayalı olarak; Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin görüşlerinin ölçeğin baskı ve disiplin boyutunda farklılaştığı, gözlenen farkın kız çocuk sahibi ebeveynler lehine olduğu söylenebilir.

Tablo 46. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşleri Arasındaki Farklar

(N=50)

Ölçek	Küme Cinsiyet	(N)	(\bar{X})	(SS)	(t)	(S D)	(p)																																
Sıcaklık-Sevgi Boyutu	Kız	13	2,2423	,18354	-.715	48	.48																																
	Erkek	37	2,3095	,31947				Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Kız	13	2,5590	,23966	-,014	48	.99	Erkek	37	2,5604	,33090	Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Kız	13	2,1333	,22278	-1,177	48	.25	Erkek	37	2,2450	,31468	Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Kız	13	2,9154	,26723	-,66	48	.51
Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu	Kız	13	2,5590	,23966	-,014	48	.99																																
	Erkek	37	2,5604	,33090				Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Kız	13	2,1333	,22278	-1,177	48	.25	Erkek	37	2,2450	,31468	Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Kız	13	2,9154	,26723	-,66	48	.51	Erkek	37	2,9730	,27249								
Kayıtsızlık-İhmal Boyutu	Kız	13	2,1333	,22278	-1,177	48	.25																																
	Erkek	37	2,2450	,31468				Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Kız	13	2,9154	,26723	-,66	48	.51	Erkek	37	2,9730	,27249																				
Ayrışmamış Reddetme Boyutu	Kız	13	2,9154	,26723	-,66	48	.51																																
	Erkek	37	2,9730	,27249																																			

Kız ve erkek çocuk sahibi ebeveynlerin, ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçekleri ile ilgili olarak elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sınavında elde edilen değerler şunlardır: Sıcaklık-Sevgi Boyutu ($t_{(48)} = -.715$, $p > .05$), Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu ($t_{(48)} = -.014$, $p > .05$), Kayıtsızlık-İhmal Boyutu ($t_{(48)} = -1,177$, $p > .05$), Ayrışmamış Reddetme Boyutu ($t_{(48)} = -.66$, $p > .05$). Bulgular, ebeveynlerin kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Reddetme alanlarındaki farkların istatistiksel olarak önemli olmadığını göstermektedir. Bulgulara dayalı olarak; Ebeveynlerin kabul/red durumlarına ilişkin görüşlerinin onların kız ya da erkek çocuk sahibi olmalarına göre farklılaşmadığı söylenebilir.

4.4. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği Toplam ve Alt Ölçekleri Puanları ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Toplam Puanı ve Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişki

Araştırma yanıtı aranan diğer soru ebeveynlerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu amaçla Pearson Correlation çözümlemesi yapılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişki durumu ortaya çıkarmak için yapılan istatistiksel çözümlemeye ilişkin bulgular Tablo 47’de verilmiştir:

Tablo 47. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği Toplam ve Alt Ölçekleri Puanları ile Ebeveyn Kabul/Red Ölçeğinin Toplam Puanı ve Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişki

		Sıcaklık- Sevgi Boyutu	Düşmanlık- Saldırganlık Boyutu	Kayıtsızlık- İhmal Boyutu	Ayrışmamış Reddetme Boyutu
Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu	r	,289*	,012	,358*	,223
	p	,042	,931	,011	,120
	N	50	50	50	50
Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu	r	,088	,091	,200	,007
	p	,543	,531	,163	,962
	N	50	50	50	50
Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu	r	,256	,208	,271	,228
	p	,072	,147	,057	,111
	N	50	50	50	50
Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu	r	,411**	,343*	,376**	,427**
	p	,003	,015	,007	,002
	N	50	50	50	50
Baskı ve Disiplin Boyutu	r	,395**	,200	,400**	,325*
	p	,005	,163	,004	,021
	N	50	50	50	50

Tablo 47’ye göre, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçekleri ile ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde ilişkinin varlığını

belirlemek üzere Pearson korelasyon çözümlenmesi yapılmış ve aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin *aşırı koruyucu annelik* boyutu ile kabul/red ölçeğinin *sıcaklık-sevgi* ($r=,289$; $p<,005$) ve *kayıtsızlık-ihmal* ($r=,358$; $p<,005$) boyutları arasında pozitif yönde bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

Yanı sıra, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin *karı-koca geçimsizliği* boyutu ile kabul/red ölçeğinin *sıcaklık-sevgi* ($r=,411$; $p<,005$), *düşmanlık-saldırganlık* ($r=,343$; $p<,005$), *kayıtsızlık-ihmal* ($r=,376$; $p<,005$) ve *ayrışmamış reddetme* ($r=,427$; $p<,005$) boyutları arasında pozitif yönde bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

Diğer taraftan, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin *baskı ve disiplin* boyutu ile kabul/red ölçeğinin *sıcaklık-sevgi* ($r=,395$; $p<,005$), *kayıtsızlık-ihmal* ($r=,400$; $p<,005$) ve *ayrışmamış reddetme* ($r=,325$; $p<,005$) boyutları arasında da pozitif yönde bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Sonuç

Bu araştırmada, İstanbul ili Sarıyer ilçesinde Zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuklarını kabul etme/ reddetme durumları kişisel özellikler bağlamında betimlenmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla; 60 maddelik “Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu” ve 60 maddelik “Ebeveyn kabul/red” ölçekleri ile kişisel bilgiler formları kullanılmıştır. Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği maddeleri

Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu, Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu, Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu, Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu ve Baskı ve Disiplin Boyutunda toplanırken, Ebeveyn Kabul/red ölçeğinin maddeleri; Sıcaklık-Sevgi Boyutu, Düşmanlık-Saldırganlık Boyutu, Kayıtsızlık-İhmal Boyutu ve Ayrışmamış Reddetme Boyutunda toplanmaktadır.

Hem aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği hem de ebeveyn kabul/red Ölçeği doğru ve yanlış seçeneklerin, farklı sorularda tersten puanlanmasıyla çözümlenmiştir. Ölçekler nihai uygulama öncesi iç tutarlılık testine tabi tutulmuş ve güvenilirlik değeri (Cronbach’s Alpha) Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinde .89, ebeveyn kabul/red ölçeğinde ise .85 olarak ölçülmüştür. Ölçeklerin uygulanmasından elde edilen veriler elektronik ortamda kayıt altına alınarak, ilgili istatistiksel tekniklerle çözümlenmiş ve ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

Araştırmada amaç doğrultusunda dört sorunun yanıtı aranmıştır. İlk soru zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumunu belirlemeye dönüktür. Araştırmanın ikinci sorusu zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarını kabul etme, reddetme düzeylerini ortaya çıkarmak istemektedir. Üçüncü soru, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuklarını kabul etme reddetme durumlarını onların kişisel özellikleri (*cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir durumu ve engelli çocuğun cinsiyeti*) bağlamında belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın dördüncü ve son sorusu ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, onların engelli çocuklarını kabul etme ya da reddetme düzeyleri üzerindeki etkisini sınamaya dönüktür.

Araştırma sorularına yanıt bulmak üzere elde edilen veriler; aritmetik ortalama (\bar{X}), Frekans (f), Yüzde (%), Standart sapma (std), bağımsız örneklem t testi, tek yönlü varyans çözümlemesi, Levene's test ve Tukey HSD testleri yardımıyla çözümlenerek yorumlanmıştır. Yanı sıra aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği ile ebeveyn kabul/red ölçekleri gerek kendi aralarındaki ilişki ve farklılık sınamalarında gerekse demografik özellikleri test etmek amacıyla yürütülecek istatistik çözümlenmeler öncesi, madde gruplarına ait puanların normallik gösterip göstermemesini test etmek amacıyla kolmogorov-smirnov ve shapiro-wilks normallik testlerine tabi tutulmuşlardır. Adı geçen ölçek puanlarının demografik özelliklerin tüm bileşenlerinde normal dağılımlar göstermesi nedeniyle gruplar üzerinde parametrik testler uygulanmıştır.

Elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda; ebeveynlerin demografik özelliklerinin, yaş grubunda "20-35 yaş aralığı", cinsiyet olarak "kadın", medeni durum grubunda "ilk eşimle birlikte", eğitim düzeyi grubunda "ilkokul", çalışma durumu olarak "çalışmıyorum", evlilik süresine göre "6-15 yıldır", çocuk sayısına göre "iki tane", aylık gelire göre "1001-2000 TL arası", kaynaştırma eğitim desteği alma durumuna göre "yok", yardım alma durumuna göre "hayır", evde yaşayan kişi sayısına göre "dört kişi", çocuğun cinsiyetine göre "erkek", çocuğun yaşına göre "7 yaşında", çocuğun doğum sırasına göre "ilk çocuk", çocuğun planlı olarak dünyaya getirilmesi konusunda "evet", engelli çocuğun evliliğin kaçınıcı yılında dünyaya geldiğine ilişkin "diğer", çocuğun kaç yıldır eğitim aldığına ilişkin "diğer", çocuğun düzenli olarak okula gidip gitmemesine göre "gidiyor", çocuğun zihinsel engeli dışında başka engeli bulunma durumuna göre "yok" gruplarında kümelendikleri ya da daha yüksek sayıda oldukları gözlenmiştir.

Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ile ebeveyn kabul/red ölçeklerine ilişkin elde ettikleri değerler incelendiğinde, çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçeklerinde ebeveynler en yüksek puan ortalamasını ($\bar{X}=2,59$) ev kadınlığını reddetme boyutunda, kabul/red ölçeğinde ise, ayrışmamış reddetme ($\bar{X}=2,96$) elde etmişlerdir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuklarını kabul etme reddetme düzeylerini arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson korelasyon testi değerleri incelendiğinde, adı geçen durumlar için; aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin *aşırı koruyucu annelik* boyutu ile kabul/red

ölçeğinin *sıcaklık-sevgi* ($r=,289$; $p<,005$) ve *kayıtsızlık-ihmal* ($r=,358$; $p<,005$) boyutları arasında pozitif yönde, yanı sıra, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin *karı-koca geçimsizliği* boyutu ile kabul/red ölçeğinin *sıcaklık-sevgi* ($r=,411$; $p<,005$), *düşmanlık-saldırganlık* ($r=,343$; $p<,005$), *kayıtsızlık-ihmal* ($r=,376$; $p<,005$) ve *ayrışmamış reddetme* ($r=,427$; $p<,005$) boyutları arasında pozitif yönde ve aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin *baskı ve disiplin* boyutu ile kabul/red ölçeğinin *sıcaklık-sevgi* ($r=,395$; $p<,005$), *kayıtsızlık-ihmal* ($r=,400$; $p<,005$) ve *ayrışmamış reddetme* ($r=,325$; $p<,005$) boyutları arasında da pozitif yönde bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

Engelli çocuk sahibi ebeveynlerin demografik özelliklerine göre çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuğu kabul etme/reddetme durumları arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla farklı testler yapılmış ve demografik özelliklerin kiminde anlamlı düzeyde ilişkiler bulunurken kimilerinde ise anlamlı düzeyde ilişkinin varlığına rastlanmamıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuklarını kabul etme/reddetme durumlarının onların demografik özelliklerine (*cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir durumu ve engelli çocuğun cinsiyeti*) göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Cinsiyetlerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerini belirlemek için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve cinsiyetlerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerinin farklılaşmadığı gözlenmiştir. Bu bulgudan hareketle ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuklarını kabul etme/reddetme durumlarının cinsiyetlerine göre değişmediği, diğer bir deyişle cinsiyete göre bu özelliklerin farklılaşmadığı söylenebilir.

- Yaşlarına göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerini belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi ANOVA yapılmış ve ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin aşırı koruyucu annelik boyutunda puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenirken, diğer boyutlarda ise

anlamli düzeylerde farklılaşma görülmemiştir. Farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan Tukey HSD testine göre 20-35 yaş grubu ebeveynlerin 36-45 yaş grubundakilere göre daha az puan ortalaması elde ettikleri görülmüştür. Buradan hareketle ebeveynlerin yaşlarının onların çocuk yetiştirme tutumları üzerinde aşırı koruyucu annelik bağlamında etkili olduğunu, diğer bir deyişle yaş değıştikçe aşırı koruyucu annelik durumlarının güçlendiği söylenebilir. Diğer taraftan ebeveynlerin yaşlarının onların engelli çocuklarını kabul etme/reddetme davranışları üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans çözümlemesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gözlenmemiştir. O nedenle ebeveynlerin yaşlarının onların engelli çocukları kabul etmeleri ya da reddetmeleri üzerinde etkili olmadığı söylenebilir.

- Medeni durumlarına göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerini belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi ANOVA yapılmış ve ebeveynlerin hem aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçeklerinde hem de ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gözlenmemiştir. Buradan hareketle ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuğu kabul etme ya da reddetme davranışları üzerinde medeni durumlarının etkili olmadığı söylenebilir.

- Eğitim düzeylerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerini belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi ANOVA yapılmış ve ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçeklerindeki puan ortalamalarının gruplara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenirken, ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde sıcaklık-sevgi boyutu ile ayrışmamış reddetme boyutlarında grupların puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık görülmüştür. Farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan Tukey HSD testine göre sıcaklık-sevgi ve ayrışmamış reddetme boyutlarında farklılığın kaynağının ilkokul ve lise mezunu ebeveynlerin puan ortalamaları arasındaki farklar olduğu gözlenmiştir. Her iki boyutta da lise mezunu ebeveynler ilkokul mezunu ebeveynlere göre daha yüksek puan ortalamaları elde etmişlerdir. Bu bulgular eğitim düzeylerinin ebeveynlerin

çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olmadığını, bununla birlikte engelli çocuğu kabul etme durumları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Puan ortalamasının yüksek oluşu ebeveynlerin engelli çocuğu reddetme eğiliminde olduklarını göstermektedir. O nedenle lise mezunu ebeveynlerin engelli çocukları reddetme düzeylerinin ilkokul mezunu ebeveynlere göre daha yüksek olduğu, diğer bir deyişle eğitim düzeyi yükseldikçe engelli çocuğu reddetme davranışının arttığı söylenebilir.

- Gelir düzeylerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerini belirlemek için tek yönlü varyans çözümlemesi ANOVA yapılmış ve ebeveynlerin hem aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt ölçeklerinde hem de ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gözlenmemiştir. Buradan hareketle ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuğu kabul etme ya da reddetme davranışları üzerinde gelir düzeylerinin etkili olmadığı söylenebilir.

- Çocuklarının cinsiyetlerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve engelli çocuklarını kabul etme/reddetme düzeylerini belirlemek için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve çocuklarının cinsiyetlerine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının *baskı ve disiplin* boyutunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmiştir. Gözlenen farklılığın kız çocuk sahibi ebeveynler lehine olduğu, diğer bir deyişle kız çocuk sahibi ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının erkek çocuk sahibi ebeveynlere göre daha pozitif yönde olduğu söylenebilir. Diğer taraftan ebeveynlerin engelli çocuklarını kabul etme ya da reddetme durumlarının onların çocuklarının cinsiyetinin kız ya da erkek olmasına göre değişmediği gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, engelli çocuğun kız ya da erkek oluşu ebeveynlerin onları kabul etmesi ya da reddetmesi üzerinde etkili değildir.

Sonuç olarak; zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile engelli çocuğu kabul etme/reddetme düzeylerine arasında kimi boyutlarda farklılaşma olduğuna yönelik bulgulardan hareketle, araştırmanın ilgili alan yazın için önemli sayılabilecek sonuçlara sahip olduğu ve yapılacak ilgili araştırmalara yol gösterici olabileceği söylenebilir.

5.2. Tartışma

Korelasyonel modele uygun olarak tasarlanan bu araştırmada, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin demografik özellikleri ile çocuk yetiştirme tutumları ve kabul/red düzeyleri arasındaki ilişki çerçevesinden bakıldığında bu çalışmaya benzer ve farklı yöntem ve analizlerde, ayrıca sadece anne-baba çocuk yetiştirme değil aynı zamanda tutum ve çocuğu kabullenme ve reddetme dışında da zihinsel engelli çocuklarla ilgili çalışmalar bu çalışma parantezinde bakılmıştır.

Mesela Şardağ'ın (2010) çalışmasında zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal desteğin (ADÖ) alt boyutları olan duygusal destek, yakın ilişki desteği, bakım desteği, bilgi desteği ve maddi destek; stresle basa çıkma tarzlarının (SBTÖ) alt boyutlarını oluşturan, kendine güvenli yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım, boyun eğici yaklaşım ve sosyal destek arama değişkenleri ile çocuğa ilişkin bazı değişkenlerin (çocuğun yaşı ve çocuğun cinsiyeti) annelerin evlilik uyumlarını yordama gücüne ilişkin bulgular elde edilmiş ve tutum yönünden bir farklılık olmadığı bu çalışma ekseninde görülmüştür.

Gayton (1975) engelli çocuğa sahip olan ailelerin sosyal izolasyon yasama eğilimlerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Çocuğun dünyaya gelmesi ve engelli bir çocuğun aileye katılmasından sonra, anne, baba ve varsa diğer çocukların arkadaşları ve çevrelerindeki diğer yakınları ile ilişkilerinin olumsuz yönde etkilendiğini, yakınları ile kurdukları ilişkinin ve paylaşımların azaldığını, bu yoksunluğun da aile içi ilişkilerin ve dengelerin bozulmasına sebep olduğu sonucuna varılırken bu çalışmada çocuk ekseninde aile ve çevreye uyumda bir sorun olmadığı söylenebilir.

Bu araştırma ile Yamaç'ın (2011) yaptığı çalışma açısından bakıldığında ise, bu çalışmada ebeveynlerin tutumlarında cinsiyet değişkenine göre bir farklılık olmazken; Yamaç'ın çalışmasında ise ebeveynlerin cinsiyet değişkenine göre, EKR Ölçeği sıcaklık-sevgi alt boyutu puanları arasındaki fark, annelerin lehine; kayıtsızlık-ihmal alt boyutu puanları arasındaki fark, babaların lehine anlamlı bulunmuştur. Düşmanlık, ayırışmamış reddetme, kontrol alt boyutu ve toplam puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca Rohner'de (1998) ise ebeveyn reddi algısının, ebeveyn cinsiyetine göre değişebileceğini ifade etmiştir. Ansari (2002), yapmış olduğu araştırma da engelli çocuğa sahip babaların annelerden daha çok kabul, annelerin ise göreceli olarak daha çok red davranışı gösterdiğini belirtmiştir. Ayrıca, algılanan

biyolojik bağdan ötürü anneler ve çocuklar, kendilerini birbirlerine daha yakın hissedebileceklerini belirtmiştir. Dwairy (2010) de yaptığı araştırmada babaların annelerden daha reddedici ve daha az kabul edici olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmadaki anne-baba kabul ile Şahin (1998) çalışmasına bakıldığında duygusal destek, çocukların temel bakım sorumluluğunu üstlenen anneleri, uzun süreli sorunların yarattığı katlanılması güç durumlarda tesvik ederek direnme gücü sağlaması ve başa çıkma sürecinde yalnız olmadıkları duygusu yönlerinden benzerlik göstermektedir. Duygusal desteğin, sağlık ve iyilik hali için en önemli destek olduğunu, diğer desteklerin etkili olabilmesi için duygusal desteğin ön koşul olduğunu, bireylerin stresli durumların yol açtığı olumsuz duygularla baş etmesini kolaylaştırdığını ifade etmektedir.

Bu çalışmayla benzer şekilde, Çürük (2008) de zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin sosyal destek ve kaygı düzeylerini incelediği araştırmada, aile içi sorun yaşama durumu ile algılanan duygusal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, duygusal destek puanında aile içi sorun yaşamayan annelerde önemli farklılıklar ($p<0,05$) bulunduğunu belirtmiştir.

Zihinsel engelli çocuk sahibi aileler çocuğun doğumuyla birlikte pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yapılan çalışma ile Ertan'ın çalışması bu açılarından benzerlikler göstermiştir. İlk önce durumun ciddiyetiyle yaşadıkları psikolojik sorunlar ardından fizyolojik sorunlar aileleri önemli oranda yıpratmaktadır. Hem engelli bir çocuğa sahip olmak hem de bundan dolayı yaşanan psikolojik problemler ailelerin yaşam umutlarını söndürmektedir. Yaşanılan psikolojik sorunların yanında toplum tarafından da dışlanmak aileler için içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Bu çalışma, zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin sosyal kaygı ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Sonuçları açısından da zihinsel engelli çocukların ana babalarında algılanan sosyal destek ile sosyal kaygının olumsuz ilişkisi olduğunu, algılanan sosyal desteğin sosyal kaygı ve kaçınma davranışını azalttığını göstermiştir.

Bu çalışma ile Özyurt'un (2011) çalışması aile algıları ve yaşamıyla ilgili olmaktadır. Bu açıdan zihinsel engelli çocuğun kabul edilmesi ve aileye uyumu noktasında çalışmalar benzerlik göstermektedir. Hafif zihinsel engelli çocuğu olan ve

engelli çocuğu olmayan annelerin, algıladıkları aile işleyişı ve aile yaşam kalitesi arasında farklılık olup olmadığını incelemektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, ailelerin sosyo-demografik bilgileri ile aile işleyişleri ve aile yaşam kaliteleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada, hafif zihinsel engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları aile işleyişinin, engelli çocuğu olmayan annelere göre düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile yaşam kalitesine göre, hafif zihinsel engelli çocuğu olan annelerin yaşam kalitelerinin engelli çocuğu olmayanlara göre düşük olduğu bulunmuştur.

5.3. Öneriler

Yapılan bu araştırmayla elde edilen bulgu, sonuç ve konuyla ilgili yapılan diğer çalışmaların incelenmesi sonucunda aşığıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda planlı bir eğitim zihinsel engelli çocuğu olan anne-babalara verilebilir.
- Yine bu çerçevede anne-babaların diğer anne-babalarla bir araya geldikleri, duygularını ifade edebilecekleri rahatlatıcı danışma grupları oluşturulabilir.
- Zihinsel engellekle ilgili bilgilendirici, eğitici seminerler düzenlenebilir,
- Bu noktada aile özellikle anne-çocuk-uzman ilişkisinin önemi anlatılabilir ve devamlılığı sağlanabilir.
- Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda psikolojik destek programının, zihinsel engelli çocuğu olan annelere uygulanması önerilmektedir.
- Bunun için uygun kurumların sağlanması yanı sıra, anne-babaların diğer anne-babalarla bir araya geldikleri, duygularını ifade edebilecekleri rahatlatıcı danışma grupları oluşturulabilir.
- Zihinsel engellik hakkında bilgilendirme, eğitici seminerler düzenleme, ailenin özellikle anne-çocuk-uzman ilişkisinin önemini, devamlılığını ve anlamalarını sağlama yönünde çalışmalar yapılabilir.
- Bu yönde çeşitli programlar, farklı engel türü, düzeyi ve yaşlara göre geliştirilebilir ve uygulanabilir.
- Araştırmalar bazı danışma yaklaşımlarına odaklanmış grup çalışmaları şeklinde yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ageranioti-Bélangier, S., Brunet, S., D'Anjou, G., Tellier, G., Boivin, J., & Gauthier, M. (2012). Behaviour disorders in children with an intellectual disability. *Paediatrics & Child Health*, 17(2), 84.
- Akmanoğlu, N. ve Tekin Ersan, D. (2012). *Otizm'e sahip bireyler ve aileler için rehber ergenlik kabus olmasın*. (1. baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Altıntaş, I.(2014). Mental retardasyon. <http://psikiyatrivecocukergen.com/mental-retardasyon> Erişim Tarihi: 02.05.2018
- Ansari, Z. A. (2002). Parental acceptance-rejection of disabled children in non-urban Pakistan. *North American Journal of Psychology*, 4(1), 121-128.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giri. Ankara:Morpa.
- Aydoğan A. (1999). Özürlü çocuğa sahip ailelerde umut düzeyinin belirlenmesi. (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*)Hacettepe Üniversitesi,.s.121-7.
- Ataman, AyÇegül (2003). Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitim, A. Ataman (Ed.), Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Bahar, A., Bahar, G., Savaş, A., H., Parlar, S. 2009, "Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi"*Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(11): 98-112.
- Bilal E, Dağ İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2):56-68.
- Bıyıklı, L., Akkök, F., Akçamete, G. Sucuoğlu, G., Kargın, T., Küçüker, S., H., Kobal, G. ve Baydık, B. 1995, "Zihinsel Engelli Bir Çocuğum Var" T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu: Ankara.

- Butcher, J N., Mineka S., Hooley J. M. (2013). *Anormal psikoloji*, Kaknüs Yayınları, 2013.
- Butcher. J N. Mineka S. Hooley J. M. (2003). Zihinsel engelli çocukların ailelerinde depresyon ve anksiyete belirtileri. (*Yüksek Lisans Tezi*). Üsküdar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulama Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erim Tarihi 25.06.2018
- Cangör, Civan, Çoban, Koç, Karakoç, Budak, İpekçi, Ankaralı, (2013). Düzce ilinde bedensel ve/veya zihinsel engelli bireylere sahip ailelerin toplumsal yaşama katılımlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 3(3), 1-9. file:///C:/Users/USER/Downloads/82-557-1-PB.pdf Erişim Tarihi: 26.04.2018
- Çağlar, Doğan, (1979). 1979 Çocuk Yılında Özel Eğitimde Eğitilebilir Geri Zekalı Çocuklar, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s:213- 231, Ankara
- Çelik, H.C., Bindak, R. (2005). “Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin matematiğe yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C: 13, s. 428
- Çıkkılı, Y. (2013). *Zihin yetersizliği olan çocuklar*. Vuran, S. (Ed.), Özel Eğitim. Ankara: Maya Akademi.
- Çiftçi-Tekinarslan, İ. (2011). *Zihin yetersizliği olan öğrencilerin özellikleri*. Diken, İ. H. (Ed.), Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Çiftçi, H. (2007), Zihinsel Engelli Çocuklara Renk Kavramını Kazandırmada Eş Zamanlı İpucuyla Öğretimin Bireysel Ve Grup Eğitimindeki Etkisinin Karşılaştırılması, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çoban, E. (2003). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin karşılaştıkları sosyal dışlanma sorunları üzerine bir araştırma. (*Yüksek Lisans Tezi*). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Muğla.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erim Tarihi
08.07.2018

Çürük, N. (2008). 1. ve 4. Sınıfa devam eden zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygı ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştıkları problemlere göre incelenmesi. (*Yüksek Lisans Tezi*). Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.. Ankara.

Darıca, N., Gümüüşü, Ş.ve Pişkin,Ü. (1992).*Otizm ve otistik çocuklar*. Dizgi Baskı: Ankara,1992.

Diken, İ. H. ve Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi - 1999 - Cilt 2 (3) 25-39* file:///C:/Users/USER/Downloads/5000162429-5000275580-1-PB.pdfErişim Tarihi:03.03.2018

Doğan, M. (2001). İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çeşitli psikolojik değişkenler açısından değerlendirilmesi.(*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*) Ankara Üniversitesi. Ankara.

Dwairy, M. (2010). Parental acceptance–rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(1), 30-35.

Eracar, N.(2003)*Farklı gelişen çocukların aileleriyle eğitim/ Sağaltım Çalışmaları*.

Eripek S. (1996). *Zihinsel engelli çocuklar*. (2. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Eripek, Süleyman (2005), *Zeka Geriliği*, 2.Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.

Ertan, L. (2017). Zihinsel engelli çocuğa sahip ana babalarda sosyal kaygı ve algılanan sosyal destek. (*Yüksek Lisans Tezi*).Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Floyd, F. J., Gallagher, E. M. (1997). Parental stress, care demands, and use of support services for school-age children with disabilities and behavior problems. *Family Relations*, 46 (4), 359-372.

Friend, M. (2006). *Special education: Contemporary perspectives for school professionals*. Boston, MA, Allyn and Bacon.

Gargiulo, R.M. (1985). *Working with parents of exceptional children*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Girli, A. (2004). *Otistik çocuklar ve aileleri aile eğitim programları: kuramsal yaklaşımlar ve uygulamalar*. Işık Özel Eğitim Yayınları, İzmir, 2004

Girli, A. 1995. Normal zekâlı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeylerinin belirlenmesi. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Haber Engelliler (2016).Engelli çocuğu olanların hakları.

<https://haber.engelliler.gen.tr/engelli-cocugu-olanlarin-haklari>Erişim Tarihi:03.05.2018

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve insanlar*. Evrim Yayınları, İstanbul.

Kamuhaber (2016). *Engelilerin bilmesi gereken tüm yasal haklar*

<http://www.kamuhaber.com/Engellilerin-Bilmesi-Gereken-Tum-Yasal-Haklar-13735h.htm> Erişim Tarihi:10.05.2018

Kardaş, T. N., Kardaş,B. S. ve Sadık, R . (2017). Zihinsel engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının sportif etkinliklerine yönelik tutumlarının incelenmesi.*Ulusal Spor Bilimleri Dergisi, 1 (2)*, 34-43. .Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi <http://dergipark.gov.tr/usbd/issue/33585/337987>Erişim Tarihi:01.06.2018

Kaski, M. (2000). *Aetiology of mental retardation: General issues and prevention*. In M. G. Gelder, J.J. Lopez Ibor, Jr., ve N Andreason (Eds.), *New Oxford textbook of psychiatry* (pp. 1947-52). New York: Oxford University Press.

Kılıç, C.(18.04.2018) *Evde Bakım Parası ve Engelli Aylığı*<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/cem-kilic/evde-bakim-parasi-ve-engelli-ayligi-2650274/> Erişim Tarihi:30.05.2018

Kingsley, P.E. (2012). *Engelli bir çocuğa sahip olmak*.Milli Eğitim Bakanlığı Dosyaları. İnternette 23.01.2015 Tarihinde Alınmıştır.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/38/03/965286/dosyalar/2012_11/28_085704_engelli_bir_cocuga_sahip_olmak.pdf.

Kırcaali, G. (1998). *Engelli oluş nedenleri, özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim, özel eğitim*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1018.

Köknel. (1997). Ö. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Köksal ve Kabasakal (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 32, 70-91 http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/167/pdf_145.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim Tarihi: 12.04.2018

Kulaksızoğlu, A. (2015). *Farklı Gelişen Çocuklar*, Nobel: İstanbul.

Kurt, Tekin, Kaya, Özpulat ve Önat, (2008). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Dergisi*, 17, 158-162. file:///C:/Users/USER/Downloads/pediatric17-3-2.pdf Erişim Tarihi: 22.04.2018

Kurt, O. (2001). Zihin Özürlü Çocuk Annelerinin Aile Özelliklerine İlişkin Algılamaları İle Çeşitli Ailesel Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Küçüker, S. (1997). Bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürlü çocukların kardeşlerinin özürlü ilgili bilgi düzeylerine ve özürlü kardeşlerine yönelik tutumların etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim ABD, Ankara.

Lachiewicz, A. M., Dawson, D. V. ve Spiridigliozzi, G. A. (2000). Physical characteristics of young boys with fragile X syndrome: reasons for difficulties in making a diagnosis in young males. *American Journal of Medical Genetics*, 92(4), 229-236.

- MEGEP (2007).*Zihinsel engelliler*. Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara.
- MEB. (2015).*Çocuk gelişimi zihinsel engelliler*. Ankara.
- Nowicki, E. A., Brown, J., & Stepien, M. (2014). Children's thoughts on the social exclusion of peers with intellectual or learning disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(4), 346-357.
- Okanlı, A., Ekinci, M., Gözüağca, D. ve Sezgin, S. (2004). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Psikososyal Sorunlar.*Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*,18.
- Özgüven, (2001). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ana Babalarda Sosyal Kaygı ve Algılanan Sosyal Destek. (*Yüksek Lisans Tezi*). Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>Erişim Tarihi 08.07.2018.
- Özgüven,İ. E.(1994). *Psikolojik Testler*.Ankara:Yeni Doğuş.
- Özmen ve Çetinkaya, (2012). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 28 (3) : 35-49
<http://dergipark.gov.tr/download/issue-file/8971> Erişim Tarihi:02.05.2018
- Özsoy, Özkahraman ve Çallı, (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi* 8 (3), 69-77.<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/198021>Erişim Tarihi:12.04.2018
- Özşenol F.,Işıkhan, V., Ünay, B.,Aydın, H.İ.,Akın, R.,Gökçay, E. (2003). engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi* 45 (2) : 156 – 164 http://gulhanemedj.org/uploads/pdf/pdf_GMJ_58.pdfErişim Tarihi:30.05.2018
- Özyurt, Ö. (2011). Hafif zihinsel engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları aile işleyişi ve aile yaşam kalitesinin sosyo-demografik değişkenler açısından

incelenmesi.(*Yüksek Lisans Tezi*). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Programı.

Ricciuti, H.N.(1993). Nurtrition and mental development. *Curr. Dir. Psychol. Sci.*, 2(2), 43-46.

Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: history and curren evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 157-161.

Sarıhan, C.Ö. (2007). Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerin aile işlevlerini algılamaları ile yalnızlık düzeylerinin incelenmesi.(*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

SOMET (2016). *Zihinsel yetersizliği olan çocukların kardeş ilişkileri*<http://www.sometzihinsel.org/makaleler/178-zihinsel-yetersizlii-olan-cocuklarn-karde-likileri.html> Erişim Tarihi:04.04.2018

SOMET (2017). *Türkiye de zihinsel engellilerin dağılımı*
<http://www.sometzihinsel.org/makaleler/158-tuerkyede-zhnsel-engelln-dailimi.html>Erişim Tarihi: 03.04.2018

Sucuoğlu, B. (2009). *Zihin engelli bireylerin özellikleri*. Sucuoğlu, B. (Ed.), Zihin engelliler ve eğitimleri. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şahin, N. H. (1998). *Stresle başa çıkma: olumlu bir yaklaşım*. (3. Basım). Türk Psikologlar Derneği Yayınları No:2 . Ankara.

Şahsuvaroğlu, T. (2014). Farklı gelişim göstern çocukların gelişimine aile katılımı içinde (s.221). Kulaksızoğlu. A. (Dü.), *Farklı Gelişen Çocuklar* içinde(s. 221). Ankara: Nobel.

Şardağ, S. (2010). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle başa çıkma tarzları ve aile sosyal desteğinin evlilik uyumlarını yordaması.(*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.

- Tamer, Mehtap (2010). Zihinsel engelli çocukların annelerinde stres yönetimini eğitiminin etkileri. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Psikoloji Bilim Dalı.
- Turan, A.(2004). Zihinsel Engellilerde Resim Eğitimi (Basılmamış Yüksek lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK (07.04.2011). Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerinin özür türüne göre dağılımı, 2010 <http://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 01.06.2018
- Talim Terbiye Kurulu, (2009). Zihinsel engelli bireyler destek eğitim programı. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Uçar Çabuk, Feyza (2013). 5 Yaş çocuklarının sosyal konumlarının anne babalarının kabul red düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Bilim Dalı.
- Weis, R. (2013). *Introduction to abnormal child and adolescent psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc
- West, J.R., Perotta, D.M., ve Erickson, C.K. (1998) Fetal alcohol syndrome: A review for Texas physicians. *Medical Journal of Texas*,94, 61-67.
- Yamaç, A. (2011). Zihinsel Engelli Çocukların Ebeveynlerinin, Çocuklarını Kabul-Red Düzeyi İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- ZİÇEV (2018).Zihinsel engelli çocuklarda obozite. <https://www.zicev.org.tr/zihinsel-engelli-cocuklarda-obeziitemakale-2#> Erişim Tarihi:03.06.2018

EKLER

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın Veli:

Aşağıda sizler ve çocuğunuzla ilgili birtakım bilgiler istenmektedir. Hiçbir soruyu boş bırakmadan size uygun olan cevabı işaretleyiniz. Kişisel bilgileriniz tamamen saklı tutulacaktır. Katılımınız için teşekkürler

Nergis Rüstemova

EBEVEYNLERE AİT BİLGİLER

Cinsiyetiniz:

A. Kadın B. Erkek

Yaşınız:

A. 20-35 B. 36-45 C. 45 ve Üzeri

Medeni durumunuz:

A. İlk Eşimle Birlikteyim B. Boşandım C. Eşim Vefat Etti D. Diğer

Eğitim durumunuz:

A. Okur Yazar Değilim B. İlkokul C. Lise D. Lisans ve Üstü

Mesleğiniz:

A. Çalışıyorum B. Çalışmıyorum C. Diğer.....

Kaç yıldır evlisiniz?

A. 1-5 B. 6-15 C. 16-25 D. Diğer.....

Kaç tane çocuğunuz var?

A. 1 B. 2 C. 3 D. Diğer.....

Aylık geliriniz (eve giren toplam gelir)

A. 0-1000 TL B. 1001-2000 TL C. 2001-3000 TL D. 3001 ve Üzeri

Ailenizde başka kaynaştırma ya da özel eğitim alan var mı?

A. Var B. Yok

Çocuğunuzun bakımı konusunda dışarıdan yardım alıyor musunuz?

A. Evet B. Hayır

Evinizde kaç kişi yaşıyor?

A. 2 B. 3 C. 4 D. 5 ve Üstü

ÇOCUĞUNUZA AİT BİLGİLER

Çocuğunuzun cinsiyeti:

A. Kız B. Erkek

Yaşı:

A. 7 B. 8 C. 9 D. 10 E. 11 F. 12

Kaçıncı çocuğunuz?

A. İlk B. Ortancalardan Biri C. Son

Çocuğunuz planlı olarak mı dünyaya geldi?

A. Evet B. Hayır

Evliliğinizin kaçınıcı yılında doğdu?

A. 1 B. 2-3 C. 3-5 D. Diğer.....

Kaç yıldır eğitim alıyor?

A. 1 B. 2-3 C. 4-5 D. Diğer

Çocuğunuz okula düzenli olarak gidiyor mu?

A. Gidiyor B. Gitmiyor-----

Çocuğunuzun başka bir engeli var mı?

A. Var B. Yok

AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki bölümde, çocuk yetiştirme ile ilgili bazı görüşler yer almaktadır. Size en uygun görüşü (x) işareti ile belirtiniz. Bütün soruların cevaplandırılması çok önemli bir noktadır. Onun için, bazı ifadeler benzer olsa da cevaplandırmanızı rica ederim.

	Çok Uygun Buluyorum	Oldukça Uygun Buluyorum	Biraz Uygun Buluyorum	Hiç Uygun Bulmuyorum
1)Çocuk, yorucu veya zor işlerden korunmalıdır.				
2)Anne ve babalar çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar .				
3)Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.				
4)Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.				
5)Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse, o kadar iyi terbiye edilebilir.				
6)Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.				
7)Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken çok şey vardır. Zamanını boşa geçirmesi affedilemez.				
8)Babalar, biraz daha şefkatli olsalar,anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.				
9)Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de, anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeterince özgür olmamasıdır.				
10)Sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.				
11)Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.				
12)Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir insan olacaktır.				
13)Büyükler çocukların şakalarına güler,onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha iyi,daha akıcı olur.				
14)Çocuğun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek, bir annenin görevidir.				
15)Anne-babalar çocuklarına,sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.				

	Cok Uygun Buluyorum	Oldukca Uygun Buluyorum	Biraz Uygun Buluyorum	Hiç Uygun Bulmuyorum
16)Bütün genç anneler , bebek bakımında beceriksiz olacaklarından korkarlar.				
17)Hangi anne olursa olsun eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa sonunda çocuklar sinirine dokunur.				
18)Anne ve babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.				
19)Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi,babaların daha anlayışlı olmalarını isterlerdi.				
20)Bir çocuğa, ne olursa olsun,dövüşmekten kaçınması gerektiği öğretilmelidir.				
21)Çocuklar bencil olduklarında ,hep bir şeyler istediklerinde, annenin tepesinin atması çok normaldir.				
22)Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorsa ,bunu anne –babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.				
23)Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.				
24)Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.				
25)Küçük bir çocuk ,cinsiyet konusundan sakınmalıdır.				
26)Bir annenin ,çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır.Çünkü çocuğu onun bir parçasıdır.				
27)Uyanık bir anne-baba,çocuğun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.				
28)Çocuklar,anne-babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidirler.				
29)Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse büsbütün şikayetçi olurlar.				
30)Sıkı terbiye,sağlam ve iyi karakter geliştirir.				
31)Genç bir kadın ,henüz gençken yapmak istediği pek çok şey olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış duygusuna kaptırır.				
32)Anneler, çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.				
33)Babalar, daha az bencil olsalar,kendilerine düşen görevi yaparlardı.				
34)İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.				
35)Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.				
36)Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.				
37)Çocuklardan sık sık ödün vermelerini, anne-babaya uymalarını istemek doğru değildir.				

	Çok Uygun Buluyorum	Oldukça Uygun Buluyorum	Biraz Uygun Buluyorum	Hiç Uygun Bulmuyorum
38)Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.				
39)Bir çocuğa başı derde girdiğinde, dövüşmek yerine büyüklere başvurması öğretilmelidir.				
40)Anne-baba arasındaki bazı konular küçük bir tartışma ile çözümlenemez.				
41)Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de ,kişinin kendini evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.				
42)Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.				
43)Oğlan ve kız çocukları soyunurken birbirini görmemelidir.				
44)Çocukların sorunlarına eğilirsenez sizi oyalamak için çeşitli masallar uydururlar.				
45)Eğer anne-babalar çocukları ile şakalaşp beraber eğlenirlerse, çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha istekli olurlar.				
46)Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar, onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.				
47)Bir çocuk eninde sonunda anne-babasından daha akıllı olamayacağını öğrenir.				
48)Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştiremiyorsa belki de bu, babanın kendine düşen görevi iyi yapmamasından ileri geliyordur.				
49)Genç bir anne için ilk bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.				
50)Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörülle karşılanamaz.				
51)Anne-babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmemeleri gerektiğini öğretmelidirler.				
52)Akıllı bir kadın,yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.				
53)Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması gerekir.				
54)Kendi haklarına sahip olabilmesi için,bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.				
55)Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusu verir.				
56)Eğer anne kollarını sıvar,bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.				
57)Anne-babalar çocuklarını kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecekleri bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.				
58)Çocuklar, aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.				
59)Çocuklarının arkadaşlıkları ve sosyal hayatlarıyla yakından ilgilenen anne-babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.				
60)Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.				

EBEVEYEN KABUL-RED KONTROL ÖLÇEĞİ (EKRO/K EBEVEYN FORMU)

Çocukla ilişkiniz: Anne _____ Baba _____ Üvey anne _____ Üvey baba _____

Diğer(belirtiniz) _____

İlişikteki sayfalar anne-babaların çocuklarına karşı bazen nasıl davrandıklarını anlatan ifadeler içermektedir. Her ifadeyi dikkatle okuyup, sizin çocuğunuza karşı davranışınıza ne kadar uygun olup olmadığını düşünün. Hızlı çalışın, ilk aklınıza gelen düşünceye göre yanıtlayınız ve bir sonraki ifadeye geçiniz. Hiçbir ifade üstünde çok vakit harcamayınız.

Her cümlemin yanında dört tane kutu var. Eğer ifade, sizin çocuğunuza karşı davranışınız hakkında temelde uygun ise, kendi kendinize sorun; "Hemen hemen her zaman mı doğru?" yoksa "Bazen mi doğru?". Eğer çocuğunuza karşı hemen hemen her zaman böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU kutusuna, bazen böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, BAZEN DOĞRU kutusuna X işareti koyun.

Eğer sizin çocuğunuza karşı davranışınızı doğru anlatmıyorsa, ona karşı davranışlarınıza temelde uymuyorsa, o zaman kendi kendinize sorun, "Nadiren mi doğru?" yoksa "Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil mi?". Eğer çocuğunuza karşı nadiren böyle davranıyor iseniz, "NADİREN DOĞRU" kutusuna, eğer hiçbir zaman böyle davranmıyor iseniz "HEMEN HEMEN HİÇBİR ZAMAN" kutusuna X koyun.

Unutmayın, doğru veya yanlış bir yanıt yoktur. Onun için mümkün olduğu kadar dürüst ve açık olun. Cevaplarınızı nasıl olmak isteyebileceğinize göre değil, gerçekte nasıl olduğunuzu hissediyorsanız ona göre verin.

Örnek: Eğer çocuğunuz iyi davrandığında hemen hemen her zaman ona sarılıyor ve onu öpüyorsanız, o zaman ifadeyi aşağıdaki gibi işaretlemelisiniz.

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
-Çocuğum iyi olduğunda ona sarılıyorum ve onu öperim.	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
	☒	☐	☐	☐

©Ronald P. Rohner, 1989, 1997

Çeviri: M. Anjel, F. Erkman, 1993; A. Varan, 2000

Değiştirmeier: F. Erkman, 2002

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
1.Ben çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim.	☐	☐	☐	☐
2.Çocuğum kötü davrandığında ona söylenir veya onu cezalandırırım.	☐	☐	☐	☐
3.Çocuğuma sanki orada yokmuş gibi davranırım.	☐	☐	☐	☐
4.Çocuğumu gerçekten sevip sevmediğimden şüphe ediyorum.	☐	☐	☐	☐
5.Çocuğumun neleri yapıp, neleri yapamayacağını kesin olarak bilmesini sağlarım.	☐	☐	☐	☐
6.Gündelik genel yapılacakları çocuğum ile konuşur ve söyleyeceklerini dinlerim.	☐	☐	☐	☐
7.Çocuğum beni dinlemediği zaman çocuğumu başkalarına şikayet ederim.	☐	☐	☐	☐
8.Çocuğumla yakından ilgilenirim.	☐	☐	☐	☐
9.Dışarıya çıkacağı zaman, çocuğuma kesin olarak saat kaçta evde olacağını söylerim.	☐	☐	☐	☐
10.Arkadaşlarını eve getirmesi için çocuğumu cesaretlendiririm ve onların iyi vakit geçirmesi için elimden geleni yaparım.	☐	☐	☐	☐
11.Çocuğumla alay ederim.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
12.Beni rahatsız etmediği sürece çocuğumun varlığını bilmezlikten gelirim.	☐	☐	☐	☐
13.Kızgın olduğum zaman çocuğuma bağırırım.	☐	☐	☐	☐
14.Çocuğuma sürekli olarak nasıl davranması gerektiğini söylerim.	☐	☐	☐	☐
15.Çocuğumun bana açılabilmesini kolaylaştırırım.	☐	☐	☐	☐
16.Çocuğuma karşı sertimdir.	☐	☐	☐	☐
17.Çocuğumun etrafımda olmasından hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐
18.Bir çok kuralın olmasına ve kurallara uyulması gerektiğine inanırım.	☐	☐	☐	☐
19.Çocuğum bir şeyi iyi yaptığında, kendisiyle gurur duymasını sağlarım.	☐	☐	☐	☐
20.Hak etmediği zaman bile çocuğuma vururum.	☐	☐	☐	☐
21.Çocuğum için yapmam gereken şeyleri unuturum.	☐	☐	☐	☐
22.Çocuğum benim için bir yüküdür.	☐	☐	☐	☐
23.Çocuğuma dilediği kadar özgürlük tanırım.	☐	☐	☐	☐
24.Çocuğumu başkalarına överim.	☐	☐	☐	☐
25.Kızgın olduğum zaman çocuğumu cezalandırırım.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
26.Çocuğumun sağlıklı ve doğru yiyecekler yemesine çok dikkat ederim.	☐	☐	☐	☐
27.Çocuğuma işini tam olarak nasıl yapması gerektiğini söylerim.	☐	☐	☐	☐
28.Çocuğumla şefkat ve sevgi dolu konuşurum.	☐	☐	☐	☐
29.Çocuğuma karşı sabırsızım.	☐	☐	☐	☐
30.Çocuğumun sorularına cevap veremeyecek kadar meşgulüm.	☐	☐	☐	☐
31.Çocuğuma içerliyorum.	☐	☐	☐	☐
32.Çocuğuma istediği her yere bana sormadan gitmesine izin veririm.	☐	☐	☐	☐
33.Çocuğuma hak ettiği zaman överim.	☐	☐	☐	☐
34.Çocuğum sinirime dokunur.	☐	☐	☐	☐
35.Çocuğumun kimlerle arkadaşlık ettiğiyle ilgilenirim.	☐	☐	☐	☐
36.Çocuğumum ona ne söylendiyse aynen öyle davranmasında ısrar ederim.	☐	☐	☐	☐
37.Çocuğumun hayatındaki olaylarla gerçekten ilgilenirim.	☐	☐	☐	☐
38.Çocuğumla kırıcı konuşurum.	☐	☐	☐	☐
39.Çocuğum yardım istediği zaman anlamazlıktan gelirim.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
40.Çocuğumun başı dertte olduğunda ona karşı anlayışsız davranırım.	☐	☐	☐	☐
41.Dilediği her akşam çocuğumun dışarı çıkmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
42.Çocuğuma istenilen ve ihtiyaç duyulan bir kişi olduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
43.Çocuğuma sinirime dokunduğunu söylerim.	☐	☐	☐	☐
44.Çocuğuma çok ilgi gösteririm.	☐	☐	☐	☐
45.Çocuğuma her zaman ne yapacağını söyleyebilmeyi isterim.	☐	☐	☐	☐
46.Çocuğum iyi davrandığı zaman onunla ne kadar gurur duyduğumu söylerim.	☐	☐	☐	☐
47.Çocuğumun kalbini kırarım.	☐	☐	☐	☐
48.Çocuğumun hatırlamamı beklediği olayları unuturum.	☐	☐	☐	☐
49.Çocuğum yanlış hareket ettiği zaman, onu artık sevmediğimi hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
50.Çocuğuma yapması için bazı işler veririm ve o işler bitene kadar başka hiçbir şey yapmasına izin vermem.	☐	☐	☐	☐
51.Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
52.Çocuğum yanlış bir şey yaptığında onu tehdit ediyorum veya korkutuyorum.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
53.Çocuğumla birlikte vakit geçirmekten hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐
54.Çocuğumun canı ne isterse yapmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
55.Çocuğumun üzüldüğü, tasalandığı veya korktuğu zaman ona yardım etmeye çalışırım.	☐	☐	☐	☐
56.Çocuğum kötü davrandığı zaman onu oyun arkadaşlarının önünde küçük düşürürüm.	☐	☐	☐	☐
57.Çocuğumun benimle beraber olmasından kaçınırım.	☐	☐	☐	☐
58.Çocuğumdan şikayet ederim.	☐	☐	☐	☐
59.Çocuğumun yaptığı her şeyi kontrol etmek isterim.	☐	☐	☐	☐
60.Çocuğumun görüşlerine saygı duyarım ve açıkça söylemesi için onu cesaretlendiririm.	☐	☐	☐	☐
61.Çocuğumu olumsuz bir şekilde başka çocuklarla kıyaslarım.	☐	☐	☐	☐
62.Plan yaptığım zaman çocuğumu da göz önünde bulundururum.	☐	☐	☐	☐
63.Benim için uygun olmasa bile, çocuğumun önemli gördüğü şeyleri yapmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
64.Çocuğum uygunsuz davrandığı zaman onu olumsuz bir şekilde başka çocuklarla karşılaştırırım.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
65. Bakmaları, ilgilenmeleri için, çocuğumu başkalarına bırakırım. (örneğin: bir komşu veya akrabaya)	☐	☐	☐	☐
66. Çocuğuma istenmediğini hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
67. Çocuğumun yaptığı şeylere ilgi duyarım.	☐	☐	☐	☐
68. Çocuğumun canı yandığında veya hasta olduğunda, kendisini daha iyi hissetmesi için elimden geleni yaparım.	☐	☐	☐	☐
69. Çocuğum kötü davrandığı zaman ondan utandığımı söylerim.	☐	☐	☐	☐
70. Çocuğuma onu sevdiğimi hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
71. Çocuğuma nazik ve yumuşak davranırım.	☐	☐	☐	☐
72. Çocuğum yanlış davrandığında onu utandırmaya veya suçlu hissettirmeye çalışırım	☐	☐	☐	☐
73. Çocuğumu mutlu etmeye çalışırım.	☐	☐	☐	☐

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : 65836846-300
Konu : Etik Onayı

Sayın Nergiz RÜSTEMOVA,

İlgi: 27.04.2018 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ile "Zihinsel Engelli Çocukları olan Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Kabul-Red Düzeyi İlişkilerin İncelenmesi" başlıklı tez çalışmasında kullanılmak üzere, önerdiğiniz ankete Etik Kurul onayı talep edilmektedir.

Adı geçen tez araştırmanız, Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenmiş, anketinizde etik tanım, değer ve ilkelere aykırı bir düzenleme tespit edilmediği, önerilen anket çalışmasının etik kurallara uygun olduğu ve etik onayının verildiği ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Özgür ÇENGEL
Rektör Yardımcısı

Tarih: 23.05.2018 11:00
Sayı: 65836846-300-E.000000949

Adres: Örnektepe Mah. İmrahor Cad. No: 88/2 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 444 04 13 / 4580 - 4581 Faks: 0212 320 70 11
Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.ticaret.edu.tr> adresinden 75f3a1db-b329-4610-8cc8-1c2189a6da97 kodu ile erişebilirsiniz.

ÖZGEÇMİŞ

Nergiz Rustemova. 13 Şubat 1988 tarihinde doğdu. Lisans Eğitimini Azerbaycan Devlet Tıp Üniversitesinin Pediatri bölümünde tamamladı. Yüksek Lisansını İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi bölümünde tamamlamıştır.

